

Migrasjon og Kulturell identitet

En kulturvitenskapelig undersøkelse av migranter fra Sierra Leone og deres forhold til identitet og tilhørighet i møte med det norske

Serine Blitzner

Masteroppgave i Kulturvitenskap
Institutt for kulturstudier og kunsthistorie
Universitetet i Bergen 2005

Innholdsfortegnelse

Forord.....	s. 3
Kapittel 1: Introduksjon.....	s. 4
1.1: Innledning.....	s. 4
1.2: Problemstilling.....	s. 6
1.3: Oppgavens struktur.....	s. 8
1.4: Historisk blikk.....	s. 9
1.5: Metode.....	s. 10
1.5.1: Valg av metode - den kvalitative tilnærmingen.....	s. 11
1.5.2: Det frivillige og informerte samtykket.....	s. 14
1.5.3: Transkripsjon, oversettelse, presentasjon av informanter og bruk av sitater.....	s. 18
1.5.4: Nærhet og distanse.....	s. 20
1.6: Hermeneutisk analyse.....	s. 26
Kapittel 2: Teori og begreper.....	s. 28
2.1: Begreper og teoretisk vinkling.....	s. 28
2.1.1: Migranten og stedet.....	s. 29
2.1.2: Etnisitet og nasjonal identitet.....	s. 31
2.1.3: Den norske nasjonalidentiteten.....	s. 33
2.1.4: Identitet og kulturelle strategier.....	s. 35
2.1.5: Etnosentrisme, både i forskning og i media.....	s. 38
Kapittel 3: Nasjonal identitet og etnisitet.....	s. 40
3.1 Etnisk differensiering i Sierra Leone.....	s. 40
3.2 Dannelse av nasjonal identitet.....	s. 44
Kapittel 4: Migrantens landskap.....	s. 53
4.1: Betydningen av etnisitet før og etter migrasjon.....	s. 54

4.2: Fremmedhet og kulturell praksis.....	s. 57
4.3: Om å bli norsk.....	s. 60
4.4: Om å reise tilbake.....	s. 65
4.4.1: Når det er umulig å dra tilbake.....	s. 66
4.4.2: Drømmen om å dra tilbake.....	s. 67
Kapittel 5: Hudfarge som identitetsmarkør.....	s. 72
5.1: kultur og natur.....	s. 73
5.2: gruppen og individet.....	s. 75
5.3: alternativer til svart/hvit-dikotomien.....	s. 77
Kapittel 6: Oppsummering og konklusjon.....	s. 82
Kilder.....	s. 90
Appendiks	
Appendiks 1: Kart over Sierra Leone.....	s. 97
Appendiks 2: Temaguide for intervju.....	s. 98
Appendiks 3: Informasjonsskriv til potensielle informanter.....	s. 101

Forord

Jeg vil gi en stor takk til min veileder Haci Akman for alle gode råd, oppmuntring og kritikk gjennom arbeidet med denne oppgaven. Tusen takk også for at din dør alltid har vært åpen, for lån av bøker og for mange diskusjoner over en kaffekopp eller lunsj.

Jeg vil også takke alle mine informanter, som ved å gi meg av sin tid og dele sine erfaringer med meg har gjort det mulig å skrive denne oppgaven.

Deretter vil jeg si tusen takk til alle mine medstudenter for det faglige og sosiale miljøet dere skaper, og for diskusjoner og innspill på lunsjrommet. Kulturbloyter, fagfester, NEFA-seminar og julebord har gitt meg mange nye vennskap. Dette har gjort disse årene ekstra gode og spennende. En spesiell takk til Elisabeth Skuggevik for mange gjennomlesninger av mer eller mindre ferdige tekster, og kritiske kommentarer underveis. Ansatte ved IKK fortjener også en takk. Dere har alltid vært behjelpelige når jeg har banket på dører med store eller små problemer, og dere bidrar til å skape et godt faglig og sosialt miljø.

En stor takk også til May Elin Mungai, Gigliola Mathisen og Sylva Martinsen Garrido for mange gode diskusjoner. Deres erfaringer med og tanker rundt de problemene oppgaven tar opp har gitt meg mange verdifulle aha-opplevelser.

Til min familie vil jeg si tusen takk for at dere alltid har oppmuntret meg og inspirert meg til å utfordre meg selv. Sist men ikke minst vil jeg takke Klara Arima. Gjennom deg oppdager jeg stadig nye ting, i verden og i meg selv. Dine spørsmål og forfriskende liketille forklaringer stiller innarbeidede oppfatninger i et nytt lys. Takk også for at du har gitt meg så uendelig mye glede og kjærighet, og for å ha holdt ut med en mamma som i perioder har eksamen i hodet hele døgnet og løper en halv uke etter seg selv.

Serine Blitzner, Bergen, februar 2005

Kapittel 1: Introduksjon

Jeg er en rømling
Da jeg ble født, stengte
De meg inne i meg selv.
Hå! men jeg flyktet.

Hvis folk blir lei av
Å bo på samme sted,
Hvorfor ikke bli lei av
Å leve i den samme kroppen?

Min sjel er på leting
Men jeg holder meg skjult.
Jeg håper at den
Aldri støter på meg.

Å være én er slaveri,
Å være meg er å ikke være.
Jeg må leve på flukt
Men skal virkelig leve.

(Sou um evadido, Fernando Pessoa 1931)

1.1: Innledning

Gjennom mange års tilknytning til miljøet rundt afrikansk dans i Bergen har jeg blitt kjent med personer fra ulike afrikanske land, de fleste fra kontinentets vestkyst. På grunn av mitt etter hvert nære vennskap med disse menneskene har jeg fått et inntrykk av at det er en del ting som kan fremstå som problematisk for dem når det gjelder integrering i det norske samfunnet, og den måten de føler at nordmenn møter dem på. Med dette som utgangspunkt har jeg tatt interesse for hva som ligger til grunn for de problemene som oppstår, og hvilke konkrete handlinger fra nordmennenes side som oppleves som problematiske.

Migranten er blitt presentert som et symbol på det moderne menneske. Migranten løsriver seg fra tidligere kontekster og skaper nye, og migrantens liv er som en reise

uten en endelig destinasjon (Chambers 1994). En migrants identitet vil tilsvarende være i kontinuerlig endring og utvikling ettersom reisen tilbyr nye erfaringer. Globalisering, migrasjon, identitet og diaspora er alle begreper det har vært sagt og skrevet mye om i ulike sammenhenger. Innenfor kulturvitenskap har blant annet Chambers, Goldberg og Hall skrevet omfattende om disse temaene.

Større grad av forflytning av mennesker på tvers av landegrenser, eller fra et kontinent til et annet, er en del av fenomenet globalisering. Som en del av denne prosessen er det mennesker som er bosatt i Norge i dag som har en annen kulturell eller etnisk bakgrunn enn den norske. I møtet mellom disse migrantene og nordmenn oppstår også kulturell kontakt. I oppgaven vil jeg ta utgangspunkt i de perspektiver Chambers har på migranten, migrasjonsprosessen, identitet og kultur. Jeg vil videre sette disse perspektivene i sammenheng med de konkrete erfaringene migranter bosatt i Hordaland har. Temaet for oppgaven vil være de strategier migranter benytter seg av for å forholde seg til mennesker med en annen kulturell bakgrunn enn den de selv har, hvordan de går frem for å danne seg en identitet i forhold til sitt opprinnelsesland og sitt nye bosted, og hva slags oppfatning de har av majoritetens kultur.

Jeg ønsker å sette søkelys på hva slags oppfatninger migrantene har av “det norske”, og hvordan de forholder seg til etnisk og nasjonal identitet. Jeg tenker da på sierra leonsk, men også norsk etnisitet og nasjonal identitet. Mine informanter er alle født i Sierra Leone, og har flyttet til Norge av ulike årsaker. Noen kom for å studere, andre er flyktinger fra borgerkrigen som har herjet landet. Noen har vært i Norge i over 20 år, andre bare noen måneder. Gjennom en analyse av kvalitative intervju med disse informantene, ønsker jeg å få et inntrykk av hvordan migranter fra Sierra Leone som bor i Hordaland forholder seg til sin etnisitet og sierra leonsk nasjonal identitet, og hvordan de opplever at migrasjonserfaringen har påvirket dette. Jeg vil også ta opp hvilke muligheter informantene mener at de har til selvrepresentasjon, hvordan de oppfatter at “nordmenn” forholder seg til dem, og hvilke kulturelle strategier migrantene har i forhold til den norske konteksten. Videre problematiseres deres forhold til norskhet og den norske væremåten slik migrantene oppfatter den, og

forskjeller i forestillinger om nasjonal identitet i Sierra Leone og i Norge. Migrantenes strategier for tilpassning i Norge vil settes i sammenheng med de muligheter for identifisering og selvrepresentasjon de selv føler at de har innenfor de rammene som er gitt av den norske majoritetsbefolkningen, og som kommer til uttrykk både gjennom offentlige debatter og erfaringer fra hverdagslivet. Med utgangspunkt i migrantenes strategier vil forestillinger om norsk nasjonal identitet bli belyst og utfordret. Samtidig kan migrantenes situasjon i Norge og refleksjoner rundt dette gi et grunnlag for ny eller utvidet forståelse av det sierra leonske.

Undersøkelsen tar utgangspunkt i migranter fra Sierra Leone fordi dette gir en avgrensning i forhold til informantenes opprinnelsessted. Det at Sierra Leone som land er sammensatt av ulike etniske grupper, og at flere av gruppene også kan finnes i andre land i Vest-Afrika, gir en ekstra dimensjon i forhold til en diskusjon rundt etnisitet, nasjonalitet og identitet. Undersøkelsen er også begrenset til Sierra Leonske migranter bosatt i Hordaland. Informantene kan videre deles inn i to grupper; de som nokså nylig har ankommet Norge, og de som har vært i landet mer enn 7 år. Dette fordi det vil være rimelig å anta at deres forhold til og oppfatning av nordmenn og det norske vil endre seg over tid, og også fordi et lengre opphold vil endre deres status med hensyn til rettigheter i forhold til staten. De fleste som har bodd i Norge i 7 år eller mer kan søke om bosettingstillatelse eller norsk statsborgerskap. Selv om informantene i denne undersøkelsen alle er bosatt i Hordaland anser jeg Norge som helhet for å være deres nye kontekst, og det er dette som kommer til å være referanserammen gjennom oppgaven. Dette fordi jeg mener de faktorer som spiller inn på migrantenes tilværelse i Hordaland også ville gjort seg gjeldene på et hvilket som helst annet sted i Norge.

1.2: Problemstilling

Målet for denne undersøkelsen har vært å frembringe kunnskap om hvordan migranter opplever tilværelsen i Norge, ut fra hvordan de forholder seg til etnisitet, nasjonal identitet og tilhørighet. For å få en forståelse av hvilke strategier informantene

benytter seg av for å tilpasse seg tilværelsen i Norge ble det fokusert på hvorvidt de ønsker å bli norske, og om de opplever at dette er en tilhørighet som er tilgjengelig for dem. Informantenes forhold til hvorvidt de ønsker å bli norske eller ikke settes så i sammenheng med identifisering med Sierra Leone eller Norge som sted. Det var også ønskelig å finne ut hva informantene forbinder med norskhet, og om de ser på hvithet som et kriterium for å være norsk. Ut i fra disse målsetningene ble følgende tre hovedproblemstillinger, med tilhørende underproblemstillinger, utformet:

1: Hva er migrantenes forhold til etnisk identitet og nasjonal identitet, og hvordan vernes eller formidles disse?

- I hvilken grad skiller personer fra de ulike etniske gruppene innad i Sierra Leone seg fra hverandre, og legges det vekt på å fremheve eller nedtone disse ulikhetene?
- Hva legger informantene i det å bli eller være norsk?
- Ønsker informantene å bli norske, og opplever de at de har mulighet til å bli det?

2: Hvilke kulturelle strategier benytter migranter fra Sierra Leone for å tilpasse seg livet i Norge?

- I hvilken grad og hvorfor er det viktig for informantene å ha et nettverk av personer fra samme opprinnelsesland?
- I hvilken grad har informantene et nettverk av personer som representerer majoritetens kultur?
- På hvilken måte kan informantenes forhold til et sierra leonsk nettverk settes i sammenheng med deres strategier for tilpasning og deres forhold til identitet?

3: I hvilken grad opplever migrantene at deres hudfarge påvirker deres liv i Norge?

- Opplever migrantene at de selv har mulighet til å påvirke hvordan nordmenn ser dem, og at de får anerkjennelse for den selvrepresentasjon de ønsker, eller blir de automatisk tilskrevet en identitet gjennom majoritetens

stereotypiske representasjon av ”innvandrere”?

- Opplever migrantene at de blir sett på eller behandlet annerledes i hverdagssituasjoner på grunn av deres hudfarge?

1.3: Oppgavens struktur

Jeg vil innlede denne oppgaven med å gi en kort oppsummering av en del momenter i Sierra Leones historie (1.4), som synes viktige for utviklingen av sierra leonsk nasjonal identitet. Videre vil jeg beskrive og diskutere metodiske og etiske dilemma som har oppstått i forbindelse med feltarbeidet, og gjøre rede for de avveininger og avgjørelser som er tatt (1.5). Deretter vil jeg presentere de teoriene som blir benyttet i analysen, og gjennom begrepsavklaringer og definisjoner plassere oppgaven i forhold til tidligere forskning (2). Her vil jeg også komme inn på hva som ligger til grunn for norsk nasjonal identitet, og hvilke muligheter og begrensninger denne konstruksjonen gir i forhold hvem som kan identifiseres som norske og hvem som ikke kan det. Jeg vil så vise hvilken betydning etnisk differensiering har i Sierra Leone (3), og hvordan de ulike etniske gruppene forholder seg til hverandre i Norge. Ut fra denne analysen vil jeg peke på det jeg oppfatter som viktige forskjeller på norsk og sierra leonsk nasjonal identitet. Med utgangspunkt i informantenes forståelse av norskhet og sierra leonskhet vil jeg så diskutere hvordan informantene forholder seg til sin norske kontekst (4). Jeg tar opp hvorvidt migrasjonserfaringen har endret deres forhold til etnisk identitet, og hvorfor. Jeg vil også vise hvordan vekslinger mellom opplevelse av fremmedhet og anerkjennelse fyller migrantenes liv med ambivalens i forhold til tilhørighet. Det vil bli vist hvordan ulike faktorer påvirker deres strategier i forhold til å skape og opprettholde tilhørighet, både til Sierra Leone og Norge. Problemer knyttet til statsborgerskap og det å bli norsk, samt muligheten for å vende tilbake, vil bli diskutert her. Jeg vil så vise den betydningen informantenes hudfarge har som identitetsmarkør, og hvordan informantene opplever at deres hudfarge påvirker deres muligheter i Norge (5). Denne analysen vil vise en sammenheng mellom forestillinger knyttet til hudfarge, kultur og identitet, og informantenes strategier i forhold til identitet og tilhørighet. Også her er ambivalens et fremtredende element. Det vil bli

vist at det er mulig å finne alternativer til svart/hvit-dikotomien. Til slutt (6) vil jeg gi en kort oppsummering og noen kritiske kommentarer til analysen, samt presentere noen konkluderende observasjoner. Jeg vil også antyde noen retninger for videre forskning.

1.4: Historisk blikk

I Sierra Leone er det mange ulike etniske grupper, og etnisk identitet har ikke nødvendigvis sterk tilknytning til nasjonal identitet. For å si noe om forholdet mellom de ulike etniske gruppene kan det være nyttig med et historisk tilbakeblikk. Da Sierra Leones hovedstad Freetown ble grunnlagt i 1792 var dette for å gi frigjorte slaver et sted å vende tilbake til. Noen av settlerne fikk sin frihet etter å ha kjempet på britenes side i den amerikanske uavhengighetskrigen, noen var Nova Scotiere eller Maroons¹ som ønsket å vende tilbake til Afrika, og noen kom fra slaveskip som ble stoppet utenfor kysten og tvunget til å gi opp sin menneskelige last (Alie 1990; Wyse 1989; Solheim 2003). Disse frigjorte slavene ble opphavet til Krio-gruppen, som opprettholdt en nær kontakt med den engelske kolonimakten, og samtidig segregerte seg selv fra resten av befolkningen i Sierra Leone, som de anså som kulturelt underlegne. Blant Krioene var det en muslimsk Yoruba² majoritet, og dette forklarer til dels en sterk tilstedeværelse av tradisjonell afrikansk religion og Islam i enkelte deler av Freetown (Conteh-Morgan og Dixon-Fyle 1999:28). Krioene utviklet etter hvert en økonomisk og politisk elite bosatt i sentrale Freetown, som under kolonitiden hadde uforholdsmessig stor innflytelse i forhold til folketallet. Mot slutten av kolonitiden ble Krioenes stilling noe svekket som en følge av endring i kolonimaktens politikk. Gruppen var allerede imidlertid allerede etablert som fremtredende med hensyn til utdanning og sentrale posisjoner, og forble derfor en elitegruppe

¹ Nova Scotiere og Maroons er to ulike grupper rømte eller frigjorte slaver. Den ene fra Nova Scotia, den andre fra de karibiske øyene.

² Yoruba er en Nigeriansk folkegruppe som har en sterk tradisjon for transe- og maske-danser, og utøvelse av tradisjonell medisin og magi. Gjennom migrasjon og handelsforbindelser har Yoruba Orisha (spirituelle danser) tradisjoner spredt seg til de fleste land i Vest-Afrika. Orisha tradisjonene er også sterke blant annet på Cuba, som en konsekvens av at etterkommere av nigerianske slaver har holdt tradisjonene ved like.

sammenlignet med de andre etniske gruppene.

Av de andre etniske gruppene i Sierra Leone er det Mende som er den mest tallrike, og som har dominert de sørlige områdene av landet med unntak av Freetown. I tillegg er der grupper som Temne, som har dominert de nordlige områdene, Fula, Loko, og Limba, for å nevne noen.³

1.5: Metode

Som alltid under et feltarbeid har det også i dette prosjektet meldt seg metodiske og etiske problemer underveis. For det første kan det være problematisk å skulle avgjøre hvilke metoder som vil være mest hensiktsmessig å benytte til et bestemt prosjekt. Skal man benytte deltagende observasjon? Må man intervju personer? I så fall, hvem, og hvor mange? Er det andre kilder som vil være aktuelle, og som vil kreve andre metoder? I det følgende blir det gjort rede for hvilke metodiske og etiske valg som har vært gjort i forkant av og i løpet av denne undersøkelsen. Metodevalg og løsning av etiske utfordringer er tett sammenflettede problemer, og har sammenheng med de spesifikke forholdene i den enkelte undersøkelsen. Det er disse problemene som vil bli diskutert her.

Problemer knyttet til det frivillige, informerte samtykke, samt forholdet mellom nærhet og distanse til feltet har vist seg å være spesielt viktige i denne sammenhengen, fordi det er her de vanskeligste avgjørelsene har blitt tatt med tanke på etiske avveininger. Det er i forbindelse med disse problemene at de største utfordringene har oppstått med tanke på å forstå migrantenes livsverdener og tolkning av disse. Videre vil problemer i forbindelse med språk, språkforståelse og oversettelse bli diskutert. Her vil jeg se på de utfordringer som kan ligge i det at intervjuet gjøres på et språk som ikke er informantens førstespråk, og i forbindelse med oversettelse fra et språk til et annet og fra muntlig tale til skriftlig tekst. Det vil også bli gjort rede for de

³ For kart over Sierra Leone, se appendiks 1

avveininger som er blitt gjort i forbindelse å bevare informantenes anonymitet og samtidig gi en best mulig presentasjon av det materialet som er grunnlaget for analysen.

1.5.1: Valg av metode - den kvalitative tilnærmingen

Det blir benyttet en kvalitativ tilnærming til materialet i dette prosjektet. Dette fordi formålet med undersøkelsen ikke er å kartlegge eller skape grunnlag for statistikk, men å finne frem til enkeltindividers opplevelse av sin hverdag. For å få svar på hvordan individer forholder seg til hverandre, og en større forståelse av hvorfor de gjør som de gjør, er det mer fruktbart å gjøre kvalitative forskningsintervju med enkeltpersoner enn å gjennomføre en overflatisk spørreundersøkelse rettet mot et større antall informanter (Kvale 1997:38). En kvalitativ tilnærming innebærer at forskeren tilstreber å forstå informantenes livsverden på deres egne premisser, for eksempel gjennom tolkning av halvstrukturerte intervju, deltakende observasjon eller feltsamtaler (ibid:38). Selv om en har som mål å tolke materialet ut i fra informantenes forståelse av sin egen livsverden, vil en slik metode i utgangspunktet legge til rette for en subjektiv fortolkning. Forskerens kunnskap og erfaring vil alltid, som Billy Ehn og Barbro Klein (1994) har påpekt, påvirke den ferdige rapporten, fordi det er gjennom disse at en tolker informantenes redegjørelse for sine erfaringer (ibid:10). Når man skriver om etniske minoriteter må man vokte seg for å bli blind for en del av de generaliseringsmåter og kulturteorier som er implisitt i vårt vestlige begrepsapparat og tankesett (Ytrehus 2001:219). For å unngå en situasjon der teksten bidrar til å eksotisere “de andre” er det viktig å reflektere over hvordan man i teksten presenterer seg selv som forsker, og hvordan man forholder seg til de stereotypier som presenteres for en. Dette gjelder samfunnets stereotypier, slik de kommer til uttrykk blant annet i massemedia, men også informantenes stereotypier slik disse vises i informantenes fortellinger (Fine et al 2000:120f). Som Ytrehus har påpekt (2001:228f) kan en essensialistisk kulturforståelse komme til å ligge til grunn for et ønske om å tolke informantenes livsverden ut i fra deres egne premisser. Dette fordi det er en del implisitte premisser ved forskerens kulturforståelse som ligger til grunn for dette

idealet. Blant annet at “deres” kultur er klart og tydelig avgrenset i forhold til “vår”, og at personer fra ikke-vestlige land er styrt av sin kultur og religion i større grad enn vi er. Jeg vil presisere at dette ikke er mitt utgangspunkt. Min forståelse av idealet om å tolke informantenes utsagn ut i fra deres egne premisser bygger på et ønske om å få frem deres individuelle erfaringer og hva som ligger bak deres fortolkninger av “det norske”. Dette for å unngå en forståelse av at deres forskjellige livsverdener representerer en enhetlig eller statisk kultur. Slik jeg forstår det bidrar denne tilnærmingen også til å gjøre informantene til ekspertene, slik at min forforståelse ikke får overskygge deres egen tolkning av sine erfaringer.

Hovedtyngden av materialet til dette prosjektet har kommet til veie gjennom halvstrukturerte intervju. En temaguide⁴ har blitt brukt som et hjelpemiddel for å beholde oversikt over berørte emner og for å holde en rød tråd gjennom samtalen, men det har vært rom for at informantene selv kunne ta opp tema de opplever som viktige for emnet men som jeg ikke hadde forutsett. Feltsamtaler kan være nyttige for å få frem informasjon som forskeren ikke hadde tenkt på å spørre etter, og som hun kanskje ikke i utgangspunktet hadde noen forutsetninger for å spørre etter. Feltsamtaler er mer som en vanlig, hverdagslig samtale, og ikke et avtalt intervju. Ettersom feltsamtaler ikke er avtalte, men oppstår i en dagligdags situasjon, har det vært begrensede muligheter for å faktisk gjøre bruk av dette i det forliggende prosjektet. Dette fordi det har vært få situasjoner der det har vært naturlig å delta i informantenes dagligliv. På samme måte har det vist seg å være begrensede muligheter for å benytte deltagende observasjon som metode. Det er ganske enkelt for få sosiale sammenhenger som man kan delta i eller observere. Dette vil i midlertidig ikke si at det ikke har vært noen situasjoner i det hele tatt der en slik rolle har vært mulig.

Informantene ble, med unntak av en, kontaktet gjennom Sierra Leone Association i Hordaland. Dette er en organisasjon for sierra leonere som bor her, og andre som av

⁴ Se appendiks 2

ulike årsaker føler en sterk tilknytting til Sierra Leone. Sierra Leone Association brukes av sierra leonere i Hordaland som et sosialt knutepunkt, og arrangerer ulike sosiale sammenkomster. Blant disse arrangementene er feiringen av Sierra Leones uavhengighetsdag, et arrangement som er åpent for alle. Organisasjonen har også, i følge informantene, blitt brukt av fylkeskommunen som et ledd i integrering av flyktninger fra Sierra Leone. Organisasjonen inviteres til et møte med nyankomne flyktninger, slik at flyktningene kan få en presentasjon av organisasjonen og de aktiviteter som tilbys. På denne måten får også de nyankomne kontakt med sierra leonere som har bodd en tid på stedet, som kan hjelpe dem å løse eventuelle problemer de støter på i tilpassningsprosessen, og man får noen å dele sine erfaringer med. Gjennom formannen i Sierra Leone Association ble jeg invitert på et av organisasjonens møter, og der fikk jeg presentere meg selv og prosjektet for medlemmene. Det ble sendt rundt en liste der dem som kunne tenke seg å være informanter kunne skrive ned sitt navn og telefonnummer. Alle de tilstedeværende fikk også utdelt en kort skriftlig beskrivelse av formålet med prosjektet, og hvilke problemstillinger som ville bli belyst. Dette skrivet var på engelsk⁵.

Ettersom jeg var tilstede under hele møtet, og etterfølgende sosiale samvær, fremstod dette som en mulighet til å få til både deltagende observasjon og feltsamtaler. Det viste seg at språket begrenset mine muligheter i denne situasjonen. Som i de fleste sammenhenger der flere av de etniske gruppene i Sierra Leone er representert, ble det stort sett snakket Krio. Selv om jeg forstår ganske mye, kan det være vanskelig å få oversikt eller en god forståelse av hva som skjer på et møte der folk snakker fort og engasjert, og noen ganger om hverandre, uten å få hjelp til å tolke situasjonen.

Etter at møtet var over var det flere av dem som hadde sagt seg villige til å være informanter som gjerne ville fortelle hvor viktig de syntes det var at denne typen spørsmål ble tatt opp, og at de var glade for at deres situasjon hadde vakt interesse. Det viste seg at flere av informantene hadde grublet mye på ting som ville bli tatt opp

⁵ se appendiks 3

i prosjektet, og at de var svært engasjerte. Disse samtalen, som må sees som feltsamtaler, viste at den foreløpige problemstillingen hadde berørt sentrale problemer i informantenes hverdag, og at det var noen som var villige til å fortelle om sine erfaringer.

1.5.2: Det frivillige og informerte samtykket

I følge de forskningsetiske retningslinjer som gies av NESH skal informanten gi sitt frivillige, informerte samtykke før intervjuet finner sted.⁶ En rekke problemer kan oppstå i forbindelse med dette, særlig dersom undersøkelsen gjelder migranter som har oppholdt seg forholdsvis kort tid i vertslandet (Alver og Øyen 1997:113f), noe som har vært tilfelle her. Det er flere grunner til at dette kan være problematisk. For det første kan det hende at språkproblemer fører til misforståelser, både når det gjelder innholdet og formålet med undersøkelsen, og med hensyn til informantens rettigheter. For det andre er det ikke sikkert at de opplever det som like frivillig som vi vil ha det til om de vil være med eller ikke, i og med at forskeren kanskje i deres øyne representerer vertslandets myndigheter, med den autoritet det medfører. Videre kan konteksten rundt forespørselen føre til at valget om man skal delta eller ikke oppleves som mer eller mindre frivillig. Under presentasjonen på møtet i Sierra Leone Association gjorde jeg muntlig rede for at alle som deltok ville bli anonymisert, og hvordan intervjumaterialet ville bli behandlet. Med tanke på hvilken informasjon som ble gitt ut, og hvordan, vil jeg påstå at kravene om at informantene skal være tilstrekkelig informerte har blitt overholdt. Momentet om frivillighet skulle vise seg å være langt mer komplisert og problematisk. På grunn av det jeg oppfattet som et påtrykk fra formannen om at alle burde delta, gjentok jeg flere ganger at man selvsagt ville ha anledning til å trekke seg på hvilket som helst stadium i prosessen, dersom man ikke lenger ønsket å delta, og at det selvsagt er mulig å si at et spørsmål er for nærgående, eller at man ikke ønsker å svare. Selv om det ble gjort mye for å informere

⁶ <http://www.etikkom.no/retningslinjer/NESHretningslinjer>, Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora. Vedtatt av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora 15. februar 1999, bolk B: Om vern av personer

mest mulig, og frivillighetsmomentet ble understreket flere ganger, kan enkelte ha følt at dette var noe de burde si ja til, selv om de kanskje helst ikke ville (Alver og Øyen 1997:112).

Den ene faktoren som kan ha påvirket dette, er min posisjon i forhold til informantene. Her er det to elementer som bør dras frem. Det første er nok mest relevant i forhold til dem som ikke har vært så lenge i landet, og som har kommet hit som flyktninger. Det at jeg er norsk kan ha gjort min forespørsel vanskelig å avvise. Jeg kan ha blitt oppfattet som en representant for landet som har gitt dem en ny sjanse i livet, og dette kan ha gjort det vanskelig for enkelte å si nei til å være med. En av dem som kom inn på dette var informant I-4:

Hva betyr det å være norsk? For meg betyr det mye, fordi det var Norge som hjalp meg ut av vanskelighetene. De gav meg fred i sinnet. Og siden jeg kom hit har de hjulpet meg og min familie.

Denne informanten har kommet til Norge som flyktning fra borgerkrigen i Sierra Leone, og uttrykker stor takknemlighet overfor norske myndigheter. Takknemligheten strekker seg også til å gjelde enkeltpersoner som har gjort ankomsten i Norge lettere. Det kan tenkes at denne takknemligheten utløser en følelse av at man har en sosial gjeld til dem som har bidratt til å gi vedkommende en bedre hverdag, og også en følelse av sosial gjeld i forhold til det samfunnet som har gjort forbedringen mulig. Det kan da være nærliggende å anta at det er vanskelig å avvise en som oppfattes som en representant for dette samfunnet, og som ber om et bidrag i et prosjekt.

En tilleggsfaktor som kan ha påvirket noen til å melde seg som informanter på møtet, uten at de egentlig ville, er at formannen ser ut til å ha stor autoritet. Det kan hende at enkelte følte at de ikke kunne si nei når han helt tydelig gav uttrykk for at han syntes at alle burde være samarbeidsvillige. De tilstedeværendes forhold til autoritet, og hvordan en slik forespørsel ville blitt oppfattet i Sierra Leone kan ha påvirket deres bestemmelse om å skrive seg på listen. Nesheim (2004) beskriver hvordan hun måtte finne seg i at autoritetspersoner i Sierra Leone pekte ut dem som skulle være hennes informanter. Nå dreide dette seg riktignok om rektorer og skoleelever og ikke voksne

mennesker som har valgt å være medlemmer av en organisasjon, men det sier likevel noe om forholdet til autoritet i Sierra Leone. Vi kan vel vanskelig tenke oss en tilsvarende situasjon der elever i en norsk skole pekes ut av lærer eller rektor for å delta i et forskningsprosjekt. Som nevnt innledningsvis blir organisasjonen invitert av fylkeskommunen for å møte nyankomne flyktninger. Organisasjonens representant blir da flyktingenes første møte med Sierra Leoneres virkelighet i Norge. Gjennom organisasjonen og formannen får de tilbud om hjelp til å tolke en ny kulturell kontekst. Talspersoner for en slik organisasjon kan fort komme til å bli dem som viser de nyankomne hvordan det norske samfunnet bør eller skal leses. Ut i fra sin erfaring i det norske samfunnet og med nordmenn kan de som har vært her lenge få stor og viktig innflytelse på de nyankomnes førsteinntrykk av Norge. Dette kan komme til å bety mye for hvilken strategi flyktingene senere velger i ulike situasjoner. En situasjon der denne innflytelsen kan ha betydning, er møtet mellom en norsk forsker og potensielle informanter fra Sierra Leone. Hvilke forutsetninger har de nyankomne for å vite hvilke valg de egentlig har i denne situasjonen, hvilke rettigheter de har, og hva som forventes av dem?

Det kan diskuteres om det var heldig at jeg tok kontakt med informantene gjennom organisasjonen deres. Mange av dem som var tilstede på møtet der prosjektet ble presentert hadde vært i Norge i mindre enn ett år. Alle de som var der sa seg villige til å delta, og skrev seg opp med navn og telefonnummer på en liste. Det er påfallende at samtlige av dem som var tilstede på møtet skrev seg på listen, og var tilsynelatende villige til å la seg intervju. Da de senere ble kontaktet for avtale om intervju, var det flere som var unnvikende og utilgjengelige, og flere hadde faktisk utelatt ett siffer fra telefonnumrene sine. Dette kan selvsagt ha vært tilfeldig, men da de samme personene på forskjellig vis fortsatte å unngå avtale selv etter at de var blitt oppsporet, kan dette tolkes som en måte å si nei på, uten å si det direkte. En av dem som opprinnelig hadde skrevet seg på listen sa faktisk kontant nei da det ble forsøkt å gjøre avtale om intervju. Det var mange som aldri hadde tid til å møte meg, som stadig skulle på reiser, selv om jeg traff på dem i byen med jevne mellomrom. Det var også dem som jobbet 24 timer i døgnet, hele uken, 5 måneder i strekk. Var dette den måten de følte

at de kunne signalisere at de ikke ville være med, uten å si det direkte, og uten å komme i konflikt med dem som eventuelt måtte mene at de burde delta? Hva som var årsaken til helomvendingen vites ikke, men kanskje kan det forståes på bakgrunn av det som har blitt tatt opp her.

Det hadde kanskje vært bedre i forhold til informantenes rett til et frivillig, informert valg om en annen fremgangsmåte hadde vært brukt for å skaffe informanter. I stedet for å ta kontakt med disse personene gjennom organisasjonen, kunne kanskje nasjonaldagsfeiringen som fant sted en måneds tid senere vært en aktuell arena. Her kunne enkeltpersoner ha blitt kontaktet. Problemet med denne fremgangsmåten er for det første at det er vanskelig å forklare hvem man er og hva man er ute etter i et festlokale med høy lyd og mye aktivitet, og der det er mange elementer som konkurrerer om oppmerksomheten. Et annet problem ville være å skille ut dem som faktisk var sierra leonere, ettersom det var en fest som var åpen for alle. Da er det lettere å gå inn på et møte der alle de som er tilstede er sierra leonere, og der man kan få deres fulle oppmerksomhet og konsentrasjon direkte på prosjektet som skal presenteres.

En annen ting som kunne vært gjort annerledes, er at potensielle informanter kunne fått muligheten til å selv ta kontakt, i stedet for å skrive seg på en liste for å bli kontaktet. På denne måten kunne kanskje en del av presset som kan ha oppstått i møte-situasjonen vært unngått. Dette ville ha vært noe risikabelt for meg, fordi man da er helt avhengig av informantenes initiativ. Hva om de rett og slett glemmer å ringe? Eller gjør som så mange av oss, tenker at "den telefonen tar jeg i morgen", og så blir det bare aldri noe av? Det er kanskje lavere terskel i utgangspunktet for å skrive seg på en uforpliktende liste, enn det er for å ta en telefon og selv ta initiativ til å delta. Og hvis det da skulle vise seg at ingen tok kontakt, hva da? Skal man da gå på et nytt møte? Det er ikke sikkert at en slik organisasjon har denne typen møter så veldig ofte, og med et viss tidspress, som man jo har på et slikt prosjekt som dette, kunne det ha blitt et problem.

Det kunne også ha vært interessant å intervju flere som ikke hadde tilknytning til organisasjonen, for å finne ut om disse kanskje har andre refleksjoner rundt temaene som har blitt tatt opp. Dessverre har jeg bare klart å få kontakt med en person som står utenfor organisasjonen, og denne personen kunne heller ikke hjelpe med å finne flere. Problemet er rett og slett at de som er med i organisasjonen har kontakt med hverandre, men har lite kontakt med dem som ikke er medlemmer. Med alle disse elementene med i betraktingen ble altså møtet valgt som et bra utgangspunkt for å skaffe informanter, og det ble laget en liste der de som var interesserte kunne skrive seg på med navn og telefonnummer.

1.5.3: Transkripsjon, oversettelse, presentasjon av informanter og bruk av sitater

I forbindelse med tolking av materiale og presentasjon av tolking kan det være et problem å overholde normer om anonymitet i et lite og gjennomskiktig miljø. Dette er et vanlig problem når en benytter kvalitativ metode, ettersom en da ofte går inn i små miljøer og ber et lite antall personer om å gi forholdsvis detaljerte beskrivelser av deres livsverden (Alver og Øyen 1997:120). I disse tilfellene må de ulike hensyn hele tiden veies opp mot hverandre, og det finnes ingen standardsvar på hvordan slike problemer skal løses. I dette prosjektet har det vist seg at det i de fleste tilfeller er svært lite informasjon som skal til før informantens identitet står i fare for å bli avslørt. Bare det å si hvor lenge en informant har vært i Norge kan være nok til å røpe hvem det er. Videre kan informantens kjønn, og slektskapsforhold mellom informanter eller informasjon om informantens familieforhold, som for eksempel hvorvidt informantens familie er bosatt i Norge eller ikke, være elementer som øker faren for at informanten kan gjenkjennes. Derfor har jeg valgt å gi informantene nøytrale nummerkoder i stedet for "dekknavn". Jeg har også utelatt opplysninger om slektskapsforhold, med unntak i de tilfeller der dette har direkte relevans for analysen, og referanser til slektskap derfor har blitt nødvendig for å få frem viktige analytiske poeng. Av samme grunn er det heller ikke laget noen profil eller introduksjon av de enkelte informantene, men en mer generell presentasjon av informantene, med en todeling i forhold til hvor lenge de har vært i Norge, og i forhold til om de har kommet

som flyktninger eller av andre årsaker. Noen av informantene vil likevel bli presentert mer detaljert på de stedene i analysen der de siteres, og når en slik presentasjon blir vesentlig for sammenhengen (ibid:120).

I transkripsjonene har jeg valgt å transkribere ord for ord, med feil, pauser, gjentakelser og det hele, av frykt for å miste noen ord innimellom som kan være viktige i tolkningen (Klein 1990:64). Å sitere intervjuets muntlige form direkte kunne ha avslørt informantenes identitet, kanskje særlig i forbindelse med dem som har vært i Norge lenge, og som gav intervjuet på norsk, i og med at de ikke var så mange. På grunn av dette, og for at den ferdige teksten skal fremstå som mer helhetlig, har jeg valgt å oversette alle sitater til korrekt skriftlig bokmål, uavhengig av om den opprinnelige transkripsjonen var på norsk eller engelsk. Denne omskrivningen fra en muntlig form til skriftlig har i tillegg til å gjøre teksten mer helhetlig den konsekvens at informantenes formuleringer ikke banaliseres gjennom en skriftlig gjengivelse av muntlig språk (Alver og Øyen 1997:105f). I forbindelse med enhver oversettelse er det en viss fare for at nyanser i betydninger forskyves eller erstatter hverandre. Dette kan gjelde informantens oversettelse fra sitt morsmål til enten norsk eller engelsk, og også min overføring av det muntlige språket på båndet til tekst, og oversettelse av den transkriberte teksten til korrekt bokmålstekst (Klein 1990:41). De sitatene som gjengis i teksten må derfor sees som et resultat av min fortolkning og oversettelse av de muntlige formuleringene (Ibid:48).

Informantene fikk velge selv om de ville intervjues på engelsk eller norsk. Ingen av disse er førstespråk for noen av informantene. Dette kan ha hatt en innvirkning på i hvilken grad de følte at de fikk forklart det de ville, eller om min forståelse av deres utsagn er tilsvarende deres egen forståelse av sin erfaring. En informant snakket en blanding av pidgin English og Krio under intervjuet. Denne informanten har vært i Norge en god stund, og har jobb som krever kommunikasjon med folk som verken snakker pidgin eller Krio. Hvorfor snakket ikke informanten formelt engelsk? Ville hun gjøre seg selv mindre tilgjengelig? Det kan hende informanten valgte å snakke et språk som ville være vanskeligere for forskeren å forstå for å kompensere for et følt

press om å delta, ut i fra de overfor diskuterte problemene rundt frivillighet. Det kan også tenkes at informanten var svært nervøs, og at det var dette språket det var mulig for vedkommende å uttrykke seg på i en slik situasjon. Et element som peker mot den siste tolkningen er at informanten lo svært mye under intervjuet. Dette kan jo ha vært en nervøs latter, et tegn på usikkerhet i forhold til hva slags spørsmål som ville komme, hva slags svar som ble forventet, og hva som ville komme ut av det. Kanskje denne informanten hadde hatt et behov for at det ble brukt ekstra tid på å skape en mer avslappet ramme rundt intervjusituasjonen. En ting man kan merke seg var at noen spørsmål ble besvart hakkete, fort og med mange uttrykk på Krio, eller bare med en avvisning som “Dat wan na mi yone secret”. Der informanten tydelig hadde en mening som var viktig å få frem, ble disse derimot forklart mye mer rolig, og i et lettere forståelig språk.

1.5.4: Nærhet og distanse

Et problem som ofte dukker opp i forbindelse med kvalitativ forskning, er forholdet mellom nærhet og distanse. Man må oppnå den nærhet til både felt og informant som gjør at man får tak i den nødvendige kunnskapen, men man må samtidig ha en viss analytisk distanse (Fossåskaret 1997:70). For meg har det i dette prosjektet vært problematisk på minst to plan. For det første kom det i noen av intervjuene frem ganske kross kritikk av “nordmenn” på generelt grunnlag. Da er det ikke lett å sitte der å være norsk, og klare å ha et profesjonelt forhold til det som blir sagt. Særlig der informantene kom inn på tema som ligger nær meg, som norske barns mangelfulle oppførsel, opplevde jeg dette som vanskelig. Det var i en del situasjoner veldig fristende å gå i forsvar, både av meg selv, mitt barn, og alle andre norske, veloppdragne barn som jeg kjenner. En informant kom med det som jeg oppfattet som ganske kross kritikk av norsk barneoppdragelse, og brukte min datter på to og et halvt år, som var tilstede, som eksempel. Det ble vist til at et sierra leonsk barn på samme alder i mye større grad ville ha gjort som han eller hun fikk beskjed om, og sittet stille og ventet på at mamma skulle snakke ferdig, dersom de fikk beskjed om det. Sitatet nedenfor viser hvordan emnet ble tatt opp i intervjuet:

S: (...) Jeg lurer på, de fra Sierra Leone som har barn som er født her, ville du sagt at de er norske?

I1: De er norske. Foreldrene er Sierra Leonske. Men barna som er født her, der er norske. For du får dem aldri til å oppføre seg som Sierra Leonske. (...)

S: Så på hvilken måte skiller det seg fra Sierra Leonsk oppførsel?

I1: Ja, sånn som med dette barnet her, hun er norsk. Et Sierra Leonsk barn på samme alder, når mamma snakker og mamma sier at hun skal sitte stille, da sitter hun. Til mamma er ferdig. Helt stille. Og hvis hun beveger seg eller lager bråk, så snur bare moren seg og ser på henne. Og da forstår hun. Men hun her er norsk. De gir seg ikke, de vil ha kos, hun kom bort, hun vil det ene og det andre, hele tiden. Det er der det begynner. Og så var det en jeg var på besøk hos som sa til pappa "kan ikke du holde kjeft!" Og da kan vi ikke...Herre Gud! Sier du noe slikt så måker han skikkelig til deg. "jaja, ikke mas mer om det" Hva? Foreldrene våre kan mase fra morgen til kveld, men vi sier ikke "ikke mas mer med det". Der går grensen. Så det er stor forskjell.

Disse kommentarene kan tolkes i flere retninger. For det første er det mulig at barnets tilstedeværelse og tidvise krav om oppmerksomhet opplevdes som et tegn på useriøsitet fra min side. Barn som ikke sitter stille, og som krever oppmerksomhet, bør kanskje, i informantens øyne, ikke taes med? Det er også mulig at konteksten for intervjuet ble så forskjøvet i forhold til informantens forventinger til hvordan det skulle være, at dette var noe som ikke kunne få passere uten at det ble kommentert. Det kan tenkes at informanten opplevde at fokus ble tatt vekk i fra sakens kjerne, nemlig intervjuet og informantens fortelling, på en måte som gjorde at utbyttet av situasjonen ikke ble som forventet. Det er helt klart at intervjuets kontekst, og hva man velger å ta med seg i felten, i stor grad påvirker emner som kommer opp i samtaler, og hva det blir lagt vekt på. Dersom det hadde ligget en stor hund i rommet, ville kanskje nordmenns og sierra leoneres ulike forhold til kjæledyr blitt et tema. Deler av kritikken rammet også meg fordi jeg selv er vokst opp med og preget av de normene som kritiseres (Ehn og Klein 1994:13f). I den grad det er mulig å distansere seg fra en erfaring, har jeg opplevd det slik at det å legge problemet frem for seminargruppen på metodekurset, samt å skrive om hendelsen og sette den i sammenheng med ulike kulturanalytiske teorier, har ført til at hendelsen nå oppleves som mindre knyttet til min person (ibid:16f).

Dette er et eksempel på hvordan ulike normer i Norge og i Sierra Leone kan bli et

problem i forhold til kommunikasjon, og også i forhold til å analysere situasjoner av denne typen. I dette sitatet kommer det tydelig frem tre forskjeller på normer i Norge og i Sierra Leone. For det første er det en forskjell på hvordan barn oppdraes, hva de har lov til og ikke. For det andre kommer det til uttrykk en forskjell på hvordan man oppnår autoritet. Hvis man går mot autoriteten, risikerer man fysisk avstraffelse. Dette er en stor kontrast til et norsk syn på autoritet. Forskjellen kommer også frem når moren bare trenger å se på barnet for å oppnå den ønskede effekten. Det er ikke nødvendig med eller ønskelig å ty til forklaringer av noe slag. Den tredje forskjellen går på den grad av kontroll det forventes at den voksne skal ha, og dette sammenfaller med det første punktet om hva barnet har lov til og ikke.⁷

Det var likevel på et annet punkt at jeg opplevde at informantenes erfaringer og fortellinger virkelig gikk inn på meg, nemlig fortellingene om rasistiske handlinger eller utsagn som informantene hadde blitt utsatt for. For å illustrere hva som gjør at disse erfaringene gjør så sterkt inntrykk, vil jeg fortelle om en episode som oppstod i en helt annen kontekst.

Min datter var på tur med min venninne, og de satt på en benk ved Tveite-vannet da en eldre mann kom og satt seg ved siden av dem. "Hvor er hun fra?" spurte han min venninne, og nikket mot min datter. "Hun er fra Bergen." svarte min venninne. Mannen tenkte seg om et øyeblikk, mens han kastet noen brødsmuler til endene. "Ja, da så. Ja, når de er født her, så må de vel få bli her og da." sa han. Så ruslet han videre.

Min datter er født her, altså må hun få bli. Men norsk, det var hun visst ikke i denne mannens øyne. Til det har hun for mørk hud og for krøllete hår. For det var vel det som i utgangspunktet fikk ham til å spørre hvor hun var fra? Faren hennes kommer fra Sierra Leone, og gjennom vårt forhold har jeg flere ganger følt på kroppen den smerten som rasistiske handlinger og ytringer frembringer. Slike konfrontasjoner, selv om dette eksempelet kanskje virker ganske uskyldig, en vennskapelig ordutveksling

⁷ I fortolkningen av dette utsagnet har jeg hatt stor glede av alle de innspillene jeg fikk på metodeseminar KUVI 304, ledet av Bente Alver.

mellom endenes brødsmler, sårer. Det er en avvisning, en markering av noe som for enkelte fremstår som en uoverstigelig grense. Du kan bli. Men fullt ut en av oss, det blir du aldri. Gjennom erfaring tolker vi verden, og gjennom mine egne erfaringer med rasismens avvisning tolker jeg informantenes fortellinger om denne avvisningen (Ehn og Klein 1994:78f).

Når informantene fortalte om sine opplevelser med markering av denne grensen, var det vanskelig for meg å distansere meg til disse. Også fordi informantene gav uttrykk for at dette var smertefulle opplevelser, opplevelser som preger deres liv her, og som gjør det vanskelig for dem å bli fullt ut akseptert i det norske samfunnet. Et sitat fra intervjuet med informant I-10 viser godt hvordan hennes fortellinger om slike hendelser påvirket meg:

“S: Så de sa at datteren din er norsk?”

I10: Ja. Så det var en lettelse, for det er det ikke så mange som sier. Hun ble godtatt av ham, men ikke av de fleste. Det er kanskje fem eller ti prosent som ville godta det. De andre ville ikke...du må ikke...du ser så lei deg ut!

S: Ja...

I10: Det er trist ja.

S: Det er jo som du sier, det er jo vondt...

I10: Ja det er vondt å møte en slik holdning, avvisningen. Det er veldig vondt.

Det eneste jeg kan gjøre, er å tillate nærhet i intervjusituasjonen (Klein 1990:62). Jeg tror også at dette har gjort det lettere for informantene å fortelle meg om sine opplevelser, i og med at de får inntrykk av at det de snakker om er svært viktig for meg, at jeg er engasjert i deres opplevelser (Ellis og Bochner 2000:754). Ett av kjennetegnene ved en kvalitativ metode er som nevnt nettopp at man oppnår nærhet med dem man skal studere. Bare gjennom denne nærheten er det mulig å komme frem til en forståelse av informantenes opplevelse av sin livsverden. Man kan påstå at jo flere erfaringer fortolkeren har som tilsvarer dem informanten forteller om, jo nærmere informantens egen oppfatning av fortellingen vil fortolkningen ligge. Gjennom bearbeidelsen av intervjumaterialet, både transkripsjoner og samtaler med andre studenter og veiledere, har jeg likevel oppnådd en viss distanse til det som i utgangspunktet opplevdes som svært nært (Klein 1990:63).

Et problem med den kvalitative metodes ideal om nærhet vil vise seg dersom informanten forteller om erfaringer som ligger så langt fra forskerens at sistnevnte vil ha store problemer med å forholde seg til og forstå det som fortelles. En av informantene fortalte inngående om svært traumatiske og voldelige hendelser hun hadde vært utsatt for i Sierra Leone. Fortellingene kom uoppfordret da jeg spurte om det var andre elementer ved den Sierra Leonske kulturen som var viktig for henne etter at hun kom til Norge, enn dem hun syntes var viktige i Sierra Leone. Hun fortalte at det var svært viktig for henne å få komme hit på grunn av grusomhetene hun har opplevd, og lidelsene som borgerkrigen i Sierra Leone har påført henne og hennes familie. Det var altså bare en av informantene som fortalte direkte om disse grusomhetene. Det har ikke blitt stilt noen direkte spørsmål om disse temaene, fordi det ikke er dette som er hovedfokus i det foreliggende prosjektet. Likevel må jeg gå ut i fra at denne typen opplevelser preger alle informantenes liv og erfaringer, i og med at ingen familier er uberørte av konflikten som har vært. Alle har en bror, en søster, en onkel eller en nær venn som har vært utsatt for noe lignende som det denne informanten beskriver.

Egne eller nær familie og venners opplevelser av denne typen vil nok prege flere av informantenes forhold både til Sierra Leone og til Norge. Å bli utsatt for tortur, voldtekt eller andre krigshandlinger, å bli drevet på flukt, tvunget til å forlate tilnærmet alt som har dannet rammer og referanser for identitet, er en virkelighet så smertefull at man i vår forholdsvis trygge verden helst ikke ønsker å vite at den eksisterer. Den smerten som gjennomsyrrer disse erfaringene er nærmest uvirkelig å forholde seg til. Det er likevel viktig å ta et oppgjør med den delen av en selv som intenst ønsker å tro at en hører feil, og som gjerne vil tro at denne erfaringen representerer unntaket siden ingen av de andre informantene fortalte om slike opplevelser. Her vises tydelig det som kan sies å være en utfordring i den kvalitative metode. Prosjektets resultat er avhengig av forskerens evne til å se utover sin erfaringsvirkelighet og hvor langt en er villig til å strekke seg for å ta inn over seg og forstå en virkelighet som er en ganske annen enn ens egen (Ytrehus 2004:40f). Informanten er også prisgitt at forskeren er fintfølede og har evne til å vite når man

ikke bør forfølge et emne, og klarer å lese informantens mer eller mindre tydelige signaler på at nok er nok (Kvale 1997:121). Realiteten er at hvis man ikke tar inn over seg at dette er en tragedie som har rammet så å si alle fra Sierra Leone, risikerer man å miste en viktig del av informantenes forståelsesramme. Samtidig bør man være var for at dette ikke er opplevelser som informantene ønsker å fortelle om eller dvele ved på noen som helst måte, og respektere deres behov for å la livet gå videre. I krigen i Sierra Leone har mange barn blitt soldater. Erkjennelsen av at også overgriperne i mange tilfeller er ofre, er et grunnleggende steg i fredsprosessen i landet. Dette kan også være nyttig å ha med seg når man blir konfrontert med informanternes fortellinger om slike groteske opplevelser, og må prøve å forholde seg til dem uten å bli desillusjonert i forhold til menneskets natur.

Dersom man som forsker virkelig klarer å oppnå en stor grad av nærhet og tillit i intervjusituasjonen kan også dette by på problemer i forhold til å få en definert avslutning på feltarbeidet. For en forsker som gjør sine undersøkelser på et sted som fysisk er langt vekk fra der forskeren vanligvis oppholder seg, avsluttes feltarbeidet naturlig ved at man forlater stedet man har studert og drar tilbake dit man kom fra. Dersom det ikke er noen fysisk avstand mellom informantenes sted og forskerens kan denne avslutningen være vanskeligere. Dette har sammenheng med at informantene i intervjusituasjonen kanskje har utlevert ganske personlige historier, historier som kanskje ikke ellers ville blitt fortalt bortsett fra til nære venner eller familiemedlemmer. Vi forventer av informantene at de skal slippe oss innpå seg, og at det skal utvikles en fortrolighet. Samtidig vil vi at så snart vi har fått den informasjonen vi kom for skal forholdet avsluttes. Flere av informantene i dette prosjektet har tatt kontakt med meg etter at intervjuene var avsluttet, og ytret ønske om å fortsette det de oppfatter som et påbegynt vennskap. Dette har vært svært vanskelig for meg. På den ene siden vil jeg gjerne treffe dem. Av alle dem som har tatt kontakt med meg på denne måten er det ingen det ville føles unaturlig å treffe, eller som jeg ikke har hatt lyst til å utvikle et vennskap med. De er hyggelige, reflekterte, varme mennesker. På den annen side har jeg behov for å jobbe med materialet uten å bli bundet av et eventuelt vennskskapsforhold til informantene. Derfor har jeg valgt å

høflig avslå alle invitasjoner og forespørsler om å treffes, med unntak av den ene informanten jeg allerede har kjent i mange år uavhengig av prosjektet. Selv om denne avgjørelsen ble tatt av nødvendighet følte jeg meg forferdelig uhøflig når jeg måtte si nei takk til disse ofte svært hyggelige henvendelsene.

1.6: Hermeneutisk analyse

I denne oppgaven vil jeg benytte en hermeneutisk tilnærming til analysen. Formålet med en hermeneutisk analyse er å få frem en gyldig og allmenn forståelse av tekstens betydning (Kvale 1997:56). Fordi forskeren setter intervjuene inn i en teoretisk kontekst som kanskje er bredere enn den informanten presenterer, kan analysen føre til at både forskeren og informanten får ny innsikt i det aktuelle temaet (Kvale 1997:38, Fossåskaret 1997:42). Fortolkningen begynte allerede under intervjuet, ved at det ble stilt spørsmål ved informantens utsagn, og informanten ble bedt om å utdype, gi eksempler eller forklare hva som mentes med bestemte uttalelser. Denne prosessen ble ført videre under bearbeidelsen av intervjumaterialet, ved at det ble stilt ulike spørsmål til intervjuteksten for på den måten å analysere frem mer implisitte fortolkninger, og meningssammenhenger. Ved å benytte Kvales (Kvale1997:210f) *tre nivåer for analyse* har ulike dimensjoner ved materialet blitt trukket frem.

Den første dimensjonen omhandler *intervjupersonens egne forståelser* for de fenomener som taes opp. Hva mener for eksempel informanten når hun sier at hudfarge er uten betydning? Mener hun at hun aldri opplever at hudfargen spiller noen rolle for hvordan hun blir møtt av andre? Eller er et slikt utsagn et uttrykk for hennes oppfatning om at hudfarge ikke burde tillegges den betydningen det gjør? For dette punktet ble kontrollspørsmålene som ble stilt under intervjuet av stor betydning. På denne måten minskes faren for misforståelser som bunner i informantens og intervjuerens ulike forståelsesrammer, og undersøkelsens reliabilitet og validitet forsterkes (ibid:95). Disse spørsmålene har også bidratt til å få frem en del ambivalens i intervjupersonenes virkelighetsforståelse, for eksempel med tanke på hvilken betydning hudfargen har for en persons identitet.

Intervjutekstene settes så inn i en større sammenheng for å få frem en *common sense-forståelse* av dem. Utsagnene sees i sammenheng med annen, allment kjent kunnskap om utsagnenes innhold. Hva sier utsagnene om forholdet mellom hudfarge og norskhet? Og hva sier de om informantens forhold til norskhet? Dette er spørsmål som har blitt stilt til intervjuteksten under analysen, og ikke til informanten. Et annet meningsnivå leses altså mellom linjene i intervjuteksten, ut i fra forskerens kunnskaper om temaet.

Fortolkningens tredje nivå tar analysen inn i en mer *teoretisk diskurs*, der utsagnene settes i forbindelse med den teoretiske rammen forskeren har lagt for sin analyse. Dette nivået kan gi helt nye perspektiver til analysen, og kan også bidra til å klargjøre deler av de andre nivåene. For eksempel kan informantenes ambivalens i forbindelse med betydningen av hudfarge sees som et uttrykk for at deres erfaringer med virkeligheten i Norge ikke samsvarer med en bevissthet om at inndeling av mennesker etter rase ikke har vitenskapelig belegg. Analyseprosessen har vært en kontinuerlig veksling mellom de ulike nivåene, og mellom den kunnskap jeg hadde i utgangspunktet og den innsikt som utviklet seg etter hvert. Dette har bidratt til å få frem nye elementer og perspektiv, og dermed gitt en mer helhetlig analyse.

Gjennom en analyse av det som har vist seg å være de vanskeligste metodiske og etiske avveiningene og valgene i forbindelse med dette prosjektet, ser man viktigheten av å reflektere over forskerens rolle i møte med sine informanter, og med hvilke forutsetninger forskeren forsøker å tolke intervjumaterialet og intervjusituasjonen. En slik refleksjon vil kunne bidra til å gi en dypere analyse, og vil også gi leseren bedre mulighet til å bedømme forskerens forståelse for feltet. For min egen del vil jeg også si at prosessen med å skrive om disse problemene har bidratt til å gi en distanse til de delene av informantenes fortellinger som jeg opplevde som ubehagelige eller rett ut smertefulle.

Kapittel 2: Teori og begreper

Identitet, etnisitet og selvrepresentasjon er mye diskuterte tema innenfor kulturvitenskap, og også i andre fagtradisjoner. Iain Chambers, Stuart Hall, David Theo Goldberg, og Anthony D. Smith er alle kulturteoretikere som tar opp disse temaene. I Norge har blant annet sosialantropolog Marianne Gullestad skrevet kritisk om norsk innvandringsdebatt. For å vise et kontrasterende syn på den betydning etnisk identifisering har for forhold mellom mennesker har jeg tatt med noen av sosiolog Steve Fentons argumenter. Gjennom denne sammenligningen kommer det tydelig frem hva som er kulturvitenskapens rolle for å utarbeide en forståelse av når og hvorfor etnisk identitet blir viktig for mennesker. I dette kapitlet vil jeg presentere de teoriene jeg vil benytte meg av i analysen av mitt empiriske materiale, og gjøre rede for sentrale begreper. Jeg vil også vise til relevant forskning som har vært gjort på feltet tidligere, både innenfor kulturvitenskap og andre fag som jobber med lignende tema fra en annen vinkling. Gjennom denne presentasjonen ønsker jeg å vise hvor dette prosjektet står, både teoretisk og i forhold til tidligere forskning.

2.1: Begreper og Teoretisk vinkling

I denne oppgaven er altså migranten hovedpersonen, og tema er migrantens forhold til sin identitet, og den nye konteksten for identitet, slik migranten erfarer den. For å kunne diskutere disse problemene er det nødvendig med en redegjørelse for sentrale begreper, og for hvor oppgaven står i forhold til ulike teoretiske retninger. I tillegg til å gi en forklaring av migrantens forutsetninger og kjennetegn, vil jeg ta opp de begrepene som fremtrer som viktige for å analysere den konteksten migranten befinner seg i og hvordan migranten forholder seg til den, både før og etter migrasjonserfaringen. Disse begrepene er identitet, etnisitet, diaspora, globalisering, nasjonal identitet og nasjonalstaten. Migrasjon innebærer en forflytning fra et sted til et annet. Det er derfor nødvendig å gjøre rede for begrepet sted i en analyse av migrasjon og migrasjonserfaringens betydning. Alle begrepene må forstås ut i fra hvordan de brukes og oppfattes av det moderne menneske, i en moderne verden, og

fra en teoretisk vinkling der kulturforståelse står sentralt. Jeg vil også diskutere ulike kulturelle strategier, som assimilering, segregering og integrering.

2.1.1: Migranten og stedet

Migranten er blitt presentert, blant annet av Iain Chambers, som et symbol på det moderne menneske⁸. Migranten løsriver seg fra tidligere kontekster og skaper nye (Chambers 1994). Økende grad av transnasjonal migrasjon er en del av globaliseringsprosessen. Andre sider ved globalisering er turisme, massemedienes mer eller mindre globale tilgjengelighet, og internasjonal handel. Migranter er mennesker som av ulike årsaker bryter opp fra et sted, og bosetter seg på et nytt sted. Hvor de slår seg ned vil være avhengig av de muligheter de står ovenfor. Hva som er grunnen til at noen velger å migrere vil variere fra migrant til migrant. For noen er reisen initiert av et ønske om utdanning, et jobbtilbud, eller av at medlemmer av familien allerede har reist til et nytt sted. For andre er reisen en nødvendighet fordi situasjonen på stedet de reiser fra utgjør en trussel mot liv og helse. Også andre motiver, eller kombinasjoner av flere, kan ligge til grunn. Dette er bare eksempler, som viser at migrantenes bakgrunn ikke kan sammenfattes i et upresise eller generaliserende begrep som “innvandrere” eller “flyktninger”. At “innvandrer” også er et problematisk ord å bruke i den norske konteksten er noe jeg vil komme tilbake til.

I sin nye kontekst vil den enkelte migrant i varierende grad føle behov for å opprettholde kontakt med personer med samme opprinnelsessted som dem selv. Ut i fra dette behovet, og ut i fra de forhold som møter dem på det nye stedet, skaper migranten en ny kontekst for sin identitet. Identitet er et sammensatt begrep, og en persons identitet vil nødvendigvis være sammensatt og formet ut i fra den enkelte persons bakgrunn og erfaringer. Her vil jeg legge vekt på migranters kulturelle identitet, og hvordan denne påvirkes og markeres i sammenheng med migrasjonserfaringen. Iain Chambers beskriver migrantens tilværelse som en reise

⁸ Moderne må i denne sammenhengen forstås som samtidens menneske, og ikke som en kontrast til premoderne eller postmoderne. Iain Chambers tar i sin tekst utgangspunkt i postmoderne teori.

uten endelig destinasjon (Chambers 1994:5). Ett hvert opphold er midlertidig, muligheten for at migranten velger eller tvinges til å dra videre er alltid tilstede. For å kunne forholde seg til sine nye omgivelser vil migranten forsøke å gjøre en del av dette nye til sitt eget, på en eller annen måte.

I noen tilfeller dannes et kulturelt nettverk mellom personer som har samme kulturelle bakgrunn, men som er bosatt i ulike deler av verden. Denne kulturelle samhørigheten på tvers av de ulike lokale kontekstene kalles diaspora, og vil for noen migranter fremstå som en viktig ressurs for å bevare sin kulturelle identitet. Diasporabegrepet var i utgangspunktet et begrep som ble brukt for å beskrive blant annet transnasjonale jødiske nettverk, og har også vært brukt om etterkommere av slaver fraktet fra Afrika til Karibia og Nord-Amerika. Nå brukes det også i forbindelse med andre kulturelle nettverk som går på tvers av landegrensener, mellom personer som oppfatter seg selv og hverandre som bærere av en felles kulturell arv, ofte med utgangspunkt i tilknytning til et opprinnelsessted. Slik begrepet har vært brukt, har det blitt kritisert for å legge for mye vekt på ideer om blodsband, og for å operere ut i fra et essensialistisk kulturbegrep (Fanon 1986:229). I den grad jeg vil gjøre bruk av begrepet vil jeg derfor presisere at jeg bruker det for å beskrive migrantenes eventuelle *forestilling* av felles opprinnelse og kulturarv, og den betydning slike forestillinger har for den enkeltes selvrepresentasjon og etniske identitet, og ikke som en bekreftelse av et statisk eller essensialistisk kulturbegrep. Diaspora er altså et begrep som kan belyse den betydning etnisk identitet har for migranten.

Diaspora kan knyttes til identifisering med et sted. En måte identitet knyttes til sted er ved at man føler tilhørighet til stedet, man “hører hjemme” (Rose 2000:89). Kontakt med andre som deler ens kulturelle referanser gir en følelse av tilhørighet og av å “være hjemme” kulturelt sett (Hall 2000:182). Diaspora åpner slik for en følelse av tilhørighet som ikke nødvendigvis er knyttet til det stedet en bor. Det kan derfor gi en alternativ stedstilhørighet til den som er mulig på det stedet migranter befinner seg. Dersom migrantens nye sted ikke åpner for at han eller hun kan ha en tilhørighet til stedet, kan en forestilling om tilknytning til sted representert gjennom diaspora gi et

alternativ til referanse og identifisering. Samtidig som tilknytning til et diaspora nettverk kan gi en tilknytning til et felles sted, gir migrantenes erfaringer på de ulike stedene de befinner seg et nytt perspektiv på den egne kulturen. Ulike steder gir også bestemte premisser for hvordan migrantens kultur kan uttrykkes (ibid:193). De lokale forholdene migranten opplever vil derfor bidra til den kulturelle identitetens stadige utvikling. Sett ut i fra dette perspektivet blir det nye stedet og migrantens forhold til dette et viktig element i migrasjonserfaringen og kulturell identitet. Gjennom identifisering i et diaspora perspektiv kan individer ha tilhørighet til ulike steder samtidig, og dra nytte av et helt spekter av kulturelle referanser (Ibid:206f). Dette representerer til en viss grad et brudd med en forestilling om lukkede kulturelle enheter og utfordrer både de geografiske og de kulturelle grensene som vektlegges gjennom etnisk eller nasjonal identitet.

2.1.2: Etnisitet og nasjonal identitet

Anthony Smith definerer en etnisk enhet som en navngitt gruppe mennesker som har myter om felles opprinnelse, delte historiske minner og ett eller flere felles elementer av kultur, inkludert en forbindelse til et hjemland, og en viss grad av lojalitet, i det minste i eliten (Smith 1999:13). Den etniske identiteten kan markeres eller formidles på ulike måter, for eksempel gjennom bruk av et eget språk, bestemte klær, religion, markering av dager som er viktige i gruppens historie, musikk eller andre ting. Den er med andre ord sammensatt. Hvilke elementer som presenteres utad vil ofte være situasjonsbetinget. Dette kan bety at den etniske identiteten kanskje ikke markeres spesielt i ytre, synlige ting til daglig, men mer i forbindelse med høytider eller sosiale sammenhenger som er viktige for gruppens samhold. På den annen side markeres også en forskjellighet fra alle de som ikke er medlemmer av gruppen.

Etnisk og nasjonal identitet har mange fellestrekk, og er i noen tilfeller sammenfallende. I sin bok *Ethnicity* (2003) ønsker Steve Fenton å gi en definisjon av begrepet etnisitet, og å vise i hvilke sammenhenger og ut i fra hvilke forhold som fører til at etnisitet kan sees som den viktigste årsaken til ulike handlinger (ibid:2) Fentons

definisjon av etnisitet, og hvordan etnisitet kan sees i forhold til nasjonal identitet, er på mange måter sammenfallende med Anthony Smiths syn. Forskjellen på deres teoretiske standpunkt ligger først å fremst i deres analyse av hvilke omstendigheter som gjør etnisk identifikasjon til individets viktigste holdepunkt, og på hvilken måte dette kan settes inn i en større sammenheng.

Gjennom sin analyse av ulike situasjoner der etnisk identifikasjon har vist seg å være viktig, konkluderer Fenton med at bruk av kultur for å forklare etnisk motivert handling er sterkt overvurdert (ibid:158). I stedet tar han utgangspunkt i politiske og økonomiske forhold for å gi en teoretisk analyse av hvorfor etniske kategorier som er irrelevante i noen sammenhenger blir de viktigste referansepunktene i andre, og mener det er mulig å gi en analyse av såkalte etniske konflikter uten noen referanser til etnisitet i seg selv (ibid:155). Ut i fra Anthony Smiths tekster om etnisitet og nasjonal identitet vil jeg påstå at det likevel er nødvendig å ta i betraktning menneskers etniske eller kulturelle identitet, i og med at mennesker ikke kan antas å handle utelukkende ut i fra politiske eller økonomiske forhold, men også i forhold til sin kulturelle kontekst (Smith 1994, 1999). Han viser også at etnisk definerte lojaliteter har vært viktige i utforming av de politiske forhold i moderne nasjonalstater.

Anthony Smith skriver i sin bok *The Ethnic Origin of Nations* (1994) om den betydning elementer av etnisitet har hatt for dannelsen av moderne nasjonalstater. Han viser hvordan moderne nasjonalisme ikke kan forståes utelukkende som et resultat av moderniseringsprosessen, og hvordan moderne nasjonalisme og nasjonale identiteter ikke nødvendigvis representerer et radikalt brudd med tidligere identifikasjonsformer, slik enkelte modernitetsteoretikere har hevdet. Han tar også avstand fra dem som hevder at nasjonalisme bare er en utvidet og oppdatert versjon av allerede eksisterende identifikasjonsmønster som antas å være universelle, slik andre teoretikere har fastholdt. I stedet viser han en teoretisk innfallsvinkel som viser at selv om moderne nasjonal identitet og nasjonalisme på sett og vis kan sies å bryte med tidligere eksisterende identiteter, så har de premoderne etniske identitetene satt sitt preg på de moderne nasjonale identiteter. Dette fordi nasjonale identitet har utviklet seg i forhold

til allerede eksisterende lojaliteter og tolkningsrammer. Disse har dermed gitt forutsetningene for dannelse av nye lojaliteter og tolkningsrammer. For eksempel viser han hvordan eliten i en nasjon, som et ledd i et nasjonalromantisk identitetsprosjekt, har utviklet en nasjonal identitet. Utgangspunktet er mer eller mindre fabrikkerte opplysninger om landets kultur i premoderne tider, og referanser til myter om nasjonens gyldne fortid. Dette teoretiske utgangspunktet kaller Smith for *ethno-symbolisme*, og en slik tolkningsramme vil stå sentralt i min oppgave.

2.1.3: Den Norske nasjonalidentiteten

Ettersom migrantenes opplevelse av migrasjonserfaringen i stor grad vil preges av den nye kulturelle konteksten de befinner seg i, kan det være nyttig å se på hvordan identitet, lojalitet og tilhørighet har blitt konstruert på dette nye stedet i historisk sammenheng.

I Norge kan bevisstheten om nasjonal identitet sees i forbindelse med to prosesser. For det første dreide det seg om en kulturell avstandtagen fra Danmark, slik det kommer til uttrykk blant annet i striden om det norske språket, og utviklingen av nynorsk. For det andre oppstod en sterkere nasjonal bevissthet som en konsekvens av politisk avstandstaken til unionen med Sverige (Angell 1998, Gullestad 2002). Begge disse prosessene tiltar i styrke i en periode der nasjonalromantikken står sterkt i Europa. Den ene prosessen er knyttet til landets selvstendighet, demokrati og borgernes rettigheter. Den andre prosessen spiller på forestillinger om røtter, blodsbånd og historisk stedstilhørighet. Elementer fra både de politiske argumentene og det etniske har blitt flettet sammen og brukt som grunnlag for en samlende norsk nasjonal identitet. Dette bildet stemmer godt overens med Anthony Smiths redegjørelse for hvordan eliten i en nasjon spiller på premoderne, etniske lojaliteter. På denne måten dannes en ny, moderne nasjonalisme som er mer formålstjenlig for den samme elitens politiske og organisatoriske målsetning i forhold til nasjonen. På grunn av den tette sammenhengen mellom utvikling av nasjonal identitet og nasjonsdanningen her i Norge, er det nær sammenheng mellom de nasjonalstatlige symbolene, som flagget,

nasjonalsangen osv, og det som folk oppfatter som symboler på norskhet (Angell 1998). I tillegg til de offisielle symbolene finnes det en rekke uoffisielle symboler og handlinger som oppfattes som typisk norske, og at mange av disse uoffisielle elementene har sitt utspring i det nasjonalromantiske identitetsprosjektet.

Dannelsen av nasjonal identitet i Europa blir ofte delt inn i to retninger, eksemplifisert i Tyskland og Frankrike. Mens man i Tyskland i stor grad knyttet nasjonal identitet opp mot etnisk tilhørighet, blodsbånd og avstamning, var den franske identiteten forbundet med borgerlige rettigheter og plikter, og individets frivillige tilslutning til nasjonen (Hylland Eriksen 1994:39f). Norsk nasjonal identitet og de symboler som forbindes med norskhet har mest til felles med den tyske modellen (Gullestad 2002:63). Dette har gjennom tidene blant annet blitt uttrykt gjennom den politikken norske myndigheter har ført mot dem som har blitt oppfattet som annerledes, som for eksempel samer eller tatere (ibid:65). Et moment som vektlegges i Gullestads argumentasjon (ibid) er at hva det innebærer å være “norsk” i svært liten grad problematiseres eller debatteres, men oppfattes som noe allmennkjent og selvfølgelig.

“Hvithet” er i følge Gullestad et viktig element i denne normaliserte og selvforklarende norske identiteten (ibid:91). Dette kommer først tydelig frem når “nordmenn” konfronteres med muligheten for at en “ikke-hvit” person er norsk. Som eksempler vises det til at personer med mørk hudfarge ofte spørres om hvor de kommer fra, når de skal reise hjem eller lignende. Gullestad viser også til debatten om ordet “neger” for å vise at “person med mørk hudfarge” og “nordmann” oppfattes som gjensidig ekskluderende kategorier.

Forskning fra Storbritannia og USA, som eksemplifisert av Paul Gilroy (2000), John Solomos og Les Backs (1996) arbeider, viser et tilsvarende bilde. “Engelskhet” blir for eksempel synonymt med “hvithet”, og det blir umulig for en “svart” person å påberope seg en “engelsk” identitet. I England settes dette i sammenheng med britisk kolonihistorie, og at ideer om engelsk nasjonal identitet ble utviklet som et ledd i koloniseringen, parallelt med utviklingen av rase-teorier i opplysningstiden. Det har

vært hevdet at denne tankegangen ikke har gjort seg gjeldene i Norge siden Norge ikke har vært en kolonimakt, men tvert imot selv strevde for å få uavhengighet på denne tiden. Selv om Norge ikke har vært en kolonimakt, tok nordmenn likevel del i “oppdagelsen” og erobringen av verden på minst to plan. For det første gjennom norske representanter for Danmark-Norge, og for det andre gjennom norsk misjonsvirksomhet. Det vil være feil å påstå at Norge, nordmenn og norsk nasjonal identitet har utviklet seg uavhengig av opplysningstidens hegemoni i denne aktuelle tidsepoken. Opplysningstidens innflytelse på nasjonal identitet i Norge kan, i følge Gullestad, sees spesielt i sammenheng med misjonsvirksomhet, og de publikasjoner som har vært gjort i den forbindelse. Her ser man tydelig et bilde av de opplyste, siviliserte, kristne og veldedige nordmennene som hjelper stakkarer i den tredje verden (Gullestad 2002:206f;293). I tillegg kan slik påvirkning leses ut i fra tidligere assimileringpolitikk ovenfor alle som var “annerledes”, som for eksempel samer og tater. De som ikke lot seg “normalisere” skulle gjemmes vekk, eller, hvis dette ikke var mulig, skulle de i hvert fall hindres i å “spre seg”. Mange ble utsatt for tvangssterilisering og barn ble tatt fra foreldre og satt i institusjoner for å “fornorskes”.

2.1.4: Identitet og Kulturelle Strategier

’Hvem trenger identitet?’ Spør Stuart Hall (Hall 1997:1). Identitet er ikke noe endelig, eller en statisk enhet. Å snakke om identitet i bestemt form kan således være en misforståelse, i og med at det heller er snakk om en uendelig prosess der elementer av identiteter forkastes eller legges til. Et individs identitet er aldri oppnådd eller ferdig. Identifiseringsprosessen krever at individet forholder seg til noe utenfor seg selv, og motiveres av gjenkjennelse og markering av ulikhet. Selv om mange identitetsoppfatninger, deriblant etnisk identitet, spiller på faktorer som felles historie, handler kulturell identitet egentlig ikke om hvem vi er eller hvor vi kommer fra. Det som er viktig er hvordan vi har blitt representert, hva vi har mulighet til å bli, og hvordan vi representerer oss selv (ibid).

I sin nye kontekst her i Norge blir migrantene konfrontert med mennesker som har en

annen kulturell bakgrunn enn den de selv har. I dette møtet kan dialoger oppstå, men å velge dialog er ikke et enkelt eller selvfølgelig valg. Fra migrantenes side kan dette sees uttrykt hos dem som velger å holde seg til “sine egne”, og hos dem som bestemt holder fast ved tradisjoner de kjenner fra en tidligere kontekst. Fra “de andres side“, i dette tilfellet “nordmennene”, uttrykkes motvilje til dialog gjerne gjennom mer eller mindre nasjonalistiske holdninger. Chambers sier om dette møtet at å bevege seg inn i dialogen involverer et brudd med den romantiske ideen om verden som en separat enhet som er tilstede uavhengig av vår oppmerksomhet (Chambers 1994:12) Møtet mellom migranten og, i dette tilfellet, “nordmennene” involverer et tilsvarende brudd med forstillingen om en fast norsk nasjonal kultur og identitet som separat enhet. Zygmunt Bauman sier at man reflekterer over sin identitet når man ikke er helt sikker på hvor man egentlig hører hjemme (Bauman 1997:19) En slik usikkerhet kan utløses gjennom en reise til et nytt sted, en ny kontekst, som oppleves som ulik den man har forlatt. Dette er migrantenes utgangspunkt. Usikkerhet kan også utløses når elementer tilføres en kontekst, og dette gjør at konteksten oppleves som dramatisk endret. Dette kan kanskje være beskrivende for “nordmenns” opplevelse av migranters ankomst i Norge. Debatten om “innvandring” i Norge kan sees som et uttrykk for at mange “nordmenn” opplever migrantenes tilstedeværelse som en trussel mot det de oppfatter som en fast, norsk nasjonal identitet (Gullestad 2002:115f). Fra å leve i visshet om at de har en selvforklarende, innlysende norsk identitet, opplever “nordmenn” at migranter stiller spørsmål ved hva det vil si å være “norsk”, ut i fra deres opplevelse av situasjonen. Denne nye vinklingen gjør at også “nordmenn” må gå sin identitet nærmere i sømmene, og de vil da oppdage at den ikke er så fast og uforanderlig og selvforklarende som de kanskje hadde trodd. De får altså utfordret sitt verdensbilde. Baumann sier om “identitetsbygger-pilgrimmer”, som er hans metafor for den nasjonalromantiske identitetsbyggeren, at de er avhengig av at verden må være ordnet, forutsigbar, målbevist og forsikret. En verden der spor blir stående til evig tid. I det migranten, eller, i Baumans metafor, turisten, entrer pilgrimmens verden, trer det frem for pilgrimmen hva som er begrensningene og svakhetene i hans egen strategi (Bauman 1997).

Migrantenes strategier vil være avhengig av migrantenes kulturelle bakgrunn, men vil også i stor grad påvirkes av den nye konteksten, og hvilke muligheter de står ovenfor. For noen vil assimilering fremstå som den beste veien å gå. David Theo Goldberg sier om assimilering at denne strategien inngår i et syn på det multikulturelle som ser heterogenitet som en trussel, og som tilstreber et homogent samfunn (Goldberg 1994:20f). Assimilering innebærer i stor grad å gi fra seg de kulturelle markører som gjør at et individ kan identifiseres som representant for en forskjellig kulturell identitet enn den majoriteten representerer, og i den grad det er mulig inngå i den dominerende kultur. Et problem med denne strategien er at den representerer en tenkning som går ut i fra at majoriteten faktisk har en stabil, uforanderlig kulturell identitet som det er mulig å tilegne seg eller bli en del av. Men, som kritikerne av et slikt syn på identitet har påpekt, er enhver identitet et prosjekt i stadig forandring, og prosjektets mulige resultat vil også til enhver tid forandres ettersom prosessen påvirkes av individer som representerer andre identitetsprosjekter. Å snakke om en stabil identitet som kan tilegnes eller forkastes etter ønske er derfor umulig, og kanskje kan man i lys av dette påstå at assimileringssprosjektet i sin ytterste konsekvens er umulig å gjennomføre? Dersom en skal tenke på assimilering som en reell mulighet, må det presiseres at assimilering i praksis ikke er rigid. Det vil hele tiden være snakk om større eller mindre grad av assimilering, der individets identitet er i stadig forandring, og der individet kanskje tar på seg ulike roller i forbindelse med ulike situasjoner. Det kan være snakk om at individet for eksempel pålegges et bestemt kulturelt handlingsmønster i forbindelse med offentlige institusjoner som skole og barnehage, eller på jobben. For enkelte kan assimilering sees som en reaksjon på en fremmedgjøring i forhold til en tidligere kulturell kontekst, og assimilering blir en fluktrute for å unnsnippe en kultur man ikke lenger føler seg hjemme i. For andre kan et assimilert handlingsmønster kanskje være en måte å beskytte seg på i det offentlige rom, mens man i privatsfæren holder fast på handlinger og symboler man forbinder med en tidligere kulturell kontekst.

En annen strategi er segregering. Migrantene kan velge å isolere seg fra majoriteten i stor grad. Et slikt valg kan sees på bakgrunn av opplevelser av marginalisering, og

som et forsøk på å beskytte sin kultur og sin identitet mot negative stereotyper, eller som et forsøk på å bevare et kulturelt særpreg og unngå “utvanning” som en konsekvens av sammenblanding eller påvirkning utenfra.

En tredje mulighet er å søke integrering. Med integrering menes her å tilegne seg de språklige og kulturelle kunnskapene som er nødvendige for å kunne fungere i samfunnet. Det er viktig å påpeke skillet mellom assimilering og integrering. Det integreringsbegrepet jeg vil benytte meg av her innebærer ikke en fortrenging av en kulturell identitet til fordel for en annen, men heller en prosess der flere kulturelle identiteter og uttrykk har mulighet til å eksistere i et heterogent fellesskap. I denne diskusjonen kommer det tydelig frem hvor problematisk det kan være å uttrykke tanker om kultur og identitet uten å la seg fange av essensialistiske størrelser. Det kan fort fremstå som om det i utgangspunktet fantes “rene” og klart definerte kulturer som kunne møtes og blandes. I likhet med andre som kritiserer denne essensialistiske tankegangen vil jeg etterstrebe å unngå denne fremstillingen ved å insistere på at identifikasjonsprosessen er kontinuerlig, og at kulturer og identiteter stadig muteres og utvikler seg. I prosessen beholdes noen trekk mens nye legges til (Hall 1997:2).

2.1.5: Etnosentrisme, både i forskning og i media.

Et poeng for Chambers er å komme vekk fra den kulturessensialismen og den eurosentriske tenkemåten som han mener har preget forskningen (Chambers 1994:5). Historieskrivningen trekkes frem som et eksempel på eurosentrisk praksis, og han kritiserer også forskning som har vært gjort på kultur eller identitet. Disse oppfatningene har han til felles med blant andre Hall og Goldberg. Begge forsøker å komme frem til et alternativ til den vestlige tenkningens organisering rundt avgrensede enheter og dikotomier, og de teoretiske dilemma som oppstår i kjølvannet av dette når en skriver om kultur og identitet (Hall 1997, Goldberg 1994).

I Norge har blant annet sosialantropolog Marianne Gullestad tatt opp disse problemene. Hun sier også spesifikt om den norske konteksten at det er et problem at

akademikere og andre personer som uttaler seg i offentlighetens lys, bruker begreper som “fremmedkulturell” og “innvandrere” uten å ytre noen form for kritisk refleksjon over hva som ligger i begrepene (Gullestad 2002:113f). I følge Gullestads analyse av bruken av ordet “innvandrere” i den offentlige debatten i Norge, er det tydelig at ordet i tillegg til å ha mange negative konnotasjoner, også oppfattes å implisitt gjelde personer med mørk hudfarge, og at det å ha mørk hudfarge underforstått betyr å ikke være norsk. Det er også tydelig underforstått i mange uttalelser i for eksempel media, av blant annet politikere, at Europa er sivilisasjonens høyborg, og at barbari og usivilisert fremtreden er fremmedlegemer i “vår” del av verden. Et eksempel på dette er en uttalelse til TV2-nyhetene av Odd Einar Dørum. Han sa at brudd på menneskerettighetene i tidligere Jugoslavia var et tydelig eksempel på ‘hvor tynt sivilisasjonens slør kan være, når slike barbariske hendelser kan finne sted midt i hjertet av Europa’⁹. Dette står i kontrast til blant annet Zygmunt Baumanns analyse av forholdet mellom Holocaust og den moderne verden, som viser at slike “usiviliserte” hendelser er en del av, og en konsekvens av, modernitetens “sivilisasjon“, og ikke en motsetning til den (Bauman 1997). Denne unyanserte og lite reflekterte presentasjonen i media bidrar til å opprettholde myten om et opprinnelig homogent norsk samfunn. Medias bilde av det norske samfunnet bidrar også til å stryke nordmenns selvbilde som siviliserte og opplyste, samtidig som det gir støtte til fordommer mot kulturelle uttrykk som oppfattes som annerledes enn det norske. Dette fører videre til økt stigmatisering av minoritetsgrupper, som ser seg selv fremstilt på en svært lite flatterende måte. Dette kan igjen føre til at flere velger segregering, et resultat som på ingen måte hjelper på integreringsprosessen.

Som en avrundning på dette kapittelet vil jeg si at de kulturelle strategiene migrantene i denne undersøkelsen benytter seg av nok i stor grad formes av de muligheter for identifisering og selvrepresentasjon migrantene føler at de har innenfor de rammene som er gitt av den norske majoritetsbefolkningen.

⁹ TV2s nyhetssending onsdag 03.12.03 kl. 21.00.

Kapittel 3: Nasjonal identitet og etnisitet

I løpet av bearbeidelsen av intervjumaterialet har det jeg blitt oppmerksom på at det kan sies å være en del forskjeller i måten informantene tenker sierra leonsk nasjonal identitet på, og hvordan “nordmenn“, i følge tidligere forskning (Angell 1998, Brottveit 1997, Gullestad 2002) og i følge informantenes observasjoner og erfaringer, tenker på norsk nasjonal identitet. Dette har sammenheng med de ulike forutsetningene og prosessene som har gjort seg gjeldende under dannelsen av nasjonal identitet i de to landene. Videre ser det ut til at informantenes bakgrunn med å forholde seg til ulike etniske grupper innenfor en nasjonal identitet også påvirker hvordan de leser det norske samfunnet, og den norske nasjonale identiteten. Det er en analyse av disse sammenhengene og problemer som oppstår i kjølvannet av dem som er tema for dette kapittelet.

3.1: Etnisk differensiering i Sierra Leone

I Sierra Leone er det mange etniske grupper. Noen er store og folkerike, andre små. De fleste gruppene finner man også igjen i ett eller flere av Sierra Leones naboland. Mende er den største etniske gruppen, og har dominert de sørlige områdene av landet. Temne er den andre store gruppen, og har dominert i nord. Hovedstaden Freetown ligger på kysten, og er det landområdet Krio har hatt kontroll over. Krio er etterkommere av frigjorte eller rømte slaver, og en del migranter fra de andre provinsene i Sierra Leone (Alie 1990:13).

Informantene i denne undersøkelsen utgjør en meget kompleks gruppe, ikke minst fordi de tilhører ulike etniske grupper. De ulike etniske gruppene i Sierra Leone har alle sine egne historier om migrasjon fra naboland, gruppens opprinnelse og deres forhold til andre grupper, både innenfor Sierra Leones grenser og i nabolandene. De har også egne tradisjonelle “secret societies”, som blant annet utfører seremonier i forbindelse med overgang fra barn til voksen, og i forbindelse med begravelser. De

fleste har en oppfatning av hvilken del av landet som tilhører deres gruppe, med bakgrunn i historiske feider og forbindelser gruppene imellom.

Informantene syntes det var vanskelig å skulle beskrive hva som skiller de ulike gruppene fra hverandre. Det som de alle sammen drar frem som den største forskjellen er at hver gruppe har sitt eget språk. Informant I-2 sier dette om forskjeller på de etniske gruppene:

Bare at vi er stolte av vårt etniske språk, som vi snakker. Ellers har jeg ikke sett noen stor forskjell. Maten vi spiser er den samme, vi har de samme klærne, og nesten samme utseende. Og vi gifter oss inn i de andre etniske gruppene. Så det er ikke stor forskjell.

Det offisielle språket er engelsk. Til tross for dette er det ikke engelsk som fungerer som kommunikasjonsmiddel når sierra leonere fra ulike etniske grupper møtes. I en slik situasjon snakkes det Krio. Selv om det ser ut til at informantene stort sett var enige om at språk utgjør den største forskjellen på de etniske gruppene, var det noen som hadde et mer nyansert bilde, og viste til andre ting som kunne være forskjellig. Særlig vises det hvordan Krio skiller seg fra alle de andre gruppene blant annet ved at Krio kvinner har en egen klesstil som kalles “Krio Mammy”.¹⁰ Stilen består av drakter sydd av stoff med bestemte mønstre, og benyttes mest av eldre kvinner, med unntak av om søndagene. “Krio Mammy” stilen brukes av flere til kirkebesøk på søndager. Under kolonitiden var det Krio som i størst grad tilegnet seg koloniherrernes kultur, og i dag er de fleste Krio kristne. Informant I-1 refererer til et ordtak som sier noe om kristendommens posisjon i denne delen av befolkningen; *The Krio go to church* sies det. Ordtaket viser to ting. For det første at de fleste Krio er kristne og går i kirken. Og for det andre kan ordtaket antyde av dette skiller Krio fra resten av befolkningen, hvorav mange er muslimer. Dette kan være noe misvisende, i og med at det også var en del muslimer blant de første settlerne i kolonien (Wyse 1989:9). Disse dannet egne nettverk, og ble referert til som Aku (ibid:9). Det som imidlertid er verdt å merke seg er at det ikke var noe skarpt skille mellom den kristne delen av Krio befolkningen og

¹⁰ Informant I-1 fortalte om Krio Mammy stilen.

muslimske Krio. Begge har i stor grad beholdt elementer fra Afrikansk tradisjon og livssyn, og kombinert disse med henholdsvis kristne og muslimske tradisjoner og ritualer (ibid:11f). At det likevel har vært en viss spenning mellom kristne og muslimske Krio kommer frem i intervjuet med informant I-1, som blant annet sier at hennes far ikke ville godtatt det dersom hun i “sin ungdom” hadde kommet hjem med en muslimsk mann.

At de ulike gruppenes tradisjoner ligner hverandre og går over i hverandre kan forstås ut i fra to ulike forklaringer. For det første har det vært vanlig å gifte seg på tvers av etniske skiller, og de ulike gruppene har levd tett på hverandre og derfor utvekslet tradisjoner. Informant I-1 påpeker også at det de siste årene har vært svært populært å kle seg i drakter som tradisjonelt har vært forbundet med Islam, men som nå sees som uttrykk for afrikansk tilhørighet. Hun sier at disse draktene, med lang kjole og tilhørende hodeplagg, brukes av både kristne og muslimer, og at hun selv foretrekker denne typen antrekk. I dag er det også utbredt med giftemål på tvers av religiøse skiller. I en slik situasjon vil man som oftest ha to vielsesritualer, for eksempel først en kristen så en muslimsk seremoni (Nesheim 2004). For det andre har globaliseringsprosessen markedsføring av vestlig livsstil også hatt sin påvirkning i Sierra Leone, særlig i byene. I-6 påpeker at de ulike gruppene hadde sin egen klesstil tidligere, men at dette har blitt visket ut som en konsekvens av vestlig påvirkning:

S: Hva er det som skiller de ulike etniske gruppene fra hverandre?

I6: Måten de snakker på, måten de kler seg på, for det meste. Men nå, på grunn av vestlig påvirkning på vår kultur, kan du ikke se forskjell med mindre de snakker, og kanskje på måten de oppfører seg på. Hver gruppe har sin egen måte å gjøre ting på.

Det informantene nevner om “måter å gjøre ting på” refererer blant annet til seremonier i forbindelse med å gi navn til barn, og ritualer som markerer overgangen fra barn til voksen. Hver etnisk gruppe har to særegne “secret societies”, et for menn og et for kvinner. Disse institusjonene står for en rekke seremonier i Sierra Leonsk tradisjon, blant annet i forbindelse med tildeling av navn til nyfødte barn, overgang mellom barn og voksen, omskjæring av jenter og gutter, bryllup og begravelser. Til tross for at både

kristne og muslimske trossamfunn offisielt tar avstand fra disse tradisjonelle institusjonene, er det fremdeles vanlig å delta i denne typen aktiviteter. I og med at de er hemmelige, og bare de innvidde vet hvem som er med, er det mulig å delta i institusjonenes tradisjonelle aktiviteter og likevel bli akseptert som troende kristen eller muslim i lokalsamfunnet. "Secret societies" snakkes ikke om, man diskuterer ikke hvem som er med eller ikke, eller hva medlemmene driver med. Til tross for at "secret societies" er en velkjent del av det kulturelle bildet i Sierra Leone var det flere av informantene som svarte at de ikke visste noe som helst om disse, og at de ikke trodde at det var særlig stor oppslutning om dem. Dette kan igjen ha sammenheng med at de fleste av informantene er fra urbane strøk. Noen av dem poengterer at tradisjonell religion ikke er populært i byene, men at det er mer utbredt på landsbygda. En av dem som var villig til å ta opp de tradisjonelle religionenes tilstedeværelse var informant I-5:

S: Hva er det som gjør de ulike etniske gruppene forskjellige?

I5: Språket, regionen, og klærne også.

S: Hva med kulturelle aktiviteter?

I5: Som tradisjonelle societies også. De er forskjellige.

S: Og religion?

I5: Religion... alle stammene praktiserer to religioner, Islam og Kristendom, så jeg tror ikke der er noen forskjell. Religion utgjør ingen forskjell på stammene. En person fra en stamme praktiserer den samme religion som en annen person fra en annen stamme. Så det er ingen forskjell på religion.

S: Og tradisjonell religion?

I5: Tradisjonell religion er ikke populært. I vår tid. Fordi disse to religionene, Islam og Kristendom, har alltid preket mot tradisjonell religion. De ser på det som avgudsdyrkelse. Så, det er ikke populært nå lengre. Men likevel, folk prøver å ta det med seg ved siden av, og vever det sammen med disse to religionene.

S: Hva er forholdet mellom de tradisjonelle societies som du nevnte, og tradisjonell religion?

I5: Ja, det er en forbindelse mellom disse societies og tradisjonell religion.

S: På hvilken måte?

I5: Som når en person dør, og den personen tilhører et bestemt society, så er de nødt til å utføre bestemte seremonier. Før de gjennomfører de endelige seremoniene for den bestemte religionen, enten Islam eller Kristendom.

S: Så, de kristne eller muslimene, hvordan ser de på disse societies?

I5: De ser på det som galt. Men folk, noen folk, kan ikke bare gi avkall på dem. Fordi de tenker at hvis de gir avkall på dem, så skyver de fra seg sine kulturelle tradisjoner. Så, de gjør dette i kombinasjon med alle de andre religionene.

Ut i fra dette sitatet ser man tydelig at informanten mener det ikke er forskjeller mellom de etniske gruppene hva religion angår, og at de to religionene som står

sterkest er Kristendom og Islam. Man kan også tolke det dit hen at tradisjonell religion er like utbredt i de ulike etniske gruppene, men at dette ikke er noen man forbinder med urbane, moderne sierra leonere. To informanter nevner at noen grupper har bestemte merker, arr som skjæres inn i huden for å vise at man tilhører en bestemt gruppe. Merkene lages for eksempel i kinnet, lett synlig. Begge de informantene som nevner denne tradisjonen påpeker at den, i likhet med tradisjonell religion, ikke er å finne i byene. Bare dem som bor på landet, og som ikke har særlig mye vestlig påvirkning, vil i følge informantene bære slike merker i dag.

Ut i fra intervjumaterialet ser det ut til at mange av de elementene som tidligere var synlige kjennetegn for bestemte etniske grupper ikke brukes lengre i dagens Sierra Leone. Noen symboler, som muslimsk klesdrakt, har også endret seg fra å utelukkende symbolisere religiøs tilhørighet til nå å være en markering av motebevissthet og kanskje også en måte å ta avstand fra en påtrengende vestlig kulturimperialisme. Denne utviklingen ser ut til å ha begynt under kolonitidens favorisering av vestlig kultur, for å bli forsterket av nåtidens masseproduksjon og globaliserte kommersialisme.

3.2: Dannelse av nasjonal identitet

I følge Anthony Smith har de moderne nasjonene dannet sin nasjonale identitet med grunnlag i forestillinger om prenasjonale identifikasjoner, kalt "ethnie" (Smith 2002:13). Denne forklaringsmodellen passer bra inn i norske forhold, ettersom forskning på norsk nasjonal identitet, og identitetsdannelse i andre europeiske land, viser at denne oppfattes som en ganske homogen enhet med vekt på slektskap og etnisk tilhørighet (Gullestad 2002, Angell 1998, Frykman 1999). Det er velkjent at man i prosessen med å bygge en norsk nasjonal identitet jobbet aktivt for å skape og bygge oppunder forestillinger om nasjonens enestående kulturarv. Det ble skapt stereotyper om hva som representerer det typisk norske. Eksempler på dette kan blant annet sees i en lang rekke kunstverk med nasjonalromantiske motiver, og i litteraturen. Gullestad har vist hvilken betydning et slikt nasjonalitetsbegrep har i

praksis. Hennes konklusjon er at et slikt grunnlag for nasjonal identitet fører til at dem som ikke oppfattes som etnisk norske heller ikke kan tilegne seg en norsk nasjonal identitet (Gullestad 2002:21).

Denne måten å tenke nasjonalitet på skiller seg fra den modellen som beskrives av informantene fra Sierra Leone. I Sierra Leone er det mange ulike etniske grupper. Det er en ung nasjon. Landet var under britisk kolonistyre helt frem til 1967. Under kolonitiden ble det lagt vekt på europeisk historie og kultur i skolen og i de øvre sjikt av befolkningen. All undervisning foregikk på engelsk, og det ble gjort lite eller ingenting for å formidle kunnskap om lokal historie og kultur gjennom skolene. Dem som best tilegnet seg koloniherrenes skikker var dem som fikk de høyeste posisjonene. Et engelskklingende, kristent navn var nærmest en forutsetning for dem som ønsket å tilegne seg en viss status. Da landet fikk sin uavhengighet ble det lagt vekt på at alle de ulike gruppene skulle være likestilte. Dette prinsippet kommer til uttrykk i slagordet på det sierra leonske våpenskjoldet; *Unity, Freedom, Justice*. Når de blir spurt om sitt forhold til nasjonal identitet refererer informantene i stor grad til faktorer som økonomi, statsborgelige rettigheter og den historie som alle de etniske gruppene har felles. Man får inntrykk av et ideal om en sekulær stat, på linje med en del idealer fra Frankrike (Hylland Eriksen 1994:39f). Informant I-2 sier dette om sitt forhold til nasjonalfølelse i Sierra Leone:

S: Synes du det er viktigst å få frem at du er sierra leonsk, eller at du er Mende? Hva er viktigst for deg, er det det etniske eller det nasjonale?

I2: Nei, nei. Jeg har alltid sett på meg selv som sierra leonsk. For Mende, det er bare en tittel for meg. Men det er ikke bare Mende som eier landet. Landet er jo for alle sierra leonske borgere. Men det er folk som er opptatt av det, blant oss her. Men jeg prøver å snakke med dem, fordi hvis de ikke har kunnskap om det de snakker om, da blir det problemer. Du kan si at "jeg er så velutdannet", men det er å tenke som et barn. Det at du er Mende, det kan ikke løse våre problemer. Men det at de er sierra leonske borgere, det er viktig. Derfor prøver jeg hele tiden å rette på dem som har en slik mentalitet. "Jeg er Temne". Ja, alle vet at du er Temne, men det betyr ikke at du kan trekke på de andre, for de har også rett til å bo her.(...) De har også samfunnsansvar. Hvis de kan jobbe og utvikle landet, så kan ikke du ta alle deres rettigheter fordi du er Temne eller Mende.

I dette sitatet syns det tydelig at det for denne informanten er borgernes rettigheter og

plikter som ligger til grunn for nasjonal tilhørighet. Av de ti personene som har blitt intervjuet i dette prosjektet har ni gitt svar som ligner mye på dette. De sier alle at de først og fremst er sierra leonere, og at ingen bryr seg om man er fra den ene eller andre etniske gruppen. Med bare dette som utgangspunkt kan det se ut som en forholdsvis harmonisk nasjon. Bildet nyanseres noe dersom vi tar med i betraktningen noe den samme informanten sa tidligere i intervjuet om forholdet mellom de ulike etniske gruppene:

S: I historisk sammenheng har de ulike gruppene hatt ulike posisjoner i forhold til hverandre. Påvirker dette forholdet mellom dem nå?

I2: Eh, ja. Før kolonitiden var maktfordelingen helt annerledes. Den gangen hadde de ikke en sentral regjering som nå. De styrte i grupper, og gruppene kriget med hverandre. Mende kunne krysse over til Temne land og krige med dem. Hvis de vant, tok de land fra dem. Men med kolonitiden fikk vi politisk styring, gjennom valg. Mende gruppen har hele tiden vært dominerende i styret. Dette har ført til konflikt mellom de ulike etniske gruppene.

Her kommer det frem at det har vært uenighet om hvordan makten og landområder skal fordeles mellom de ulike gruppene, men vi ser også at Krio gies en særstilling. De regnes av denne informanten ikke som innfødte sierra leonere. Informanten definerer altså en gruppe som utenforstående på bakgrunn av deres etniske tilhørighet. Som vist i den historiske oversikten ble Krio favorisert av britene under kolonitiden, og fikk lettere tilgang på utdanning og høye stillinger i samfunnet. En slik forskjellsbehandling vil nødvendigvis gi etterdønninger selv om landet blir politisk uavhengig, i og med at det har dannet seg klasseskiller i befolkningen på grunnlag av tilgang til utdanning og økonomiske fordeler. Informanten fortalte videre om Sierra Leones overgang til selvstendighet:

I 1967 var det et skifte av regjering gjennom kupp, ikke demokratisk valg. Temne tok over styringen. Frem til 1990 og 1992, da det kom nye kupp, og så borgerkrig. Så dette har vart lenge nå. På grunn av dette må landet styres av dyktige folk. Men for eksempel Limba, eller de fleste Temne, de gidder ikke å gå på skolen. Selv om de har muligheten, så har de ikke tålmodigheten til å gå på skolen. De vil drive handel eller være sjåfør. Så derfor har Mende og Krio dominert. (...) For eksempel, hvis jeg vil ha en posisjon i samfunnet må jeg skifte navn, skifte min identitet, for å bli Krio. Når jeg har blitt Krio, da kan jeg få noe å si i samfunnet, få makt. Jeg må skifte mitt tradisjonelle sierra leonske navn til et engelsk navn. Så har jeg skult min identitet. Men Krio, de er ikke egentlig en etnisk gruppe, de er ikke egentlig innfødte. Etter slavetiden fraktet engelskmenn dem fra Amerika til Sierra Leone, og gav dem land. Det heter Freetown nå, og der har de

bosatt seg. Frem til nå har de prøvd å integrere seg i samfunnet, og de har kalt seg Krio. Men etter hvert kom de til å dominere hele administrasjonen. Derfor blir dem som kommer fra utkanten av hovedstaden med typiske afrikanske eller muslimske navn sett på som fremmede. For å få jobb må de skifte navn og bli kristne. Men mange vil ikke det. Det var de som kom hit, og møtte oss her. Da må de ikke ta over styringen, for vi har også rettigheter. Derfor har det vært krig mellom oss og Krios.

Grensene mellom sosiale sjikt i befolkningen ser ved første øyekast ut til å være trukket med utgangspunkt i økonomi og politisk innflytelse, men ved nærmere ettersyn ser vi at det kan ligge noen etnisk betingede aspekter bak. Informanten sier at bare dem som har et kristent, engelsk navn kan få innflytelse og makt. Et slikt navn har i utgangspunktet bare dem som kommer fra Krio-gruppen. Andre må bytte navn for å bli akseptert. Dette ser informanten, slik jeg forstår det, som et overtramp mot hans integritet som sierra leonsk borger. Han sier også at han ved å bytte navn ville skjule sin identitet, og han knytter denne identiteten til en tilhørighet til en etnisk gruppe som ikke er Krio. Identifikasjonen har gått fra å bli gjort på grunnlag av statsborgelige rettigheter alene i det første sitatet, til å innbefatte etnisk tilhørighet i det andre. Dette inntrykket forsterkes ved at han sier at Krio ikke egentlig er en etnisk gruppe i Sierra Leone. Informantenes utsagn om forholdet mellom makt, status og etnisk tilhørighet viser også en svakhet i sosiolog Steve Fentons argument (Fenton 2003). Fenton hevder som nevnt at det er mulig å gi en analyse av såkalte etniske konflikter utelukkende ut i fra politikk og økonomi, og uten referanser til etnisitet i seg selv. Informant-utsagn i dette prosjektet ser heller ut til å støtte Smiths (Smith 1994, 1999) argumenter, og viser at etnisk definerte lojaliteter kan ha betydning for utforming av politiske forhold.

Selv om det kommer frem at etnisk tilhørighet har en viss betydning for nasjonal tilhørighet, er det ikke snakk om en homogen "ethnie" på den måten Anthony Smith beskriver det. Å tenke seg en nasjonal identitet som er bygget på en forestilling om en homogen kulturell enhet, "ethnie", blir i dette tilfellet umulig. Smith's forklaringsmodell blir enda mer problematisk når man tar høyde for at grensene for nasjonen Sierra Leone på ingen måte følger grenser mellom etniske grupper, eller pre-nasjonale "ethnier". Sierra Leone er, i likhet med de fleste afrikanske land, avgrenset

etter tidligere koloniherrers forgodtbefinnende. Man finner derfor personer med samme etniske tilhørighet spredt ut over mange forskjellige land. Moderne nasjonal identitet i Sierra Leone kan derfor sies å bryte med de pre-nasjonale identifikasjoner, eller man kan si at den nasjonale identiteten forholder seg til “ethnie” på en helt annen måte enn slik Smith presenterer det. Dersom man skal benytte Smiths forklaring på sierra leonske forhold, må “ethnie” være et komplekst begrep, der alle de etniske gruppene som har tilhørighet til nasjonen inkluderes i det kulturelle utgangspunktet for dannelse av nasjonal identitet. I denne forståelsen for ethnie må man også ta høyde for den stadige utveksling og gjensidige påvirkning som finner sted mellom de ulike etniske gruppene. Det er på ingen måte snakk om klart avgrensede etniske grupper som ved siden av hverandre og til sammen utgjør en nasjon. Men hvem bestemmer så hvilke grupper som kan inkluderes og hvilke som ikke hører til? I følge sitatet over, mener informant I-2 at Krio ikke hører til som en “innfødt” etnisk gruppe i Sierra Leone. Dette til tross for at de har bodd mange generasjoner i landet, og samhandler med de andre gruppene på alle nivå. Andre av informantene er ikke enige i denne delingen. Noen av informantene er Krio. For dem ville det være unaturlig å tenke seg en nasjonal identitet i Sierra Leone uten at Krio ble inkludert. Informant I-5, som er Krio, hadde dette å si om forholdet mellom etnisk og nasjonal identitet:

S: Føler du at det er viktig for deg å få frem at du er sierra leonsk, eller at du er Krio?

I5: Det er viktigere for meg at jeg er sierra leonsk. For når jeg sier at jeg er Krio begynner jeg å segregere, og det er noe jeg hater.

S: Hva er forskjellen på det som gjør at du er Krio, og det som gjør deg sierra leonsk?

I5: Vel, forskjellen er at når jeg sier at jeg er Krio synes jeg at jeg segregerer meg selv fra andre sierra leonere. At jeg kommer fra en bestemt stamme. Men når jeg sier at jeg er sierra leonsk tror jeg at jeg føler det samme som alle dem. Men når jeg begynner å si at jeg er Krio, føler jeg meg annerledes enn dem, for da er jeg selvsagt ikke fra deres stamme.

Her kommer det altså frem et tydelig ønske om å unngå den segregeringen som har oppstått på bakgrunn av Krios særstilling i kolonitiden, og et ønske om å bli sett som sierra leoner på lik linje med andre sierra leonere. Selv om nesten alle informantene sier at den samlede nasjonale identiteten for Sierra Leone er viktigere enn den etniske identiteten, kan vi se av informant I-2s utsagn at etnisk tilhørighet ikke er helt uten

betydning.¹¹ Hvem skal definere hvilke grupper som er “innfødte” sierra leonere? Her ser vi en klar parallell til spørsmålet om hvem som kan regnes som norske. Er man norsk når man har norsk statsborgerskap? Eller må man tilhøre en bestemt etnisk gruppe for å være norsk? Marianne Gullestad viser helt tydelig at i følge den allmenne oppfatningen, slik det kommer til uttrykk i den offentlige diskursen, er man ikke nødvendigvis norsk selv om man har norsk pass (Gullestad 2002:64).

Det punktet som virkelig utfordrer Smiths forklaring, er hvordan nasjonal identitet dannes innenfor grenser som helt åpenbart ikke følger noen etniske linjer. Et forsøk på å selge en forestilling til den sierra leonske befolkning om deres felles ethnies, faller igjennom fordi det er en bevissthet i befolkningen om at dette er en historisk feiltagelse. I Sierra Leone er man klar over at det finnes ulike etniske grupper, og disse gjenkjennes først og fremst ut i fra språk. Selv om grensene mellom dem er uklare på grunn av giftemål på tvers av etniske skiller, og på grunn av kulturelle endringer, har ikke dette gjort etnisk identifisering til noe ugyldig eller ubetydelig. Hvis etniske identifiseringer ikke lenger ble oppfattet som noe av betydning ville man sannsynligvis slutte å benytte etniske betegnelser. Det må altså refereres til helt andre former for tilhørighet for å gi Sierra Leones befolkning et felles referansepunkt i en nasjonal identitet.

Slik det kommer frem i intervjuene finner sierra leonere fellesskap i den historien de deler, som kolonitiden, frigjøring og uavhengighet. Det ser altså ut til å være nær sammenheng mellom nasjonal identitet og politisk identitet i Sierra Leone. Den nasjonale identiteten ble først utviklet som en del av et undertrykkende kolonistyre, og deretter et viktig begrep i frigjøringsprosessen. Det som ser ut til å ha samlet sierra leonere rundt en felles identitet er deres felles kamp mot koloniherrernes undertrykkelse. Feider mellom etniske grupper beskrives nesten uten unntak som noe som tilhører fjern historie, og som ikke relevant for forholdet mellom gruppene i dag.

¹¹ Bare en informant mener at hennes etniske tilhørighet er overordnet nasjonal tilhørighet. Informant I-8 sa at for henne var den etniske tilhørigheten viktigst. Hennes følelser i dette spørsmålet er kanskje påvirket av at hun har vokst opp på landsbygda. Dem som har vokst opp i mer urbane strøk har nok i større grad hatt relasjoner på tvers av de etniske skillene, og også større grad av vestlig påvirkning.

Videre er det enkelte helter hvis personlige innsats har hatt stor betydning enten i frigjøringskamp eller andre viktige historiske begivenheter, som har blitt gjort til helter for hele nasjonen og ikke bare for den etniske gruppen de tilhørte.

Ut i fra dette kan man si at Smiths poeng om at nasjonal identitet har utviklet seg i forhold til allerede eksisterende lojaliteter og fortolkningsrammer stemmer overens med den utviklingen som har funnet sted i Sierra Leone. Før nasjonen Sierra Leone ble dannet var området preget av pluralitet, og hadde innarbeidede strategier for å leve med dette mangfoldet. Disse strategiene kan sies å ha hatt stor betydning for utviklingen av nasjonal identitet i Sierra Leone.

For å illustrere prosessen rundt dannelse av nasjonal identitet kan Iain Chambers (1994) beskrivelse av migrasjon brukes som metafor. Migranten er, som menneskers identitet, i stadig bevegelse. Dersom vi ser identifiseringsprosessen som en vandring gjennom livet, ser vi hvordan migrasjon kan brukes som metafor for menneskers identitet. Migranten møter hele tiden nye referanser og nye kulturelle ytringsformer på sin reise. Noen av disse vil fremstå som forståelige, andre som fullstendig ubegripelige. Migranten vil ta til seg noe av dette nye, og etter hvert gjøre det til sitt eget. På samme måte vil alle mennesker i løpet av livet stå ovenfor nye opplevelser og erfaringer, som krever nye former for forståelse. For noen vil disse øyeblikkene oppfattes som en del av det kjente, fordi tilværelsen allerede er preget av møter med ulike forståelsesrammer. Det ukjente ligger da i det nyes spesifikke innhold, og ikke i det å møte noe nytt. Å møte noe nytt er en velkjent situasjon for den som er bevisst på sin posisjon som migrant, og som gjennom tidligere erfaringer har sett at nye erfaringer finnes alle steder og er en del av hva det vil si å være på vei. En person med dette som utgangspunkt vil kanskje nærme seg den utfordringen som det nye representerer på en annen måte enn en person som opplever det å møte noe nytt som en utfordring i seg selv. For ikke alle personer ser seg selv som migranter. Her kommer Baumanns metafor for den nasjonalromantiske "identitetsbyggerpilgrimmen" inn i bildet. Pilgrimmen har, i motsetning til migranten, et bestemt og endelig mål med sin ferd gjennom livet. Pilgrimmens reise er avhengig av dette målet.

Nye fortolkninger utfordrer målets tydelighet, og foreslår kanskje nye mål. Som Chambers sier er migrantens reise er en ferd uten endelig destinasjon. Reisen blir et mål i seg selv. Og for en pilgrim kan dette forståelig nok oppleves som en trussel. Det pilgrimmen ser som fundamentet i sin tilværelse blir til noe ubestemmelig og ganske uviktig dersom migranten får gjennomslag for sin forståelse. At personer uten forankring til et sted oppleves som en trussel, illustreres tydelig av måten reisende folkegrupper har blitt behandlet på i Europa gjennom tidene (Massey 2000:51).

De ulike måtene å forstå identitet på kan skape problemer. For eksempel i møtet mellom sierra leonske migranter som er vant til å forholde seg til personer med ulike forutsetninger og forståelsesrammer, og norske "pilgrimmer" som er vant til å forholde seg til det de oppfatter som en homogen norsk identitet. Det er ikke vanskelig å se for seg at det kan oppstå problemer når en migrant som ser på borgerlige rettigheter og plikter som det viktigste grunnlaget for nasjonal tilhørighet migrerer til et område befolket av "pilgrimmer" som i mye større grad vektlegger etnisk tilhørighet. Migranten tror kanskje at dersom hun bare lærer seg språket, og viser at hun kan og vil påta seg et medborgerlig ansvar, så vil hun bli akseptert som en fullverdig borger av nasjonen. Flere av de informantene som ikke har vært i Norge så lenge gir uttrykk for at de vil bli norske når de bare har fått tilegnet seg den nødvendige kunnskapen for å være ett fullverdig medlem av samfunnet. "Pilgrimmene" derimot ser det som fullstendig utenkelig å fullt ut akseptere en person som ikke er en del av deres etniske fellesskap. Den "krisen" som en del europeiske land opplever i møtet med økt migrasjon på tvers av landegrenser kan altså sees som en konsekvens av deres forestilling om kulturell homogenitet. For Sierra Leone kan det se ut som om dette aldri har vært en aktuell fortolkning. Dette vil ikke si at nasjonal identitet ikke er et omstridt tema i Sierra Leone. Som vi har sett, er det en viss uenighet om hvor stor vekt riktig etnisk tilhørighet skal tillegges, blant annet i forbindelse med Krio-gruppen. Den viktigste forskjellen ligger i at det i Sierra Leone på en annen måte er utviklet strategier for hvordan man kan forholde seg til de mange ulike forståelsene av hva det vil si å være bærer av en viss identitet, det være seg religiøs, etnisk eller nasjonal. Hvordan disse strategiene og forståelsene påvirker

migrantenes møte med tilværelsen i Norge vil jeg komme tilbake til i neste kapittel.

Ut i fra denne analysen kan man si at det er en del forskjeller på hva man tenker seg at nasjonal identitet innebærer i Norge og i Sierra Leone. Vi ser at i den norske konteksten har homogenitet vært et ideal, og forskjellighet oppfattes som et problem. I Sierra Leone derimot er forskjellighet en selvfølgelig del av bildet, og man har utviklet strategier for å forholde seg til dette. I stedet for å vektlegge etnisk tilhørighet i den grad vi ser i Norge, tar man i Sierra Leone utgangspunkt i borgernes rettigheter og plikter samt de delene av historien som er felles for alle gruppene for å danne et grunnlag for nasjonal identitet. Videre kan man se at informantene har et noe ambivalent forhold til sammenheng mellom etnisk og nasjonal identitet, og hvilken betydning de ønsker å legge i sin etniske tilhørighet. På den ene siden sier de fleste at det ikke spiller noen rolle hvilken etnisk gruppe de tilhører, på den annen er de alle veldig klar over hvilken gruppe deres familie kommer fra. De viser en stolthet over sin etniske tilhørighet blant annet gjennom å bevare det språket som tilhører gruppen.

Kapittel 4: Migrantens landskap

Gjennom migrasjon og møter med mennesker som har en annen kulturell bakgrunn enn ens egen kan man få et nytt perspektiv på sin egen identitet eller kultur. I dette kapitlet vil jeg ta for meg hvordan migrantene forholder seg til sin nye kontekst. Migrantenes kontekst vil jeg beskrive som deres kulturelle landskap. Gjennom en analyse av hvordan migrantene opplever sin nye kontekst ønsker jeg å vise hvordan de forholder seg til spørsmål om etnisitet, identitet og tilhørighet.

Kapitlets første deler vil se på hvilke endringer migranter fra Sierra Leone beskriver i hvordan de ulike etniske gruppene forholder seg til hverandre, og hvordan de ser på sin etniske tilhørighet i forhold til den nye, norske konteksten. Jeg vil også ta opp hvordan migrantene beskriver trekk ved den norske kulturen, om hva de oppfatter som positivt og hva de synes er negativt. Videre vil jeg se nærmere på hva migrantene sier om det å bli norsk, om det er noe de ønsker, og om de selv tror at det er mulig for dem å bli norske. Å spesifisere migrantene oppfatter som kjennetegn på norskhet blir viktig i denne sammenhengen, og settes i forbindelse med diskusjonen i kapittel 3 om hva som inngår i en nasjonal identitet.

Man kan vanskelig komme utenom en diskusjon om sted når man tar for seg tema knyttet til migrasjon og identitet. Å migrere innebærer jo en forflytning fra et sted til et annet, og kanskje en omformulering av steders betydning. For å få en forståelse av hvordan migrantene forholder seg til sted har jeg fokusert på hvordan de skaper en følelse av tilhørighet til sted. I dette kapitlet vil jeg også ta opp hvordan informantene forholder seg til stedet Norge, og hvordan de eventuelt opprettholder sin følelse av tilhørighet til Sierra Leone. Flere av informantene snakket om å reise tilbake til Sierra Leone, både de som har kommet som flyktninger og de som kom av andre årsaker. Noen har vært på ferie i Sierra Leone i perioder da det ikke har vært så urolig der. Enkelte drømmer om å flytte tilbake og etablere seg på nytt der. For noen fremstår ankomsten til Norge som et definitivt brudd med tilværelsen i Sierra Leone, på godt og vondt. En analyse av hvordan informantene forholder seg til muligheten for å

vende tilbake vil stå sentralt, og jeg vil også se på hvordan disse valgene kan påvirke migrantenes tilværelse i Norge.

4.1: Betydningen av etnisitet før og etter migrasjon

Noen av informantene ser ut til å være av den oppfatning at etnisitet ikke har spesielt stor betydning for sierra leonere, verken i Sierra Leone eller i Norge. De legger vekt på at det har vært et lavt konfliktnivå mellom de etniske gruppene i Sierra Leone, og at det for eksempel er vanlig å gifte seg på tvers av etniske og religiøse skiller (Nesheim 2004). Andre derimot mener at det i noen sammenhenger er klare skiller mellom de etniske gruppene. Informant I-5 hadde dette å si:

S: Har ulike etniske grupper ulike sosiale posisjoner?

I5: Ja. Sosiale posisjoner bestemmes ut i fra hvor mye utdanning man har. Der er en bestemt etnisk gruppe som setter utdanning høyt, derfor sender de barna sine på skolen, og derfor får de også alltid de beste jobbene. Fordi de har god utdanning. Så på den sosiale stigen er de alltid høyt oppe.

S: Påvirker dette hvordan de ulike gruppene forholder seg til hverandre her i Norge?

I5: Nei, det virker ikke inn på det. Her i Norge blir vi alle likestilte. Det er bare innad i organisasjonen at utdanningen får noe å si, fordi man kan lese og skrive, så de som har den høyeste utdanningen vil få mer ansvar.

Denne informanten mener altså at i Sierra Leone er det enkelte etniske grupper som har høyere sosiale posisjoner fordi de har høyere utdanning. Ut i fra informantens utsagn kan det se ut som om han mener at de gruppene som ikke har så stor andel av høyt utdannede personer rett og slett ikke er interessert i utdanning eller skolegang. Dem som har utdanning har det fordi utdanning er høyt verdsett i nettopp denne etniske gruppen. En annen måte å forklare forskjellen på vil være å se på hvordan kolonistyrete favoriserte enkelte grupper og gjorde utdanning lettere tilgjengelig for disse. Da Freetown ble grunnlagt i 1787 så de engelske ildsjelene blant annet dette som en mulighet til å skape grunnlaget for en europeisk sivilisasjon i Afrika (Wyse 1989:1). Gjennom å utdanne de frigjorte slavene og gi dem opplæring i hvordan en europeisk sivilisasjon fungerte skulle Freetowns innbyggere og deres samfunn bli et eksempel til etterfølgelse for resten av det afrikanske kontinentet. Det som i dag er Sierra Leone ble delt inn i to separate administrative enheter, kolonien Freetown, og

protektoratet, som utgjorde resten av landområdene i dagens Sierra Leone. Helt frem til 1840-årene var skolene i kolonien forbeholdt koloniens innbyggere, altså i hovedsak Krio. Fra 1840-årene og utover ble noen skoler åpnet i protektoratet, men åpningen av Fourah Bay College i 1827 bidro til å skape et enda større skille mellom den utdanningen som var tilgjengelig for Krioene, og den som var oppnåelig for resten av befolkningen. Først på 1940-tallet ble det tatt opp et betydelig antall studenter fra protektoratet til Fourah Bay College (Solheim 2003:13). Gjennom Freetowns historie som engelsk koloni er det altså lagt grunnlag for en sterk differensiering mellom urbane og rurale områder, som har fått konsekvenser helt frem til i dag. Det er blant annet hevdet at denne forskjellen har vært en av årsakene til borgerkrigen som inntil nylig har herjet landet (Solheim 2003)

Uavhengig av årsaken til at noen av de etniske gruppene har høyere andel av utdannede personer, viser informanten til at når de kommer til Norge har ikke utdannelsen så mye å si. Her er de likestilte. Dette skyldes nok at de opplever at det er vanskelig å få noen uttelling for utdanning fra Sierra Leone her i Norge. De som har utdanning befinner seg plutselig i en situasjon der år på skolen ikke har noe å si fordi skolene de har gått på ikke har anerkjennelse i Norge, eller fordi de ikke har de papirene som viser hvilken utdanning de har. For dem som har tatt sin utdanning i Norge kan det bli et problem at de ikke får jobber som står i forhold til utdannelsen. Flere av informantene nevner i intervjuene at de har følt seg diskriminert på arbeidsmarkedet. Enten ved at de ikke har blitt innkalt til intervju, og så ser dette i sammenheng med for eksempel et navn som ikke ser norsk ut, eller ved at de kommer til intervju og så blir avvist med dårlige unnskyldinger så snart de kommer inn døren.

Informant I-6 mener at det også er en annen grunn til at sierra leonere i Norge ikke er så opptatt av etniske ulikheter:

S: Du sa tidligere at det har vært en del forskjeller, og konflikter, mellom de ulike etniske gruppene, fordi folk tenker på etniske forskjeller som viktige. Påvirker dette hvordan dere forholder dere til hverandre her og nå?

I6: I Sierra Leone?

S: Nei, her..

I6: OK, sierra leonere fra de ulike gruppene her? Neeeee. Fordi jeg tror at alle

sierra leonere fra de ulike gruppene her, kom hit fordi de ikke synes det er riktig å tenke på den måten. Fordi uansett, vi kom hit på grunn av..., med unntak av de som har kommet for å gå på skole, men de flyktingene som har kommet hit for å søke politisk asyl, de forstår at det er denne måten å tenke på som har skapt krigen, og det er noe de har gjort opprør mot. Det var derfor de flyktet fra sitt eget land, for å komme unna, ikke vekk fra sierra leonere, men vekk fra dagens system der.

Erfaringer fra krigen i Sierra Leone, og de tragiske konsekvensene av konflikter mellom etniske grupper, har altså i følge denne informanten ført til et ønske om å endre sitt syn på betydningen av etnisk tilhørighet. Det at migrasjonserfaringen gir en ny kontekst for identitet kan gi individer et endret syn på sin egen tilhørighet, og i dette tilfellet kanskje forsterke tendensen til å tone ned etniske forskjeller. For eksempel blir sierra leonere i Norge lett oppfattet som en gruppe, i og med at de kommer fra samme land.

Når migranter blir møtt med en sterk forestilling om at felles nasjonalitet nærmest forutsetter felles etnisk identitet, vil dette kunne få konsekvenser for selvoppfattelsen. De ulikhetene som finnes anerkjennes i liten grad nordmenn. Sierra leonere oppfattes som en forholdsvis homogen gruppe, på lik linje med nordmenns oppfattelse av sin egen norske identitet som forholdsvis homogen. Gullestad har vist at nordmenn har et svært lite nyansert bilde av ”utlendinger” (Gullestad 2002:289). Det er, ut i fra Gullestads argumentasjon, ikke vanskelig å forestille seg at nordmenn kategoriserer sierra leonere i Norge under samlebetegnelsen ”afrikanere”, eller ”innvandrere”. Ut i fra informantenes uttalelser ser det ut til at dette har fått betydning for sierra leonere. Informant I-5 fortalte at det er ekstra viktig for sierra leonere å holde sammen her i Norge fordi de er så få, men at det i andre land med flere migranter fra hver etnisk gruppe hender at gruppene danner felleskap hver for seg:

S: Og er det noen forskjell på hvordan de ulike gruppene forholdt seg til hverandre i Sierra Leone, og hvordan de forholder seg til hverandre her?

I5: Vel, det er forskjellig i Sierra Leone, fra slik det er her i Norge. Nede i Sierra Leone finner du alltid at en bestemt gruppe alltid holder seg innenfor sin egen krets. Og ikke er helt åpne mot andre grupper. Men her føler jeg at vi alle er sierra leonere. Så det er en forskjell. Mellom der nede og her i Norge. Som jeg sa, der nede i Sierra Leone finner du for eksempel at en gruppe studenter ved et college eller et universitet alltid vil være i et internat der de finner andre kolleger som er

fra samme etniske gruppe. En annen gruppe studenter er dominert av en annen etnisk gruppe. Så det er en forskjell her.

S: Så du sier at det er forskjellig fordi det ikke er så mange fra hver gruppe?

I5: Ja.

S: Så da må dere stå sammen.

I5: Ja. Mmm. På steder der det er mange sierra leonere, som i USA, England, begynner disse etniske gruppene å danne sine egne organisasjoner. Organisasjoner for deres bestemte etniske gruppe. Fordi det er mange av dem. Så de begynner å samles som en etnisk gruppe. Men her er vi ikke så mange. Så det ville være svært vanskelig for en etnisk gruppe å danne en organisasjon bare for seg selv.

Det ser altså ut til at samholdet forsterkes fordi de er forholdsvis få, slik at nettverk bare mellom individer fra samme etniske gruppe blir vanskelig. Behovet for et fellesskap blir sterkere enn behovet for å markere forskjeller.

4.2: Fremmedhet og kulturell praksis

Edward Said (2001) beskriver i sin teori om Orientalisme den betydning Den Andre har for dannelsen av identitet. Her vektlegger han at negative egenskaper i egen kultur projiseres til Den Andre. På denne måten opprettholdes og forsterkes det positive selvbildet samtidig som det markeres en grense mot Den Andres kultur. Den Andre blir representanter for alt det vi ikke liker ved oss selv, og på denne måten kan man skape en illusjon om at de negative trekkene er fremmede i den egne kulturen, et forurensende element brakt inn av Den Andre (Said 2001). Et eksempel på hvordan dette brukes i norske medier er debatten om innvandrere og kriminalitet, der det til tider kan se ut som om det er kulturelt betinget at innvandrere er overrepresentert på enkelte typer kriminalitetsstatistikk. Det kommer frem av intervjumaterialet at migrantene oppfatter negative opplevelser med nordmenn ut i fra et tilsvarende perspektiv. For eksempel sier informant I-1 at hun føler seg norsk, og ikke tenker over til daglig at hun ikke kommer fra Norge. Hun kommer bare på at noe er annerledes når hun opplever noe negativt:

S: Hvor norsk føler du deg?

I: Meget norsk. Jeg glemmer at jeg er fra Afrika noen ganger. Særlig på jobb, jeg glemmer rett og slett at jeg er fra Afrika når jeg er blant nordmenn. Jeg tenker ikke på denne forskjellen. Ikke før jeg ser noe negativt. Da begynner jeg: "Å ja, jaja, det er på grunn av det, kanskje." men jeg tenker ikke på det i det hele tatt, når jeg

er med dem.

Blant de tingene informant I-1 opplever som negativt ved det norske samfunnet er det hun kaller mangel på omsorg. Hun viser til hvordan man i Norge lar de gamle sitte alene på gamlehjem, og familien bare kommer på besøk en sjelden gang. Som et eksempel trekker hun frem et bestemt familie hun kjenner til, der barna til den gamle til og med vegret seg for å gi klemmer eller på andre måter hold avstand når de kom på besøk. Ut i fra enkelte eksempler generaliserer hun, og fremhever det forskjellige ved omsorgsbegrepet slik det brukes i Norge og i Sierra Leone. Hun sier at omsorg, kjærlighet og respekt, og den måten disse verdiene formidles på i Sierra Leone, er viktig for henne. Det er disse elementene av sierra leonsk kultur hun ønsker å ta vare på i Norge. Det kan virke som om institusjonalisert omsorg fremstår nærmest som ingen omsorg i denne informantens øyne.

Flere informanter trekker frem oppdragelse av barn og respekt for eldre som deler av sierra leonsk kultur de gjerne vil opprettholde selv om de nå bor i Norge. Gjennom å videreføre dette til barna som vokser opp i Norge ønsker informantene å gi disse barna et innblikk i sierra leonsk kultur og en følelse av tilhørighet til denne. Informant I-1 er en av dem som beskriver forskjeller i Norge og Sierra Leone med hensyn til autoritet, respekt og barneoppdragelse. Fysisk avstraffelse er vanlig i Sierra Leone, men ikke akseptert i Norge. Foreldre kan derfor få vanskeligheter med å oppnå eller opprettholde autoritet over sine barn i Norge på lik linje med slik de ville ha gjort det i Sierra Leone. Et eksempel på dette er en barnevernsak som omtales i BT¹². Her vises det til en sak der mange (11 av 15) flyktningbarn fra Sierra Leone har vært under omsorg av barnevernet. Bakgrunnen for at barna blir skilt fra familien er blant annet at de har vært utsatt for fysisk avstraffelse. I følge barnevernets retningslinjer og norsk oppfatning av hvordan barn skal behandles bør omsorgen for barna overtaes av personer som bedre kan ivareta deres behov. Fra foreldrenes side må dette oppleves som uforståelig, i og med at de nok har vist omsorg på den måten det er vanlig å gjøre

¹² Bergens Tidende fredag 06.02 2004.

det i Sierra Leone. En mor som har vist omsorg for sine barn gjennom å være deres støtte i en flykntingtilværelse i Sierra Leone, gjennom å holde dem samlet og i live gjennom påkjenninger som ligger fjernt fra den norske virkeligheten, blir stemplet at det norske systemet som uegnet som omsorgsperson. Dette kan sies å være en opplevelse av at eksilet ikke bare kan være en trussel for identiteten, men også i noen tilfeller innebærer tap av identitet (Rajendram 1996:125). Foreldrenes identitet trues gjennom at barna i det norske systemet har andre muligheter til å utfordre deres autoritet, og deres identitet som foreldre og omsorgspersoner kan taes fra dem gjennom systemets definisjon av hva foreldrerollen innebærer¹³.

En arena for å formidle sierra leonsk kultur som nok er mindre kontroversiell enn barneoppdragelse, er gjennom mat. Flere av informantene sier at de forsøker å lage sierra leonsk mat så ofte de kan. Mattradisjoner er nok en del av kulturen det er forholdsvis lett å beholde fordi det i stor grad dreier seg om noe som tilhører privatsfæren, ingen legger seg opp i hva du har til middag. Ønske om å spise sierra leonsk mat kan kanskje til en viss grad bli problematisk i forbindelse med institusjoner som barnehage og skole, men det vil likevel være rom for å lage mat fra Sierra Leone til de måltider som inntas hjemme. For mange vil dette være et godt kompromiss. Ut i fra et behov om godt samarbeid vil de fleste underkommunisere sin etniske identitet i møtet med rollen som foreldre med barn i barnehage eller skole (Ehn og Löfgren 2001:92). At foreldre tilpasser seg det norske systemet i forbindelse med skole og barnehage kan sees som en nødvendighet fra barnehagepersonalets side, samtidig som de langt på vei vil forsøke å legge til rette for at foreldrenes ønsker skal bli fulgt.

¹³ Jeg vil presisere at jeg her vektlegger omsorgspersonens opplevelse av at deres holdninger, normer og verdier ikke lenger er adekvate i forhold til deres nye kontekst. For en diskusjon om hvorvidt systemets reaksjon fremmer barnets interesser eller ikke, se Magne Raundalens uttalelser i BT fredag 06.02.04.

4.3: Om å bli norsk

Som utgangspunkt for dette avsnittet vil jeg bruke sitater fra to av informantene som har vært lengst i Norge. De to representerer ganske ulike strategier i forhold til å tilpasse seg den norske konteksten. I det følgende vil det bli diskutert i hvilken grad informantene føler at de har blitt norske, og i hvilken grad de har ønsket å bli det. Begge har kommet til Norge for å studere, og siden blitt boende. Den ene, informant I-1, har valgt å bli norsk statsborger, mens den andre, informant I-2, har beholdt sitt sierra leonske statsborgerskap.

Informant I-2 svarer som følger på spørsmål om han har norsk statsborgerskap, og hva som ligger til grunn for hans valg:

I: Hvorfor ikke? Ja, for meg, kanskje folk vil si, ikke bare du, fordi de fleste nordmenn de lurer på hvorfor jeg har ikke blitt norsk statsborger, etter jeg har bodd her lenge. Jeg har jo bosettingstillatelse. Den har jeg, så det er et ikke problem, for jeg skal bo her til jeg er trett, eller reiser tilbake. Men problemet er at, jeg blir ikke, jeg kan ikke bli norsk statsborger bare på grunn av papir. Hvis jeg blir norsk statsborger, så må jeg ha samme rettigheter som du og de andre. Men det får jeg ikke. Jeg kan få norsk pass. Men hvis for eksempel du treffer på meg, på gaten, først tenker du ikke at jeg er norsk. Du kan kalle meg innvandrere. Så hvorfor skal jeg bli norsk statsborger da?

(...)

Min kone sier til meg at jeg burde hatt norsk pass fordi det blir lettere å reise.

Men jeg er ikke i Norge for å bli turist. Det eneste stedet jeg vil reise til er Sierra Leone. For hvis jeg reiser til England, eller Tyskland, hvis jeg skal bo på hotell, da vil jeg få samme behandling som den jeg har fått her i Norge. "Her kommer en svarting". (...)

Og hvis jeg reiser til Sierra Leone nå vil jeg bli mottatt med respekt. De ser på meg som en høvding. På grunn av det har jeg ikke blitt norsk statsborger.

(...)

De fleste som er blitt nordmenn, dem som har norsk pass, de har ikke flere rettigheter enn meg. Selv om de har norsk pass. Men det er noen ganger jeg har spurt dem hvorfor de vil ha norsk pass? Jeg er ikke imot å få det, men det jeg lurer på er hvilken forskjell det vil gjøre?

Et mye debattert tema i media er hva det vil si å være norsk, og hvorvidt det går an å bli norsk, og hvem som skal kunne bli norske. I Norge er det en tendens til å se sammenheng mellom nasjonal identitet og etnisitet, slik at riktig etnisk tilhørighet oppfattes som en nødvendighet for å ha en bestemt nasjonal identitet (Gullestad 2002:64). Videre er det en tendens i dagens Europa til å knytte sammen slektskap,

identitet og sted for å skape et grunnlag for selvforståelse (Frykman 1999:82). Kulturelt betinget nasjonalisme blir viktigere enn et statsborgerskap basert på individets frivillige tilslutning, geografiske plassering, besittelse av et pass, og ønske om å ta inn over seg de plikter og rettigheter dette medfører (Ehn, Frykman og Löfgren 1993). I en identifikasjonsprosess er det flere faktorer som spiller inn, blant annet behovet for at ens identitet blir anerkjent av andre (Said 2001). Dette er noen av de elementene informant I-2 viser til når han forklarer hvorfor han ikke har søkt om norsk statsborgerskap. Han mener at han aldri vil bli akseptert fullt ut som norsk, og at dem som har valgt å få norsk statsborgerskap ikke har flere rettigheter eller blir akseptert på noen annen måte enn det han selv blir. Også Ytrehus trekker frem at det å føle seg mer eller mindre norsk i stor grad henger sammen med graden av anerkjennelse og inkludering fra norsk side (Ytrehus 2004:264).

Disse utsagnene kommer fra en informant som regnes som godt integrert i henhold til den definisjonen av integrasjon som benyttes i denne oppgaven. Informant I-2 har vært lenge i Norge, og snakker flytende norsk. Han har en jobb som er relatert til den utdannelsen han har, han sier han har et nettverk av norske venner og han har kontakt med norske familier gjennom barnas skolekamerater. Likevel føler han seg altså ekskludert fra noen områder. Dette har sammenheng med flere ting. For det første forteller han om flere situasjoner der han har opplevd trakassering på grunn av hudfarge, og rasistiske kommentarer. Han forteller også om de fordommer han ble møtt med da han hadde en norsk kjæreste: hun trodde han ville være sammen med henne bare for papirenes skyld. Han har derfor i ulike sammenhenger opplevd en markering av tilsynelatende uoverskridelige grenser som gjør det umulig for ham å bli akseptert fullt ut som norsk. For det tredje gir han tydelig uttrykk for at han ønsker å reise tilbake til Sierra Leone, og at det viktig for ham å ta vare på så mye som mulig av sierra leonsk kultur selv om han er i Norge. Dette kan tolkes som en reaksjon på det han føler som manglende aksept fra det norske samfunnet: dersom han ikke kan aksepteres som norsk foretrekker han kanskje å se på seg selv som utelukkende sierra leonsk, heller enn en person som ikke hører til verken her eller der (Hylland Eriksen 1994:32f). Det kan også tolkes dit hen at hans intensjoner om å reise tilbake, og hans

syn på tilværelsen i Norge som midlertidig påvirker hvordan han møter det norske, og hvordan norske møter ham (Høyemo 1996). Hans opplevelse er at det norske majoritetssamfunnet ikke er villig til å tilskrive ham en identitet som norsk. Den tilskrevne identiteten blir derfor sammenfallende med selvskrevede identitet, og for ham blir det umulig å bli norsk.

Ytrehus er også inne på dette, men fra et noe annet perspektiv enn Høyemo. Mens Høyemo fokuserer på migrantenes valg om å holde avstand som en konsekvens av at deres opphold på stedet kun er midlertidig, ser Ytrehus (2004) disse valgene i en kontekst av tilhørighet og *drømmen* om å vende tilbake til en idealisert fortid. Hun sier om tilhørighet 'Å innstille seg på å skifte tilhørighet kan i et eksilperspektiv oppleves som å gi opp alle gamle fremtidsvisjoner og håpet om tilbakevending.' (ibid:265). For informant I-4 er det å endre tilhørighet et kjærkomment alternativ:

Jeg har opplevd mye trøbbel i Sierra Leone. Jeg har blitt plaget, ydmyket i offentlighet, med min familie. Min familie ble tatt i fra meg, drept. Jeg har blitt fratjålet min eiendom, hus, biler. Penger jeg har arbeidet for i mange år er borte i ingenting. Og nå har jeg blitt en ønsket person igjen. Så derfor ville jeg fortrekke å være norsk statsborger.

For henne er det ingen gevinst i å beholde sitt sierra leonske statsborgerskap, bare tilhørighet til et sted hun har blitt jaget ifra og ikke kan vende tilbake til. Et norsk statsborgerskap fremstår som et alternativ, og en måte å skaffe seg et nytt grunnlag for tilhørighet.

Informant I-1 har valgt å endre sitt statsborgerskap. Hun sier dette om hvorfor hun ønsket å få norsk statsborgerskap:

S: Men du har norsk pass nå?

I: Jah. Det har jeg hatt i et par år nå.

S: hvorfor ville du ha det?

I: Jeg vil ha norsk pass fordi det er enklere for meg å reise. Å ta en reise på sparken. Det er meget enkelt for meg. Og jeg liker å reise. Jeg har likt å reise siden jeg bodde i Sierra Leone. Og jeg visste at det kommer til å bli enda vanskeligere for utlendinger med denne hudfargen som jeg har å reise, for nå er det enda vanskeligere, med all terroren og alt sånn som foregår, så med et norsk pass så har jeg en stor fordel. Og det ser jo vi tydelig når vi kommer på flyplassene. Alle steder. Så det er for at jeg skulle kunne reise når

jeg vil og hvor jeg vil, i fred og ro. Og da jeg fikk norsk pass så kunne jeg ikke beholde det fra Sierra Leone. Men de fra Ghana kunne beholde deres. Men jeg vet ikke hvorfor det er sånn forskjell på det.

Hun trekker frem praktiske konsekvenser, som at det blir lettere å reise, og har dermed et annet utgangspunkt enn informant I-2 som 'ikke ønsker å bli turist'. Dette nyanserer informant I-2s utsagn noe, når han sier at dem som har norsk statsborgerskap ikke har flere rettigheter enn han har, i og med at informant I-1 i følge hennes erfaring lettere vil kunne dra dit hun vil når hun vil, uten å søke om visum og uten å oppleve ubehagelige situasjoner på flyplassene. Informantenes utsagn om reising er selvsagt preget av hvorvidt de ønsker å reise mye eller ikke, og som informant I-2 sier påvirker ikke dette elementet hans valg i særlig grad fordi han ikke ønsker å reise.

Informant I-1 nevner i intervjuet at hun har familie i USA. Ønsket om å gjøre reiser til utlandet lettere kan nok ha blitt påvirket av behovet for å kunne besøke familie andre steder når hun ønsker det. Selv om det nok ville vært mulig for henne å reise til USA med sitt opprinnelige pass, vil jeg anta at det ville vært en mer møysommelig prosess. Gjennom å endre sitt statsborgerskap har hun kanskje gjort det lettere å ha jevnlig møter med familie og venner i andre deler av verden, og på denne måten blir det lettere for henne å opprettholde en identifisering med dette nettverket. Sett fra dette perspektivet kan det å få et norsk statsborgerskap altså ikke bare bety en økt identifisering med det norske eller Norge, men også at det blir mer gjennomførbart å opprettholde kontakter med andre kulturelle nettverk gjennom ansikt til ansikt relasjoner. Samtidig kan det være rimelig å anta, ut i fra informant I-2s utsagn, at hennes norske statsborgerskap bidrar til at også andre fra Sierra Leone oppfatter henne som mer norsk. Slik jeg forstår informant I-1 ser hun ikke nødvendigvis dette som noe negativt.

Informant I-1 sier også at hun føler seg norsk i mange sammenhenger, og at andre noen ganger oppfatter henne som norsk:

S: Hvor norsk føler du deg?

I: Meget norsk. Jeg glemmer at jeg er fra Afrika noen ganger. Særlig på jobb, jeg glemmer rett og slett at jeg er fra Afrika når jeg er blant nordmenn. Jeg tenker ikke

på denne forskjellen. Ikke før jeg ser noe negativt. Da begynner jeg: "Å ja, jaja, det er på grunn av det, kanskje." men jeg tenker ikke på det i det hele tatt når jeg er med dem. Jeg tror jeg bare føler meg norsk, oppfører meg norsk, er meg selv. Om du oppfattet det som norsk eller afrikansk oppførsel så prøver jeg å gjøre tingene som jeg vil og ikke, ja, men jeg føler meg norsk.

S: Når du er med afrikanere da?

I: Ja de, de ser jo norsk i meg.

S: Hva da?

I: Ja, som for eksempel da vi var i New York, og det var noe skriking og hyling, og da kvakk jeg sånn. Og da sa de "Oh, du som var så vant med skriking og.." Ja, men det er ikke nå lengre. Å, ja, de ser reaksjonene, og de ler. (...) Og så snakker jeg, og så sier jeg "ikke sant". Det kan de og. Men det hører jeg ikke selv, at jeg sier "ikke sant", Etter at jeg har snakket engelsk. Nei. Eller "sånn". Etter at jeg har gjort ferdig noe så sier jeg "sånn". De der lille ordene. Jeg hører ikke dem. Men de, det sier de hele tiden til meg.

I den første delen av dette sitatet ser vi at informanten eksemplifiserer det at mennesker ofte tilskriver negativ annerledeshet til kulturelle forskjeller. Vi trenger ikke gå lenger enn til nærmest hvilket som helst nyhetsoppslag som omtaler "innvandrere" for å se eksempler på at nordmenn gjør det samme. Gjennom å definere det som oppfattes som negativt som ikke-sierra leonsk distanserer informanten seg selv og det hun oppfatter som den sierra leonske kulturen fra denne typen adferd. På denne måten tilskrives den egne kulturen de positive trekkene som sees som motsatsen til den negative adferden som utløste reaksjonen. Said har beskrevet hvordan Orienten på denne måten ble tilskrevet en rekke negative egenskaper, og hvordan Oksidenten dermed tilskrev seg selv de motsvarende positive egenskapene (Said 2001).

Til tross for at informant I-1 sier at hun først og fremst er bevisst på hva som er norsk i forbindelse med negative opplevelser, sier hun at hun også føler seg norsk i mange sammenhenger. Hun trekker frem som eksempel at andre afrikanere oppfatter hennes oppførsel som norsk. Dette illustrerer Suids poeng om at vår identitet er avhengig av at den blir anerkjent av noen utenfor oss selv (Said 2001). Hun føler seg norsk fordi noen oppfatter henne som norsk, og andre oppfatter henne som norsk fordi hun føler seg norsk. Hun nevner at det er særlig når hun er på jobb, og blant nordmenn, at hun glemmer at hun er fra Afrika. Samtidig distanserer hun seg i noen sammenhenger fra det norske. Hun er både-og. Hennes strategi illustrerer på mange måter det Tomas Hylland Eriksen (1994) beskriver som kreolisering (ibid:71). Han sier at kreolisering

fører til pragmatisme, noe vi ser i informant I-1s tilegning av norske koder for oppførsel, eksemplifisert i hennes reaksjon på høye stemmer, eller skriking som hun beskriver det. For at hun skal kunne leve i Norge har det vært nødvendig for henne å tilegne seg kunnskap om disse og andre normer i det norske samfunnet. Dette har hun gjort med slik suksess at hun føler seg norsk når hun er blant nordmenn. Likevel er hun oppmerksom på en forskjellighet, og har beholdt en identifikasjon med det hun oppfatter som sierra leonsk. Når hun føler behov for å distansere seg fra det norske, for eksempel dersom hun opplever en negativ situasjon, påkaller hun sin tilhørighet til Sierra Leone. Dermed har hun et repertoar som tillater henne å tolke sin både-og status som positivt frigjørende, i forhold til de muligheter den gir henne både når det gjelder livet i Norge og i kontakt med andre sierra leonere. Denne dobbeltheten kan også åpne for en distanserende fortolkning ved opplevelse av fremmedhet.

4.4: Om å reise tilbake

Blant informantene i dette prosjektet kan man tydelig se at det er mange ulike måter å tilnærme seg integreringsprosessen og spørsmål om tilhørighet på. Noen tviholder på drømmen om å vende tilbake, andre har fullstendig slått fra seg denne muligheten. Ytrehus (2004) beskriver hvordan ulik forventning til eksiltilværelsens varighet kan påvirke hvilke forventninger man har til sitt nye hjemland. 'De som ser på eksilet i et langsiktig perspektiv og som ikke har håp eller ønske om tilbakevending vil ha større forventninger til sitt nye hjemland og lettere bli skuffet.' (ibid:265). Noen informantuttalelser kan sees som eksempler på det Ytrehus her beskriver. De har nylig kommet til Norge som flyktninger, og ser ingen mulighet til, eller har ikke ønske om, å reise tilbake. Som en del av sin strategi for å tilpasse seg livet i Norge er det noen som gir uttrykk for at de gjerne vil prøve å bli norske så fort som mulig. Dette ønsker de å oppnå ved å studere norsk språk, komme seg i arbeid, sette seg ordentlig inn i hvordan ting fungerer i det norske samfunnet, og gi sitt bidrag til fellesskapet som norske borgere. Flere uttrykker at de tror de vil bli norske med tiden.

4.4.1: Når det er umulig å dra tilbake

Jeg er her nå. Tradisjoner og kultur fra Sierra Leone er pakket i en eske, og jeg må nå tilegne meg den norske måten. (Informant I-3)

Denne uttalelsen kom fra en informant som kom til Norge som flyktning. For ham er det å vende tilbake et umulig valg. Hans uttalelse kan illustreres med et ordtak på Krio: 'Usai yu de, na de yu sabi'. Ordtaket betyr 'Det stedet du er, er det stedet du kjenner'. Det stedet han har vært er Sierra Leone. Det er dette stedet han kjenner, og det er de kulturelle kodene for hvordan verden fortolkes og håndteres som benyttes i Sierra Leone han har lært å forholde seg til. Ved ankomsten til Norge opplever han at hverdagen her fortone seg annerledes enn den han er vant til, og at folk forholder seg til andre fortolkninger og dekodere. Han opplever at den kunnskapen han har tilegnet seg i hjemlandet om hvordan virkeligheten kan fortolkes ikke lenger er gyldig (Rajendram 1996:125). Fordi hjemlandets fortolkninger og meningsbygging ikke lenger oppfattes som gyldige, sier informanten at han har pakket dem vekk. I stedet ønsker han å tilegne seg den kunnskapen som er nødvendig for å fortolke og gi mening til tilværelsen i Norge. I forhold til de strategier som ble presentert i kapittel 2, kan man si at denne informantens strategi heller mot assimilering. Men informanten sier også at han ikke vil kvitte seg helt med det han har med seg av kulturell bagasje. Han beholder minnene om det som er viktigst for ham, men setter dem i bakgrunnen for å lettere kunne tilpasse seg Norge. Hans "eske" med sierra leonsk kultur kan betraktes som det Rajendram beskriver som et symbol på tilhørighet (ibid:99). Hans ønsker altså ikke assimilering i sin mest rigide forstand, men har som mål å tilegne seg den kunnskap som trengs for å fungere i det norske samfunnet. Han sier også at han, når den tid kommer at han føler han har den nødvendige kunnskapen og tilhørigheten, gjerne vil bli norsk. Hva vil skje dersom han med tiden opplever den samme avvisningen som informant I-2s utsagn i det neste avsnittet illustrerer? Dette vil jeg komme tilbake til i kapittelets siste avsnitt.

4.4.2: Drømmen om å vende tilbake

Barna mine er oppdradd slik at de oppfører seg som de ville gjort i Sierra Leone. Det er fordi de skal vite hvordan det samfunnet fungerer, så de ikke blir utenfor når vi flytter tilbake.

Det er Informant I-2 som sier dette. Han har et helt klart ønske om å dra tilbake til Sierra Leone. Om han faktisk tenker å flytte dit, eller om det heller dreier seg om en drøm som gjør oppholdet i Norge mer utholdelig er uklart. Det som er tydelig, er at han ser på sin oppvekst i Sierra Leone, og de feriene han har hatt der etter at han flyttet til Norge, som en idealisert tilværelse. I følge King (2000) er denne idealiseringen av det forlatte stedet svært vanlig blant migranter. I minnene blir mindre tiltrekkende aspekter ved stedet visket bort, og igjen står et glansbilde av en tid som er forbi, og et sted som er forlatt (ibid:28). Ytrehus (2004) skriver om intellektuelle i eksil at 'Opplevelsen av å være integrert eller ikke avhenger av hva man sammenligner med til enhver tid.'. Videre sier hun at 'Man kan sammenligne med et nostalgisk blikk på fortidens tilværelse i hjemlandet før de dramatiske omstedighetene som førte til flukten, eller med en projeksjon av fortiden til en utopisk fremtid i hjemlandet.' (ibid:264). Informant I-2 har ikke kommet til Norge som flyktning, men siden han kom hit har forholdene i Sierra Leone endret seg dramatisk. Hans bilde av Sierra Leone kan derfor sammenlignes med det Ytrehus beskriver som et nostalgisk blikk på tilværelsen i hjemlandet før flukten. Hans forhold til Sierra Leone fremstår som en lengten etter oppvekstens harmoniske tilværelse i hjemlandet. Informant I-2 snakker også om den prestige han vil få når han vender tilbake. Utdannelsen han har, og den levestandarden han vil kunne opprettholde i Sierra Leone som en følge av sitt opphold i Norge, vil skille ham fra de fleste av innbyggerne i Sierra Leone. 'De vil se på meg som en høvding' sier han. Også andre av informantene trekker frem dette, og sier at drømmen om å kunne venne tilbake 'som høvding' er en grunn til at de kanskje ikke ønsker å oppnå norsk statsborgerskap. King sier : 'It is, above all, a return to the place and the people that were held in memory whilst away.' (King 2000:29). Men for at menneskene på stedet de returnerer til skal anerkjenne migranten i dette ærefulle bildet ved hjemkomsten, må de få et inntrykk av at den som vender tilbake aldri helt forlot stedet. Et inntrykk av at den som vender

tilbake hele tiden har vist stolthet over og lojalitet for stedet. En person som velger å endre sitt statsborgerskap kan oppfattes som en som endrer sitt forhold til stedet. Statsborgerskapet kan slik oppfattes som et symbol for en persons stedstilhørighet (Rajendram 1996:99). Rajendram skriver at enkelte forventer at familien i hjemlandet vil oppleve det som et svik dersom de velger å si åpent at de ikke ønsker å flytte tilbake (Rajendram 1996:110).

Rajendram opererer med et skille mellom “den aktivt kjempende” som hele tiden har hatt som mål å dra tilbake og som stort sett forholder seg til andre fra samme land, “den pragmatiske” som enten ønsker midlertidig integrering og deltakelse i det norske samfunnet eller å bli, og “den desillusjonerte” som ikke har noen klar strategi. Som hun påpeker vil en slik kategorisk inndeling være problematisk, fordi individer sjelden opererer innenfor slike mønstre. Informant I-2 ønsker for eksempel å dra tilbake, og forsøker å leve mest mulig likt slik han ville levd i Sierra Leone. Dette har også hatt innvirkning på hvordan han har oppdradd sine barn i Norge. Han ønsker at de skal ha kjennskap til hvordan man lever i Sierra Leone, og at de skal oppføre seg som sierra leonske barn. Likevel er han oppmerksom på at de mange årene han har tilbrakt i Norge har påvirket ham, ikke minst gjennom arbeidsplassen og også barnas kontakt med det norske i barnehage og skole. Han ser også tydelig behovet for å tilpasse seg norske forhold for at tilværelsen i Norge skal bli så bra som mulig, både for ham selv og for familien. Derfor har han oppmuntret barna til å ta med sine norske skolevenner hjem, og han har også lagt seg til en del vaner han oppfatter som typisk norske som for eksempel å ringe for å avtale besøk i stedet for å bare stikke innom. Som nevnt i avsnittet om å bli norsk fremstår han som godt integrert på mange områder. Vi ser altså at selv om denne informanten har en tydelig målsetning om å dra tilbake er det ikke nødvendigvis slik at dette blir en bremsemekanisme i forhold til integrering. Her forståes altså integrering ut i fra handling, og hvorvidt individet kan sies å delta i samfunnet. Hvorvidt informanten har endret sitt statsborgerskap blir av sekundær betydning i forhold til integrering. Dette valget har større relevans i forhold til informantens ønske om å dra tilbake og i forhold til hans identifisering med stedet. Sierra Leone er det stedet han føler at han egentlig hører til. Oppholdet i Norge sees på

som midlertidig, og et sted han aldri kan få full tilhørighet til. For å vise hvorfor denne tilhørigheten er utenfor hans rekkevidde viser informanten til at han aldri vil bli oppfattet som norsk.

Man kan kanskje si at gjennom å ta avstand til Norge ved å opprettholde drømmen om å reise tilbake beskytter informanten seg selv mot de skuffelser og avvísninger som hverdagen i Norge byr på (Rajendram 1996:97). Når informanten holder fast på sin tilhørighet til Sierra Leone kan dette også gi ham en større frihet i forhold til hvilke aspekter ved det norske han ønsker å tilegne seg, og hva han ønsker å ta avstand fra. En slik tilhørighet kan sies å ta brodden av omgivelsenes eventuelle krav om assimilering (Danielsen 2004:57). I intervjuet la informanten vekt på at det er viktig for ham å ha det nettverket som Sierra Leone Association utgjør. Gjennom dette nettverket kan han opprettholde en bevissthet om sin tilhørighet, og det gir også en arena for å formidle denne tilhørigheten til barna som er født i Norge. Denne informanten faller tydelig innenfor Fugleruds definisjon av diaspora-tilhørighet (Fuglerud 2004:14). Han har et sterkt ønske om å reise tilbake til Sierra Leone og har en klar visjon om hvordan hjemkomsten skal være, han føler at det er umulig for ham å bli fullt ut akseptert i sitt nye land, og han er aktiv i et miljø som jobber for opprettholdelse av selvbevissthet og solidaritet i basert på forholdet til Sierra Leone. Tilhørighet til Sierra Leone opprettholdes gjennom drømmen om å vende tilbake, samtidig som ønsket om å ha en god tilværelse i Norge fører til et ønske om å tilpasse seg norske normer og regler. Dette viser igjen den pragmatismen som kan sies å være et resultat av kreolisering (Hylland Eriksen 1994:262).

Pierre Bourdieu sier i sin bok *Symbolisk Makt* (1996) at å være menneske innebærer å være situert på et sted (ibid:150) For at et menneske ikke skal føle seg malplassert må de som trer inn i rommet, eller inn på stedet, oppfylle de kravene som rommet, eller stedet, stillende stiller til de som er i det (ibid:156). Alle informantene forsøker, gjennom sine individuelle strategier, å oppfylle de kravene som stilles til dem for at de skal unngå en følelse av å være malplassert. Rajendram (1996) beskriver hvordan hennes informanter opplever det å vende tilbake til hjemlandet som et nytt eksil fordi

de gjennom eksiltilværelsen i Norge har endret seg, og også fordi stedet de vender tilbake til har endret seg og ikke fremstår som det samme stedet som det de forlot. For noen av informantene i den forliggende undersøkelsen er ikke det å vende tilbake et alternativ. For dem er tilpassning til det nye stedet den eneste reelle muligheten. Samtidig er det en fare for, som noen av informantene har erfart, at de ikke vil bli akseptert som norske av majoritetsbefolkningen. Denne erfaringen kan, dersom personen det gjelder ikke har en alternativ tilhørighet å falle tilbake på, føre til en opplevelse av dobbel hjemløshet. Slik jeg tolker det er det dette som gjør at informant I-3 gjerne vil beholde sin "eske" med sierra leonsk kultur. Det gjør også at informant I-2 opprettholder drømmen om å vende tilbake selv om dette kanskje aldri vil bli en realitet.

Migrantens forhold til sin nye kontekst kan illustreres gjennom den måten informantene uttrykker sitt forhold til stedet Bergen. Bergen har et landskap som ligner på Freetown, med vågen som kommer inn og fjellene rundt. Dette er noe flere informanter trekker frem, som noe som gjør at de føler seg mer hjemme her. Dette gjelder selvsagt dem som bodde i Freetown før de forlot Sierra Leone, og i mindre grad dem som bodde andre steder i landet. King (2000) beskriver hvordan det i en del europeiske byer er hele bydeler som har endret utseende fordi der har vært en stor grad av tilflytning fra et bestemt land til denne bydelen. Eksempler på dette er "Little Italies" og "Chinatown". Grunnen til at migrantene utformer sitt nye hjemsted etter mønster fra sitt opprinnelsesland er at de på denne måten føler seg mindre fremmede på det nye stedet (ibid:29). Man kan altså si at det dreier seg om å skape en rekonstruksjon av det kjente i nye omgivelser, eller på et vis å ta med seg en del av fortiden i Sierra Leone til nåtiden i Bergen. I mine informanternes tilfelle er det ikke snakk om å gå inn å endre på byens utseende, men heller å tillegge byen ny mening for på den måten å gjøre Sierra Leone til en del av det nye stedet. Man kan si at de ser Bergen med Freetown på netthinnen. Gjennom å se på fjellene og vågen i Bergen som en mental rekonstruksjon av området rundt Freetown føler informantene seg mer hjemme. De andre formene for rekonstruksjon informantene nevner som viktige for dem er å lage mat fra Sierra Leone, eller forsøk på å opprettholde familiestruktur

gjennom å oppdra barn etter sierra leonske normer. Forskjellen på disse elementene og det å rekonstruere et bilde av et kjent landskap i møte med det nye, ligger i at mens maten, barneoppdragelsen og lignende kulturelle praksiser bidrar til å opprettholde en identitet som sierra leonere, kan bildet av Bergens landskap som tilsvarende det rundt Freetown også sies å gi informantene en sterkere tilhørighet til det nye stedet. Samtidig som informantene uttrykker en viss tilhørighet til Norge, kommer det også frem at de i noen sammenhenger opplever stor grad av fremmedhet. Slike opplevelser ble av flere satt i sammenheng med hudfarge som identitetsmarkør.

Kapittel 5: Hudfarge som identitetsmarkør

I dette kapitlet vil jeg ta for meg den betydning som tillegges hudfarge som identitetsmarkør. Samtlige informanter snakker om hudfarge, og i de fleste intervjuene kom dette temaet opp enten i forbindelse med hva som er typisk sierra leonsk, hva som er typisk norsk, eller begge deler. Informantenes utsagn vil bli satt i sammenheng med de teorier som presenteres av Margrete Fredriksen (2001). Fredriksen viser hvordan hvithet kan være relativt, og at individer kan se på seg selv som mer eller mindre hvite ut i fra interesser, omgangskrets og lignende. Hun setter dette i sammenheng med et skille mellom den fysiske kroppen og den sosialiserte kroppen, og hva disse symboliserer. Jeg mener disse teoriene må sees i en større sammenheng, og tror ikke nødvendigvis at mine informanter opplever at de har mulighet til å identifisere seg som noe annet enn svarte.

Historisk sett har mange blitt stigmatisert på grunn av sin hudfarge. Raseteorienes omfang og utbredelse har blitt mye diskutert i litteraturen, og noen av deres konsekvenser blir tatt opp av Edward Said (2001). Said viser hvordan dem som sitter med makten påberoper seg retten til å definere seg selv og andre. Selv om Said omtaler et annet geografisk område enn det jeg er opptatt av her, er det de samme teoriene som har gjort seg gjeldene også i diskrimineringen av afrikanere. Også på det afrikanske kontinentet ble opplysningstidens idealer og teorier brukt som argument for å legitimere kolonisering. En slik motivasjon gjenspeiles for eksempel i målsetningen for de engelske antroposofene som bidro til grunnleggingen av Freetown: å skape en europeisk sivilisasjon i Afrika, som et forbilde for resten av kontinentet. Disse elementene bringer oss tilbake til det Hall og du Gay hevder er de viktigste spørsmålene rundt identitet; hva har vi vært, hvordan har vi blitt representert, og hva har vi mulighet til å bli (Hall og du Gay 1997).

5.1: Kultur og natur

Som nevnt benyttes det i denne oppgaven et syn på identitet som noe som er i stadig forandring. Dette er en måte å forstå identitet på som har blitt utviklet av forskere som forholder seg blant annet til postkolonial teori og modernitetsteori (Hall og du Gay 1997, Chambers 1994). Den kan beskrives som et prosessuelt syn på identitet. Et prosessuelt identitetsbegrep henger til en viss grad sammen med de modernitetsteorier som understreker en økende grad av individualisme og fristilling av identitet i forhold til personens bakgrunn. En del av et moderne syn på identitet er at ulike deler av identiteten kan fremheves eller nedtones etter hva situasjonen krever. Hudfarge som identitetsmarkør blir problematisk i denne sammenhengen, fordi den i liten grad lar seg påvirke av individets ønske om å fremheve eller nedtone. Dette kan være problematisk i en situasjon der hudfarge oppfattes som en markør av visse stereotypiske karaktertrekk, eller danner utgangspunkt for stigmatisering, uten at individet har mulighet til å unngå denne effekten (Ytrehus 2004:238). Som en konsekvens av sitt utseende oppfattes personer med mørk hudfarge som fremmede i Norge. Utseende tillegges avgjørende betydning for en persons tilhørighet (Ibid:266). På tilsvarende vis tilskrives personer med et visst utseende identitet som afrikanere. Dette kommer tydelig frem i intervjumaterialet, der flere av informantene viser til hudfarge som et eksempel på hva som er typisk sierra leonsk. Et eksempel på dette er informant I-5s svar på om barn som er født og oppvokst i Norge, med foreldre fra Sierra Leone, er norske:

S: Hva med barn som er født og oppvokst i Norge?

I: Så lenge barnet er sort, er det afrikansk. Dokumenter kan si at han eller hun er norsk. Men inni seg er han eller hun afrikaner. Som det de gjør i Amerika. African American, ah, det er ikke en god kombinasjon. De er afrikanere! La dem være afrikanere. De kan ikke være bare amerikanere. Så lenge de har den hudfargen vil de alltid ha det afrikanske i seg. Så de kaller dem ikke amerikanere. De kaller dem African Americans. Så kanskje vi må komme på et annet ord, African Norwegian. Men afrikaneren vil aldri forsvinne fra dette barnet, født i Norge. Aldri. Så lenge fargen er der.

S: Hva er typisk sierra leonsk?

I: Maten, språket, fargen! Hehehe. Det må nevnes. Svart - det begynner å gi deg en anelse om at dette er en afrikaner. Og når du snakker vet du at det er en fra Sierra Leone.

Sitatene er hentet fra to ulike deler av intervjuet, og utsagnene kom ikke i sammenheng med hverandre. Likevel ser vi at hudfarge trekkes frem som en viktig indikator i begge sitatene. Viktig fordi hudfargen ikke lar seg endre, og fordi den overskygger andre elementer av identiteten, som for eksempel hvor man har vokst opp. Det kan altså fremstå som om det ikke bare er hudfargen i seg selv som ikke lar seg endre, men også den betydning som hudfargen blir tilskrevet. Hudfarge forbindes direkte til et bestemt kontinent og en bestemt identitet, uavhengig av individets erfaring. Slik jeg ser det er denne kategoriseringen av mennesker på grunnlag av deres utseende problemets kjerne.

Fredriksen viser, i likhet med Franz Fanon, at det finnes visse forstillinger om sammenhenger mellom utseende, kultur og status (Fredriksen 2001:55, Fanon 1986). Flere av Fredriksens informanter sier at de ønsker å identifisere seg selv som svarte, og de uttrykker dette gjennom blant annet fletter i håret, klesstil og musikksmak. For dem er dette, slik jeg forstår det, den eneste måten å identifisere seg som "ikke-hvit". Disse kvinnene ønsker, gjennom sin identifisering som "ikke-hvite", å ta avstand fra de historiske konnotasjonene og estetiske verdiene som hvitheten representerer (Fredriksen 2001:91). Kvinnenes ønske om å være svarte fremstår dermed som en reaksjon på at deres hvite kropp er fanget i diskurs-bestemte kategorier om hva det vil si å være hvit eller svart. Deres erfaringer vil til enhver tid være preget av andre individers oppfatninger av hva kroppene symboliserer.

Under intervjuene kom det frem det som jeg oppfatter som en ambivalens i forhold til hudfarge som identitetsmarkør. De fleste av informantene svarer nei på spørsmål om det er nødvendig å være hvit for å være norsk. De sier at hudfarge ikke betyr noe, det som er avgjørende er hvordan man oppfører seg, og i hvilken grad man klarer å ta del i det norske samfunnet. Samtidig sier de fleste av de tror det på grunn av hudfargen vil være vanskelig, eller til og med umulig, for dem å bli norsk. Denne ambivalensen illustrerer på mange måter det teoretiske dilemma man står ovenfor når man skal analysere og presentere et materiale som tematiserer rasisme. På den ene siden tar man teoretisk avstand fra enhver påstand om at det er grunnlag for å hevde at det finnes

essensielt forskjellige raser av mennesker. På den annen side tilsier menneskers erfaringer at hudfarge er en identitetsmarkør som i mange sammenhenger tillegges stor betydning, og som det derfor ikke er mulig å se vekk i fra. Informantenes utsagn bekrefter dette problemet. På den ene siden er det ingen av dem som oppfatter seg selv som essensielt annerledes enn andre på grunnlag av hudfarge, og på det abstrakte plan tillegges hudfarge liten eller ingen betydning. Svarte kan være norske, hvite kan være sierra leonske. Når man så skifter fra et abstrakt perspektiv og ser på den enkeltes individuelle erfaring og muligheter, kommer det likevel frem at hudfarge er et element i identitetskonstruksjonen som det ikke lar seg gjøre å overse til tross for at man ikke ønsker å tillegge det stor betydning.

5.2: Gruppen og individet

I denne sammenhengen vil jeg legge vekt på hvordan norske media har bidratt til å formidle et bilde av Norge som etnisk homogent, og på hvilke måter en slik representasjon påvirker de muligheter mennesker har i forhold til å selv velge hva de ønsker å legge i kategorien “norsk” i forhold til kategoriene “hvit” og “sort”. Jeg vil også peke på sammenhengen mellom det bildet majoritets-samfunnet, blant annet gjennom media, formidler, og det informantene sier om forholdet mellom hudfarge og tilhørighet. Som nevnt i kapittel 4, er det en tendens i Europa til å forklare identitet ut i fra blant annet slektskap. Med dette som utgangspunkt er det vanskelig for dem som ikke “ser ut som” de har norsk avstamning å bli akseptert som norske. Hudfarge blir dermed en markør av identitet som norsk eller ikke-norsk. Et av de utsagnene som best illustrerer dette, er det følgende sitatet fra intervjuet med informant I-2:

Hvis jeg skal bli norsk statsborger, så må jeg prøve å vaske meg, eller male meg hvit. Eller skifte mitt navn. Det kan jeg ikke gjøre. Fordi jeg er stolt av meg selv. Og jeg vil ikke at folk behandler meg på en bestemt måte på grunn av mitt navn, eller farge. Hvis du er for eksempel ansatt, og du skal ansette meg, så ikke se på meg som jeg er innvandrere, jeg er mørk i huden, og ikke se på at mitt navn er xx, jeg er muslim. Det du skal se på, er om jeg har erfaring, og jeg har jobbet et sted før og de attester jeg har fått, og den kunnskap jeg har, i forhold til hva jeg skal gjøre i ditt selskap. Men her i Norge er det mye av den typen fordømmelse.

Franz Fanon (1986) viser hvordan kategoriene “svart” og “hvit” er låst i forestillinger

om hva de symboliserer. Gjennom flere eksempler viser Fanon hvordan en person som identifiserer seg selv som "svart" eller "hvit" også automatisk plasserer seg selv i forhold til en diskurs om "rasenes" betydning (ibid:173). Han sier at både den "svarte" og den "hvite" undertrykkes av rasismen, fordi så lenge en slik todeling eksisterer vil det også foreligge visse egenskaper eller kulturelle praksiser som forbindes med disse kategoriene. I Norge i dag innebærer dette en forestilling om at mennesker med ulike hudfarger, eller ulik kultur, er like mye verdt, men likevel fundamentalt forskjellige (Gullestad:97;116). Det er dette informant I-2 gir uttrykk for, slik jeg forstår det. Man kan si at informant I-2 motsier seg selv i utsagnet over. Han sier både at han ikke ønsker å bli behandlet på en bestemt måte på grunn av hudfarge, og at hudfargen ikke avgjør hvem han er. Samtidig sier han at han er stolt over sin hudfarge, og at den er en viktig del av hvem han er. Hans erfaring tilsier at "svart" og "norsk" er uforenelige kategorier, og fordi han ikke kan være "hvit" blir det også umulig for ham å være "norsk". Satt i forbindelse med Gullestads diskusjon om ordet "neger", ser vi at dette også påvirker hans muligheter. Gullestad påpeker at dersom "svarte" skal benytte seg av den redefineringsstrategien som for eksempel homofile har benyttet seg av for å ufarliggjøre ordet "neger", innebærer dette at de først og fremst blir nødt til å identifisere seg selv ut i fra sin hudfarge (ibid:205). Dette er informant I-2 situasjon. Hans ønske om å fremheve sin stolthet over å være svart, er utslagsgivende for hans muligheter. I følge den rådende diskursen er dette uforenelig med det å være norsk, altså blir det uopnåelig for ham å være norsk. Han er, som Fanon sier, en fange i sin egen hud (Fanon 1986:225).

Mine informanter opplever, som vi har sett, at de i sin norske kontekst kategoriseres på grunnlag av hudfarge. Denne kategoriseringen har flere konsekvenser. Informantenes farge gjør dem ikke bare til ikke-norske, den dekker også over deres individualitet. Dette kan illustreres gjennom informant I-2s erfaringer med en norsk kjæreste:

Da jeg først kom til Norge hadde jeg en norsk venninne. En dag sa hun til meg: "Du vil bare gifte deg med meg for å få papir." Det gir papir. Så sa jeg til henne at jeg kom ikke til Norge for å få papir. Jeg kom for å studere. Og hvis jeg vil gifte meg med deg, så er det på grunn av kjærlighet. Det kommer herfra; fra hjertet. Jeg

har sett deg, du er pen, jeg liker deg, liker å være med deg. Ikke på grunn av at du hjelper meg med papir. Det kommer fra hjertet. På grunn av dette har jeg ikke blitt norsk statsborger.

Dette kommer også frem hos informant I-5, som fortalte om en venninne som ikke kunne forsette å være med ham fordi hennes foreldre ikke liker “svarte”. Fargen er et identifiseringsredskap for omgivelsene som visker ut deres individuelle erfaringer og gjør dem til “innvandrere”.

6.3 Alternativer til “svart/hvit”-dikotomien

I intervjumaterialet finnes det eksempler på individer som utfordrer en identifisering på grunnlag av hudfarge. Informant I-1 sier for eksempel at hun føler seg norsk. Hun gir to eksempler på kontekster der hun føler en tilhørighet til det norske. Dette kommer frem i dette utdraget fra intervjuet:

S: Hvor norsk føler du deg?

I: Meget norsk. Jeg glemmer at jeg er fra Afrika noen ganger. Særlig på jobb, jeg glemmer rett og slett at jeg er fra Afrika når jeg er blant nordmenn. Jeg tenker ikke på denne forskjellen. (...)Jeg tror jeg bare føler meg norsk, oppfører meg norsk, er meg selv. Om du oppfatter det som norsk eller afrikansk oppførsel så prøver jeg å gjøre tingene som jeg vil og ikke, ja, men jeg føler meg norsk.

S: Når du er med afrikanere da?

I: Ja de, de ser jo norsk i meg.

S: Hva da?

I: Ja, som for eksempel da vi var, jeg var i New York, det va noe skriking og hyling, og da kvapp jeg sånn. Og da sa de “Oh, du som var så vant med alt sånn skriking og..” Ja, men det er ikke nå lenger. Å, ja, de ser reaksjonene, og de ler. Og så snakker jeg jo, for eksempel mine barnebarn, de går og sier “Å herlighet”. Hele tiden. Og jeg vet ikke hvor de har hørt det, “jo, nana, det sier du hele tiden.”. “Å herlighet”. En på to år og en på fire og et halvt.

For det første sier hun at familien som bor i USA ofte påpeker forandringer i hennes væremåte som de setter i sammenheng med at hun har bodd lenge i Norge. Dette er personer som kjente henne før hun kom til Norge, og som kjenner til sierra leonsk kultur. De opplever at hun har forandret seg, at hennes væremåte ikke lenger kan sies å være “helt sierra leonsk”. For dem er hennes forskjellighet fra det sierra leonske et uttrykk for norskhet. Informanten sier også at hun føler seg norsk når hun er blant nordmenn. Slik jeg ser det er det dette som viser den største forskjellen på hennes

tilnærming til identitet, og for eksempel den som informant I-2 gir uttrykk for.

Som vist i avsnittet over kan kategoriene “norsk” og “svart” sies å være gjensidig ekskluderende. For at skal være mulig for informant I-1 å identifisere seg selv som norsk må hun derfor ha som utgangspunkt at hudfarge ikke er avgjørende for en persons identitet. Hun må altså ha tatt avstand fra de tankene om opprinnelse, blodsband, etnisitet og tilhørighet som ligger til grunn for både forestillingen om en samlet “svart” identitet og forestillingen om nasjonen som en kulturelt enhetlig størrelse. Jeg mener at flere av informant I-1s utsagn og handlinger kan tolkes dit hen at hun har en alternativ og mer kosmopolitisk tilnærming til spørsmålet om tilhørighet og identitet. Hun sier at hun ‘glemmer at hun er fra Afrika noen ganger’ når hun er blant nordmenn, for eksempel på jobb. Dette forteller meg at hun, i samvær med nordmenn, opplever at hennes og deres referanserammer er mer felles enn forskjellig. Videre forstår jeg det slik at hun ser på opplevelser av diskriminering som unntak heller enn regel, og at hudfarge i de fleste situasjoner blir ubetydelig. Hennes valg om å gi hudfarge en sekundær betydning i forhold til hennes identitet har gitt henne en åpning til identifisering som norsk. Hun selv kan ikke reduseres til hudfarge, like lite som “norskhet” kan det. Et annet element som understreker dette, er at hun ser på barn som er født i Norge, og som har foreldre fra Sierra Leone, som norske. Hennes alternative holdning kan også leses inn i det faktum at hun har valgt å ikke være medlem av den sierra leonske organisasjonen. I intervjuet forklarer hun dette ut i fra praktiske årsaker, at hun er opptatt med andre ting for eksempel. Likevel mener jeg at det kan tolkes dit hen at hun anser en identifisering med denne organisasjonen er lite relevant for hennes situasjon i Norge, og dens rammer blir for snevre for henne. Dette betyr ikke at hun ser på seg selv som ikke-sierra leonsk. I intervjuet gir hun tydelig uttrykk for at det er situasjoner der hun ser på seg selv som sierra leonsk, og at hun har en stolthet over deler av det hun oppfatter som typisk sierra leonsk, for eksempel i forbindelse med å vise omsorg for de eldre. Hennes utgangspunkt, som hun sier selv, er ikke om noe er sierra leonsk eller norsk. Hun tar med seg det beste av alt hun erfarer, uavhengig av om andre ønsker å kategorisere henne etter bestemte mønstre. På denne måten frigjør hun seg selv fra rigide kategorier, og fremstår med en individuell,

kosmopolitisk identitet som stadig retter blikket utover og fremover heller enn tilbake.

Flere av informantene gir uttrykk for en tilsvarende måte å konstruere sin identitet på. Et eksempel på dette er informant I-10s reaksjon når hennes datter betegnes som norsk, og hennes tanker om språkbeherskelse og tilhørighet:

S: Så de sa at datteren din er norsk?

I: ja. Så det var en lettelse, for det er ikke så mange som sier. Ja. Da var hun godtatt av han. Men ikke de fleste, kanskje det er fem eller ti prosent som ville godta det. De andre de vil ikke (...) Det er veldig vondt. Så du kan jobbe på et sted med kanskje ti stykker, og de andre har en god relasjon, men det er noen som ikke vil ha noe med deg å gjøre. Selv om du snakker bra språk. Så lenge du er mørk i huden, så, ja, det gjør ting vanskelig, selv om du er åpen, den person som er virkelig åpen og vil at alle som er der skal ha samhold. (...) Selv om du snakker bra norsk kaller de deg for utlending. "Hun utlendingen på jobben vår". (...) Det vil ta lang tid før de kommer inn i det. At når du snakker norsk, og du er svart, og du har krusete hår, da er du norsk.

Som jeg har vist tidligere er det en viktig del av identifiserings-prosessen at ens identitet gjenkjennes av andre. Også dette har informant I-1 til en viss grad oppnådd. Hennes arbeidskollegaer behandler henne som norsk på grunnlag av hennes selvpresentasjon, og ikke som "innvandrere" på grunnlag av hudfarge. Men dette er ikke en endelig oppnådd identitet. Fordi det ikke er den gjengse oppfatning i Norge at det er mulig å være svart og norsk er dette en identitet som stadig må forsvares og defineres på nytt. For noen kan det bli for slitsomt å hele tiden måtte forsvare sin identitet, og en slik diskrepans mellom tilskrevet og selvskrevet identitet kan bli belastende for dem det gjelder. Kanskje er det enklere å velge å holde seg innenfor kategoriene, og heller definere seg som sierra leoner som bor i Norge enn som norsk. Det er mulig at informant I-2s valg om å forbli sierra leonsk statsborger kan forståes ut i fra et slikt perspektiv. Også informant I-1 opplever at hennes identitet blir oppfattet på en bestemt måte ut i fra hudfarge. Hun forteller om diskriminering på arbeidsmarkedet:

S. Så lurer jeg på noe helt annet, om du har opplevd diskriminering som du setter i forbindelse med hudfarge?

I: Jo det har jeg opplevd, når jeg søkt om jobb. For når jeg søker om jobb, så sender jeg ikke bare en søknad, jeg presenterer meg selv, jeg viser meg selv til

stedet. Slik at de ser hvem som har skrevet søknaden. For jeg har hørt at de fleste sier at når deres navn blir lest på en søknad så blir den skjøvet til siden. Og så kom jeg dit til arbeidsplassen, det var i kommunen, og det var to dager etterpå. Og det var en stilling som hastet. De ville ha tiltredelse umiddelbart. Jeg presenterte meg, hilste, det er meg som har sendt søknad. Han sa han hadde fått søknaden, men stillingen var besatt. Så ventet jeg et par dager til, så ba jeg min venninne å ringe og spørre, og si at hun var interessert. (...)Og da ringte hun, presenterte seg, sa at hun var interessert i stillingen, skulle bare høre om det var ...Å, nei da! Hun kunne bare sende søknaden. Ja. Jeg visste ikke at jeg kunne ha tatt opp saken, og kunne ha gått videre med det, det visste jeg ikke, jeg visste ikke at det finnes noe som heter arbeidstilsynet eller noe sånt, eller ja. Noen som står for at sånne ting ikke skjer. Det visste jeg heller ikke. (...) Diskriminering får jeg også fra enkelte pasienter. Når de kommer, før de har fått behandling, eller har sett hvor flink du er, så begynner de med negative uttalelser. (...) Da roer jeg dem ned, sier bare vent. Bare opplev hvordan jeg gjør det. Det kan hende du har fått dårlig erfaring fra de andre. Og vet du hva, vi blir de beste venner etter behandlingen.

Det kan altså virke som om den individuelle erfaringen av tilhørighet blekner i møtet med forestillinger om hvem som er norske og hvem som ikke er det, og hva hudfarge betyr. Det som gjør informant I-1s identitetsprosjekt til et eksempel på kosmopolitisk tilhørighet er at hun i møtet med dem som kategoriserer henne ut i fra hudfarge eller opprinnelsessted insisterer på å holde fast på sin individualitet. Hun kapitulerer ikke for kategoriene, men bruker sin erfaring for å få dem hun møter til å forstå hvordan hun selv føler tilhørighet til ulike steder og ulike kategorier samtidig, og bidrar dermed til å undergrave kategoriernes gyldighet.

Det viser seg altså at selv om forskere tilbakeviser gyldigheten av kategorier som "svart" og "hvit" fortsetter disse å ha en innvirkning på menneskers liv, og flere av informantene ønsker som vist fortsatt å bruke dem som en del av sin selv-forståelse. Hva skyldes det at individer fortsetter fortolke seg selv og sine erfaringer ved hjelp av disse kategoriene? Paul Gilroy (2000) tar opp disse problemene. Han viser til at etnisitet, ofte symbolisert av hudfarge, har vært et kraftfullt våpen for dem som har kjempet for like rettigheter og lik tilgang til ressurser (ibid:52). I USA og Storbritannia har et ønske om veie opp for den skjevfordeling som har oppstått i kjølvannet av rasistisk politikk ført til en fordeling av ressurser etter etniske linjer. Det kan følge fordeler med en bestemt etnisk tilhørighet, fordi det finnes midler som tildeles medlemmer av denne etniske gruppen (ibid:113). En slik tilhørighet har også gitt et utgangspunkt for å danne en samlet front mot undertrykking. Dersom man

avviser hudfarge eller etnisitet som grunnlag for identitet kan man risikere å gå glipp av den styrken som ligger i å ha en felles sak. Dem som likevel argumenterer for å avskaffe etnisitet eller hudfarge som grunnlag for identitet risikerer å bli sett på som forrædere av dem som har kjempet for, og oppnådd å få, sine rettigheter til tross for undertrykking og diskriminering. Kampen, og dermed grunnlaget for den, er ett med dem som identifiserer seg med den. Dette gjenspeiler seg i informant I-2s utsagn om at han ikke har noe ønske om å bli norsk på grunn av de fordommer som finnes i Norge mot personer med mørk hud, og fordi han opplever at han ikke vil få de samme rettigheter som andre nordmenn. Han poengterer at hans rettigheter som norsk ville begrenses på grunn av hans hudfarge, og setter dermed seg selv, slik jeg ser det, inn i en større sammenheng der svartes kamp for sine rettigheter i alle deler av verden står sentralt. Fanon påpeker det problematiske ved en slik strategi (Fanon 1986:225). Hudfargen blir da det viktigste elementet av identiteten, og man faller innenfor en diskurs om hva de ulike hudfargene står for. Fanon viser også hvordan en slik identifisering med utgangspunkt i hudfarge ikke kan bety noe annet enn at man tar inn over seg undertrykkerens definisjoner, og bekrefter dem (ibid:113). Det som i utgangspunktet ser ut til å være en styrke; ofrenes felles sak, blir deres svakhet. På hvilken måte er det så mulig for individet å frigjøre seg fra de påtvingende kategoriene "svart" og "hvit"? Noen av Fredriksens (2001) informanter forsøker som nevnt å gjøre dette ved å definere seg selv som svarte til tross for at de kanskje er både blonde, bleike og blåøyde. De reaksjonene som vises i Fredriksens oppgave på disse kvinnenes valg viser med all mulig tydelighet hvordan deres lyse hudfarge og norskhet oppfattes som uforenelig med deres såkalte "påtatte svarthet"(ibid:88f). Disse reaksjonene samsvarer med mine informanter beskrivelser av norskhet som uoppnåelig på grunn av hudfarge, og med fortellinger om den motstand de opplever dersom de velger å identifisere seg selv som norske. Det blir derfor vanskelig å forstå selvskrevet identitet uten å ta høyde for betydningen av tilskrevet identitet (Ytrehus 2004:266f). Selv for dem som ønsker å se vekk fra hudfarge som grunnlag for identitet, er dette nærmest umulig å gjennomføre i praksis fordi de til stadighet blir minnet om sin fremmedhet av andres reaksjoner.

Kapittel 6: Oppsummering og konklusjon

Mange vestlige land, deriblant Norge, har utviklet en forståelse av nasjonal egenart som baseres på forestillinger om felles opprinnelse og historie. Etnisk tilhørighet blir dermed lett ensbetydende med tilhørighet til nasjonen. I denne oppgaven har det blitt fokusert på hvilke strategier et utvalg migranter fra Sierra Leone benytter seg av for å tilpasse seg livet i Norge. Gjennom en analyse av hvilket forhold disse migrantene i utgangspunktet har til etnisitet versus nasjonal tilhørighet har jeg forsøkt å vise deres ulike måter å fortolke den norske konteksten på. Deres strategier har også blitt satt i sammenheng med hvordan migrantene opplever at majoritetsbefolkningen møter dem, og hvilke faktorer migrantene opplever som bremsemekanismer i forhold til det å være norsk.

Som vist gir informantene i denne undersøkelsen uttrykk for at etnisk differensiering ikke er fremtredende i Sierra Leone. Stor grad av samhandling på tvers av etniske skiller har gjort at det er vanskelig å trekke skarpe skiller mellom gruppene. Informantenes uttalelser om hvilke deler av sierra leonsk kultur de ønsker å bevare i Norge illustrerer dette. Selv om informantene kommer fra ulike grupper, trekker de alle frem de samme tradisjonene når de blir spurt om det er noe de gjerne vil beholde av deres opprinnelseslands kultur. Respekt for eldre, barneoppdragelse og omsorg er de ting det legges vekt på. I tillegg sier de at de gjerne vil fortsette å snakke sine ulike språk. Språket er det eneste informantene viser til som kan angi skiller mellom gruppene. Gjennom ulike aksenter og språk kan en person plasseres som tilhørende den ene eller andre etniske gruppen. Likevel er det mitt inntrykk at disse skillene betyr lite for folks hverdag. Det kan virke som om etnisk tilhørighet tillegges liten vekt annet enn som utgangspunkt for samtaler av typen "Er du fra Bergen? Da vet kanskje hvem Knut er?" Informantene ga også eksplisitt uttrykk for at de ønsker å tone ned etniske forskjeller til fordel for det de har til felles. Det er ikke dermed sagt at etnisitet er et uproblematisk tema i Sierra Leone. Som vist har det vært en del konflikter mellom gruppene gjennom historien. Det ser likevel ut til at felles sak mot kolonimakten har hatt overordnet prioritering, og at dette i Norge kan reaktualiseres

som felles sak som minoritet. Dette kan illustreres gjennom informant I-5s tidligere gjengitte utsagn om at dersom de hadde vært flere her fra hver etniske gruppe kan det godt hende at hver gruppe ville ha dannet sin egen forening og ikke én felles. Det kan dermed sies å være en ambivalens i hvordan informantene forholder seg til etnisk versus nasjonal identitet. Dette ser ut til å resultere i en strategi der det som er mest tjenlig i den nåværende situasjonen blir avgjørende. Samhold gir styrke og en arena for å utveksle erfaringer, og det blir derfor ønskelig å tone ned eventuelle forskjeller. En slik pragmatisk tilnærming gjør den enkelte mer fleksibel i forhold til ulike nivåer og elementer av identifisering og tilhørighet.

En viktig del av menneskers identifiseringsstrategier er å få andre til å anerkjenne våre identitetsprosjekter. Det er derfor viktig å se migrantenes strategier i sammenheng med hvordan de opplever at majoritetsbefolkningen oppfatter dem. Vi ser i oppgaven at sierra leonere i Norge stort sett oppfattes av nordmenn som en homogen gruppe. Dette vil nok forsterke sierra leoneres følelse av felleskap. Videre blir identifiseringen med Sierra Leone fremhevet i situasjoner der informantene føler behov for å distansere seg til det de oppfatter som negative elementer i norsk kultur.

Det er ikke i alle situasjoner at det er opp til informantene å velge om de ønsker å identifisere seg med det norske eller ikke. Noen ganger blir avvisningen fra norsk side så sterk at det oppleves som umulig for informantene å være noe annet enn sierra leonske. Som minoritet er migranter sårbare for majoritetens makt til å definere. For eksempel har majoritetsbefolkningen sin oppfatning av hva som er akseptabel oppførsel for personer som identifiseres med bestemte roller. Som eksempel ble det vist til hvordan rollen "mor" utfordres gjennom møtet med andre normer for barneoppdragelse. Majoritetsbefolkningens normer, representert av barnevernet, har makt til å definere personer inn eller ut av roller som er viktige for deres selvoppfattelse. Slik kan migrasjon fremstå som en trussel mot ens selvskrevne identitet, fordi andre ikke lenger anerkjenner ens handlinger som samsvarende med en rolle som oppleves som viktig for den selvskrevne identiteten.

For å få et inntrykk av hvordan informantene ser seg selv i forhold til deres norske kontekst og migrasjonserfaringen ble de spurt om deres forhold til norskhet, og om de ønsket å bli norske. Her ble informantenes ambivalens spesielt merkbar. Informant I-2 ønsker ikke å bli norsk. Han har en klar målsetning om å bevare så mye som mulig av sierra leonsk kultur slik at det skal bli lettest mulig å vende tilbake. Samtidig ønsker han at hans og familiens tilværelse skal være best mulig her i Norge, og har derfor gått inn for å bli best mulig integrert. Dagliglivet blir da en balansegang mellom på den ene siden å ta vare på det sierra leonske, og på den andre siden å tilpasse seg det norske. På denne måten blir familien godt integrert samtidig som muligheten for å trekke seg tilbake beholdes. Selv om de kanskje aldri kommer til å faktisk flytte tilbake til Sierra Leone kan drømmen om å vende tilbake være god å ha når opplevelsen av fremmedhet blir for stor.

Noen informanter sa at de følte seg norske, eller gjerne kunne tenke seg å bli det. Dette ser jeg først og fremst som et uttrykk for at de ønsker å bli værende her, og å bli akseptert som en del av det norske samfunnet. Det er ikke dermed sagt at de ønsker å velge bort sin tilhørighet til Sierra Leone. Det å ville være norsk settes gjerne i forbindelse med praktiske fordeler, som for eksempel å kunne reise friere. For noen er det også en konsekvens av at det ikke er noe alternativ å reise tilbake. For både informant I-1 og I-4 gir norskheten visse gevinster som ikke er tilgjengelige uten denne tilhørigheten, selv om deres utgangspunkt er svært forskjellig. Felles for dem som gjerne vil være norske er at de også setter stor pris på sin sierra leonskhet, og nevner deler av sierra leonsk kultur som de gjerne vil ta vare på. Norskheten bli da et supplement til det sierra leonske, og disse migrantene kan spille på ulike deler av sin erfaring og ulike former for tilhørighet alt etter hva situasjonen krever.

Ut i fra denne analysen vil jeg si at ingen av informantene har valgt segregering som sin strategi. Alle ønsker å ta del i det norske samfunnet, og vil gjerne ha norske personer i sitt nettverk. De har alle et ganske pragmatisk forhold til sin tilværelse i Norge, og ser nødvendigheten av å tilegne seg visse forståelser og kunnskaper for å kunne fungere i sin hverdag her. Dersom de samme informantene hadde blitt fulgt

over tid, ville kanskje bildet av deres strategier vært annerledes. En og samme migrant kan tilegne seg ulike strategier på ulike stadier i eksiltilværelsen, avhengig av den grad av motgang og suksess man opplever til ulike tider, og av hvorvidt migranten må ta hensyn til andre familiemedlemmers ønsker og behov (Rajendram 1996).

Slik jeg ser det er det bare en informant som i særlig grad ser ut til å ønske assimilering. Informant I-3 sier at han vil pakke sin sierra leonske kultur i en eske og tilegne seg den norske måten. Hans eske illustrerer det umulige ved fullstendig assimilering. Det er umulig for ham å erstatte tidligere erfaringer med nye. Nye legges til, men de gamle vil fortsatt være der. Forskjellen på hans strategi og dem som ønsker integrering er at han gir sine tidligere erfaringer og sierra leonske tilhørighet en mindre fremtredende rolle. Det er dette som får meg til å tolke hans strategi som assimilering. For dem som søker integrering gies det de oppfatter som sierra leonsk en mer aktiv plass i den nye konteksten. Det sierra leonske er ikke noe som stues vekk i en eske, men brukes mer som et redskap til å håndtere migrasjonstilværelsen opp- og ned- turer. Noen ser på integrering utelukkende i et praktisk perspektiv, en nødvendighet for å få hverdagen til å fungere, mens andre i større grad ser på sin nye kontekst som en mulighet til å utvide og endre sin tilhørighet.

Informantene uttrykker at de føler varierende grad av tilhørighet til Norge. For de fleste er denne følelsen av tilhørighet avhengig av hvorvidt nordmenn anerkjenner dem som norske, eller om de opplever at det er mulig for dem å bli sett på som norske. Slik jeg oppfatter informantene oppleves deres mørke hudfarge som et uoverskridelig hinder i noen situasjoner. Dette utgjør kanskje den største hindringen for dem når de ønsker å føle tilhørighet til Norge. Som vist i denne oppgaven er diskursen om norsk nasjonal identitet sterkt preget av tanken om en forbindelse mellom etnisitet, slektskap og nasjonal tilhørighet. Dette gjør at det å være norsk av mange oppfattes som ensbetydende med å være hvit. Mørk hud blir, innenfor denne diskursen, ikke forenelig med norskhet. Hvithet har innenfor denne typen diskurs også andre konnotasjoner, som går på makt og undertrykkelse, og disse må sees i sammenheng med den historiske konteksten der hudfarge oppstod som markør av grunnleggende

forskjellighet.

I intervjumaterialet kommer det frem at enkelte av informantene utfordrer den rådende diskursen om norskhet, hudfarge og tilhørighet. Disse informantene ønsker å være norske, og føler seg til en viss grad norske. Opplevelsen av norskhet begrunnes ut i fra deres kjennskap til norsk kultur og samfunn. Deres uttalelser viser at de føler seg som en del av det norske, og at det norske er en del av dem. Følelsen av tilhørighet til Norge forsterkes gjennom gjenkjennelse og bekreftelse av deres norske væremåte, enten fra sierra leonere eller nordmenn. Til tross for at disse informantene gir uttrykk for at de i stor grad føler seg norske, eller ønsker å bli det med tiden, er det visse situasjoner der de blir påminnet om sin fremmedhet. Dette skjer i møte med stereotype oppfatninger av hva som er norsk og ikke, og for mange er dette forbundet med rasistiske kommentarer, diskriminering eller andre opplevelser som settes i forbindelse med hudfarge. Deres følelse av tilhørighet blir på denne måten stadig utfordret, og må kanskje forsvares og forklares. At deres hudfarge er et stadig tilbakevendende tema i hverdagen illustrerer hvordan det ikke er mulig å skille mellom den kroppen et menneske har og de erfaringer og muligheter for identifikasjon denne personen har. For å få frem flere dimensjoner i denne debatten ville det nok vært fruktbart å stille mer direkte spørsmål i intervjuene om hvorvidt informantene faktisk ser seg selv som svarte. Likevel mener jeg at det kommer frem av intervjuteksten hvordan de forholder seg til dette, i og med at de alle problematiserer sin mulighet til å bli norsk i forhold til sin hudfarge, altså ser de hudfargen som en viktig indikator for hvilke identiteter det er mulig for dem å ha, eller hvilke identiteter andre er villige til å tilskrive dem.

Chambers sier om Vestens forhold til forskjellighet at vi har arvet et autoritativt testamente som alltid har betraktet kulturell fragmentering og mobilitet med avsky (Chambers 1994:71). I Norge er dette eksemplifisert gjennom den måten "de andre" har blitt representert på gjennom tidene. Forskjellighet er et problem, og løses gjennom tvungen assimilering. Sett i forhold til den norske konteksten er ambivalens et problem. I Norge har man tilstrebet samsvar, som illustrert i likehetsidealet. Med

dette som utgangspunkt har utviklingen av den norske nasjonalidentiteten blitt strekt preget av forestillinger om pre-nasjonal, etnisk tilhørighet av den typen Anthony Smith (1994, 1999) omtaler. Dette utgangspunktet gir en sterk kobling mellom etnisk tilhørighet og stedstilhørighet, og derfor er det vanskelig for migranter å “bli norske” eller å bli oppfattet som norske.

Diaspora-identitet kan sees som en form for identifisering som står i sterk kontrast til nasjonal identitet. Dem som identifiserer seg med en diaspora har ikke nødvendigvis en sterk tilknytning til stedet de bor, men til et opprinnelsessted. Minnet om opprinnelsesstedet opprettholdes gjennom transnasjonale nettverk av personer fra det samme stedet. Ofte finnes det også lokale nettverk som bidrar til å fremme opprinnelsesstedets tradisjoner. Disse lokale nettverkene vil til enhver tid påvirkes av ulike lokale forhold, og på denne måten utvikler ulike deler av en diasporas kultur seg i ulike retninger. Dette skaper hybride uttrykk og utfordrer de tidligere kategoriene.

Slik jeg oppfatter begrepet diaspora kan det likevel sies å ha mye til felles med forestillinger om nasjonal identitet av den typen vi ser eksempel på i Norge. Tanken om en diaspora som har felles, og ofte etnisk betinget, tilhørighet til et opprinnelsessted, og idealet om en homogen nasjonal identitet er etter min oppfatning to sider av samme sak. Selv om en vektlegger de forskjellene som vil utvikle seg som en konsekvens av diaspora-medlemmenes kontakt med ulike lokale forhold, er likevel forestillingen om en felles identitet bygget på felles opprinnelse og tilknytning til opprinnelsessted viktig for en diaspora-identitet. Diaspora viser, på tilsvarende måte som den norske nasjonalidentiteten, til en forbindelse mellom identitet, kultur og det stedet man “egentlig hører til”.

Kosmopolittens identitet er derimot en kontrast til både den etnie-baserte nasjonalidentiteten og diasporaidentitet. Kosmopolitten er knyttet til det stedet han eller hun befinner seg, uavhengig av hvilke forestillinger som måtte finnes om kulturelle eller etniske betingelser for å tilhøre dette stedet, og uavhengig av forestillinger om personens “opprinnelsessted” eller “røtter”. Kosmopolittens

identitetsprosjekt bygger sin lojalitet ut ifra individuelle erfaringer, og stiller seg kritisk til forestillinger om en tilhørighet basert på “opprinnelse”. Vekselvirkningen mellom ulike erfaringer, mellom det globale og det lokale, er det som kjennetegner kosmopolittens strategi. Dette illustreres i oppgaven gjennom informant I-1s strategi. Hun føler tilhørighet til Norge gjennom sitt nettverk her, og til Sierra Leone gjennom et transnasjonalt nettverk av sierra leonere. Om folk rundt henne oppfatter henne som sierra leonsk eller norsk er av liten interesse for henne. Hun er begge deler. Som vist i oppgaven er ikke kreolisering noe nytt for sierra leonere. Det ser ut til at sierra leonsk nasjonal identitet i utgangspunktet er åpen for stor variasjon. Det må den være for å ha rom for alle de etniske gruppene og alle dem som har tilknytning til flere forskjellige grupper. Denne fleksibiliteten gjør en kosmopolitisk tilhørighet lett tilgjengelig, fordi forskjellighet og ambivalens ikke nødvendigvis er problematisk.

Det som utgjør den største forskjellen mellom mine informanternes identitetsprosjekt og de alternativ som presenteres i den norske diskursen ligger i hvordan likhet og forskjellighet defineres, og hvor absolutte eller porøse grensene mellom “oss” og “de andre” ser ut til å være. Gjennomgående for de strategier og identifiseringsprosesser som har blitt fremtredende for informantene i denne oppgaven er deres forhold til forskjellighet og ambivalens. Det viser seg at ambivalens kan uttrykkes som en egen strategi. Gjennom sin evne til å akseptere sameksistens uten at det nødvendigvis stilles krav om koherens, skaper migrantene et annet grunnlag for sameksistens enn det Vestens streben etter homogenitet gjør. Denne strategien er en del av migrantenes kulturelle kapital, og en egen kompetanse. Denne kompetansen uttrykkes gjennom informantenes forhold til etnisitet, nasjonal identitet, religion og andre identitetsmarkører. Ambivalens er en vital del av informantenes virkelighetsforståelse. Den synes ikke å være et problem, men snarere en nødvendighet.

Den kakofoni av forskjellighet som informantene i denne undersøkelsen representerer viser at norsk nasjonal identitet er langt fra et ferdig prosjekt. Gjennom individuelle fortolkninger og identifiseringsprosjekter vil det dominerende bildet av norskhet stadig utfordres, og det vil oppstå alternative måter å være norsk på. I tråd med denne

tankegangen er ikke denne oppgaven noe endelig eller entydig svar på hvordan det oppleves å migrere fra Sierra Leone til Norge. Både sierra leonskhet og norskhet er i stadig endring, og hver enkelt person som migrerer vil ha sin individuelle tilnærming til spørsmål om identitet og tilhørighet. Derfor må dette sees som et bidrag til debatten om hva det innebærer å være norsk, og hva det vil si å være integrert. Undersøkelsen kan danne et grunnlag for videre arbeid og refleksjon rundt migrasjonserfaringens betydning, samt betydningen av etnisitet og nasjonal identitet i Norge og i Sierra Leone.

Kilder

Ahluwala, Paul & Abebe Zegeye (eds.) (2002): *African Identities. Political and social challenges*, Aldershot: Ashgate Publishings Limited

Akman, Haci (1993): *Landflyktighet. En Etnologisk undersøkelse av vietnamesiske flyktninger i eksil*. Bergen: Forlaget Folkekultur

Alie, Joe A. D. (1990): *A New History of Sierra Leone*, New York: St. Martin's Press

Alver, Bente Gullveig og Ørjar Øyen (1997): *Forskningsetikk i forskerhverdag, vurderinger og praksis*, Oslo: Tano Aschehoug

Angell, Svein Ivar (1998): *Dei nasjonalstatlege nøkkelsymbola i Skandinavia - sett på bakgrunn av den nasjonalstatlege utviklinga*. Rapport fra prosjektet " *Nasjonale symboler og ritualer i Norge, Sverige og Danmark*" Oslo: Forskningsavdelingen, Diakonhjemmets Høgskolesenter

Bauman, Zygmunt (1997): *From Pilgrim to Tourist - or a Short Story of Identity* i Hall, Stuart & Paul du Gay (eds.) (1997): *Questions of Cultural Identity*, London: Sage Publications

Bauman, Zygmunt (1997): *Moderniteten og Holocaust*, Oslo: Vidarforlag,

Bergens Tidende fredag 06.02 2004, Bergen

Bhabha, Homi K. (1997): *Culture's In-Between* i Hall, Stuart & Paul du Gay (eds.) (1997): *Questions of Cultural Identity*, London: Sage Publications

Brottveit, Ånund (1997): *Teoretiske perspektiver på studiet av nasjonale symboler. Refleksjoner over en studie av "nasjonale symboler" i Norden*. Oslo:

Forskningsavdelingen, Diakonhjemmets Høgskolesenter

Brottveit, Ånund (1998): *Innvandrergrupperes forhold til majoritetsbefolkningens nasjonale symboler og riter. Skisse til et forskningsprosjekt.* Oslo: Forskningsavdelingen, Diakonhjemmets Høgskolesenter

Chambers, Iain (1996): *migrancy, culture, identity*, London: Routledge

Christians, Clifford G. (2000): *Ethics and Politics in Qualitative research* s. 133-155 i Norman Denzin & Yvonna S. Lincoln (eds.) (2000) : *Handbook of qualitative research*. California: Sage Thousand Oaks.

Conthe-Morgan, Earl & Max Dixon-Fyle (1999): *SIERRA LEONE at the END of the TWENTIETH CENTURY, History, politics and society*, New York: Peter Lang

Danielsen, Kirsten (2004): *Transnasjonale og nasjonale eldrelev. En studie av stedets og hjemmets betydning i eldre år.* i Fuglerud, Øivind (red.) (2004): *Andre bilder av "de andre": transnasjonale liv i Norge*, Oslo: Pax

Denzin, Norman K. & Yvonna S. Lincoln (2000): *Preface*, s.ix-xx i Norman Denzin & Yvonna S. Lincoln (eds.) (2000): *Handbook of qualitative research*. California: Sage Thousand Oaks.

Ehn, Billy og Barbro Klein (1994): *Från erfarenhet til text. Om kulturvetenskaplig reflexivitet* Stockholm: Carlsson Bokförlag

Ellis, Carolyn & Arthur P. Bochner (2000): *Autoethnography, Personal Narrative, Reflexivity: Researcher as Subject* s. 733-768 i Norman Denzin & Yvonna S. Lincoln (eds.) (2000): *Handbook of qualitative research*. California: Sage Thousand Oaks.

Fanon, Franz (1986): *Black skin, White masks*. London: Pluto Press.

Fine, Gary Alan (1993): *Ten lies of ethnography, Moral dilemmas of field research*. s.267-294 i *The Journal of contemporary ethnography*. Vol. 22 No. 3. Sage Publication, Inc. Thousand Oaks.

Fine, Michelle, Lois Weis, Susan Weseen & Loonmun Wong (2000): *For Whom? Qualitative research, Representations, and Social Responsibilities* s.107-131 i Norman Denzin & Yvonna S. Lincoln (eds.) (2000) : *Handbook of qualitative research*. California: Sage Thousand Oaks.

Fossåskaret, Erik, Otto Laurits Fuglestad og Tor Halfdan Aase (red.) (1997): *Metodisk Feltarbeid. Produksjon og tolkning av data*. Oslo: Universitetsforlaget

Fredriksen, Margrete (2001): *Hvithetens semiosis - Et antropologisk studie av hvithet som medium*. www.anthrobase.com/txt/F/Fredriksen_M_01.htm 30.11.04.

Frow, John & Meaghan Morris (2000): *Cultural Studies* s. 315-346 i Norman Denzin & Yvonna S. Lincoln (eds.) (2000): *Handbook of qualitative research*. California: Sage Thousand Oaks.

Fuglerud, Øivind (2004): *Innledning i Fuglerud, Øivind (red.) (2004): Andre bilder av "de andre": transnasjonale liv i Norge*, Oslo: Pax

Gilje, Nils og Harald Grimen (1995): *Samfunnsvitenskapens forutsetninger: innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*, Oslo: Universitetsforlaget

Gilroy, Paul (2000): *Against Race. Imagining Political Culture beyond the Color Line*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

Goldberg, David Theo (1994): *Multiculturalism - A Critical Reader*, Oxford: Blackwell

Greenwood, Davydd J. & Morten Levin (2000): *Reconstructing the Relationships*

Between Universities and Society Through Action Research s. 85-106 i Norman Denzin & Yvonna S. Lincoln (eds.) (2000): *Handbook of qualitative research*. California: Sage Thousand Oaks.

Grossberg, Lawrence (1997): *Identity and Cultural Studies - Is That All There Is?* i Hall, Stuart & Paul du Gay (eds.) (1997): *Questions of Cultural Identity*, London: Sage Publications

Gullestad, Marianne (2002): *Det norske sett med nye øyne. Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Oslo: Universitetsforlaget

Hall, Stuart (1996): *Critical dialogues in Cultural Studies*, London og New York: Routledge

Hall, Stuart (1997): *Who Needs Identity?* i Hall, Stuart & Paul du Gay (eds.): *Questions of Cultural Identity*, London: Sage Publications,

Hall, Stuart (2000): *New cultures for old*, i Massey, Doreen & Pat Jess (eds.) (2000): *A place in the World? Places, Cultures and Globalization*. New York: Oxford University Press.

Kincheloe, Joe L. & Peter McLaren (2000): *Rethinking Critical Theory and Qualitative Research* s. 279-313 i Norman Denzin & Yvonna S. Lincoln (eds.) (2000) : *Handbook of qualitative research*. California: Sage Thousand Oaks.

King, Russel (2000): *Migrations, globalizations and place*, i Massey, Doreen & Pat Jess (eds.) (2000): *A place in the World? Places, Cultures and Globalization*. New York: Oxford University Press.

Klein, Barbro (1990): *Transkribering är en analytisk akt*, I Rig nr 2.

Kourouma, Ahmadou (2002): *Allah skylder ingen noe*, Oslo: J.W. Cappelen

Kvale, Steinar (1997): *Interview: en introduction til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzel Forlag

Ladson-Billings, Gloria (2000): *Racialized Discourses and Ethnic Epistemologies* s. 257-277 i Norman Denzin & Yvonna S. Lincoln (eds.) (2000) : *Handbook of qualitative research*. California: Sage Thousand Oaks.

Lincoln, Yvonna S. & Norman K. Denzin (2000): *The Seventh Moment: Out of the Past* s. 1047-1065 i Norman Denzin & Yvonna S. Lincoln (eds.) (2000) : *Handbook of qualitative research*. California: Sage Thousand Oaks.

Massey, Doreen (2000): *The conceptualization of place*, i Massey, Doreen & Pat Jess (eds.) (2000): *A place in the World? Places, Cultures and Globalization*. New York: Oxford University Press.

Massey, Doreen & Pat Jess (2000): *Introduction* i Massey, Doreen & Pat Jess (eds) (2000): *A place in the World? Places, Cultures and Globalization*. New York: Oxford University Press.

Massey, Doreen & Pat Jess (2000): *Places and cultures in an uneven world*, i Massey, Doreen & Pat Jess (eds.) (2000): *A place in the World? Places, Cultures and Globalization*. New York: Oxford University Press.

Massey, Doreen & Pat Jess (2000): *The contestation of place*, i Massey, Doreen & Pat Jess (eds.) (2000): *A place in the World? Places, Cultures and Globalization*. New York: Oxford University Press.

Nesheim, Ingunn (2004): *Sex som mål og middel. Studie av jenters skolegang i Sierra Leone*. Av Høgskolen i Oslo - Hovedfagsrapport

NESHs

forskningsetiske

retningslinjer:

<http://www.etikkom.no/retningslinjer/NESHretningslinjer>.

Rajendram, Rannveig (1996): *Fra eksil til eksil. Eksilerfaringer og repatrieringsønsker hos flyktninger i Bergen*. Bergen: IMER-programmet,

Rose, Gillian (2000): *Place and identity: a sense of place*, i Massey, Doreen & Pat Jess (eds.) (2000): *A place in the World? Places, Cultures and Globalization*. New York: Oxford University Press.

Silverman, David (2000): *Analyzing Talk and Text* s. 821-834 i Norman Denzin & Yvonna S. Lincoln (eds.) (2000) : *Handbook of qualitative research*. California: Sage Thousand Oaks.

Smith, Anthony D (1994): *The Ethnic Origin of Nations*, Oxford: Blackwell, kapittel 6, 7, 8 og 9.

Smith, Anthony D. (1999): *Myths and memories of the nation*. Oxford: Oxford University Press

Solheim, Kamilla (2003): "*War Don Don*", *A study of the Reconciliation Process in Post-War Sierra Leone, with a particular focus on the Young Ex-Combatants*. Thesis submitted for the Mphil degree in Multicultural and International Education, Oslo University College, Faculty of Education.

Solomos, John & Les Back (1996): *Racism and society*, London: Macmillian Press LTD

Transkripsjoner av intervjuene finnes i Etno-folkloristisk arkiv, Universitetet i Bergen.

Tvedt, Terje (1996): *Oppfatninger av "Den Andre" i et historisk og komparativt*

perspektiv. S. 29-41 i Tor Halfdan Aase (red.) (1996): *Metodologiske tilnærminger til studier av fordommer og diskriminering*. Oslo: Norges Forskningsråd

TV2-nyhetene kl.21.00 onsdag 03.13.03

Van Maanen, John (1988): *Tales of the field: on writing ethnography*. Chicago: University of Chicago Press

www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900SID/SKAR-646DHP?OpenDocument&rc=I&=sle

Wyse, Akintola (1989): *The Krio of Sierra Leone*, London: C. Hurst & Co. (Publishers) Ltd.

Ytrehus, Line A. (2001): *Beskrivelser av de andre. Etikk og politikk i forskning på etniske minoriteter*. S.218-243 i Line A. Ytrehus (red.) (2001): *Forestillinger om "den andre"*, *Images of Otherness*. Kristiansand: Høyskoleforlaget

Ytrehus, Line Alice (2004): *Intellektuelle i eksil. Integrering og ekskludering i et livsverdensperspektiv*. Universitetet i Bergen: Institutt for kulturstudier og kunsthistorie.

Appendiks 1: Kart over Sierra Leone

Map No. 2002 Rev. 5 UNITED NATIONS
January 2004

Department for Peacekeeping Operations
Cartographic Section

Appendiks 2: Temaguide

Først: Hvor lenge har du vært i Norge, og hvorfor kom du hit?

1: Nettverk

- har informanten et nettverk av andre personer fra Sierra Leone?
 - er disse fra samme etniske gruppe, eller ulike grupper?
 - er det snakk om et organisert nettverk?
 - hvorfor ønsker/ønsker ikke informanten et slikt nettverk?

- har informanten et nettverk av personer som er etnisk norske?
 - hvordan oppstod kontakten?
 - hvis informanten ikke har et slikt nettverk, hvorfor det?

2: Etnisk og nasjonal identitet

- Hvordan fremheves og kommuniseres disse når migrantene er i Norge?
 - hva kjennetegner det som er den Sierra Leonske nasjonalidentiteten? (Komplisert: mat, religion, klær, offentlige symboler osv.)
 - på hvilke måter fremheves og kommuniseres denne?
 - hvilke symboler har den? (flagg, nasjonaldag, nasjonale helter, tradisjoner)

- hva skiller de etniske gruppene fra hverandre?
 - kulturelle verdier, tradisjoner, seremonier i forbindelse m. f.eks. bryllup, dåp, konfirmasjon, el., religion, musikk, dans, maktposisjoner?

- hvilke elementer av den etniske identiteten føles det viktigst å ta vare på og fremheve?
 - hva, hvordan, hvorfor?
 - er religion viktig?

- i Sierra Leone har de ulike etniske gruppene historisk sett hatt ulike

posisjoner i forhold til hverandre. I hvilken grad og på hvilke måter påvirker dette forholdet mellom dem nå?

- makt, til å definere sosial status, og til å def. Nasjonal identitet, innflytelse på utdanningsinstitusjoner, offisielle språk, hvor stor betydning har kolonierfaringen for dannelse av nasjonal identitet? Hva med Krio, som er en gruppe grunnlagt av innflyttere, men som har hatt mye makt?

- synes informanten at etnisk eller nasjonal identitet er det viktigste i forhold til sin egen identitet?

- likheter og ulikheter, hvor stort samsvar er det mellom etnisk og nasjonal identitet?

- prøver informanten i stor grad å holde fast på tradisjoner og en livsstil de forbinder med sin etniske eller nasjonale identitet?

- er det forskjell på forholdet mellom de etniske gruppene her i Norge, i forhold til hvordan de forholder seg til hverandre i Sierra Leone?

- er det de samme elementene av den etniske identiteten som er viktigst, eller har migrasjonserfaringen forandret dette?

- har de informantene som har mulighet til å søke om norsk statsborgerskap valgt å gjøre dette?

- hvorfor / hvorfor ikke? Sammenheng med identitet, eller bare praktisk betinget?

3: Norsk etnisk identitet

- Hvordan opplever informanten at nordmenn uttrykker sin etniske identitet?

- hva vil det si å være norsk?

3: Rasisme

- har informanten opplevd diskriminering som han/hun selv setter i forbindelse med sin hudfarge?

- hvordan uttrykkes rasisme? Direkte? Indirekte?

- opplever informantene at de er vanlig med formuleringer som “jeg er ikke rasist altså, men...”?

- må man være hvit for å være norsk? Hva med dem som er født i Norge?
Hvor norske føler de seg? Noen av informantene har barn som er født i Norge.
Hvordan ser de på barnas etniske identitet i forhold til sin egen?

Appendiks 3: Informasjonsskriv

The Migrant Experience – an inquiry into the cultural strategies adopted by Sierra Leonean migrants living in Hordaland.

Serine Blitzner

Master Student, section for ethnology and folkloristic studies, University of Bergen

Presentation for meeting on the 22.03.03

In my study I intend to focus on the following questions:

- 1 Which cultural strategies do Sierra Leonean migrants adopt when exposed to Norwegian culture?
- 2 Sierra Leonean society is a complex one, with a multitude of ethnic groups. Upon arrival in Norway, though, they might be perceived as one ethnic group, “the Sierra Leoneans”. What are the migrant’s attitudes towards ethnic versus national identity?
- 3 What are the Sierra Leonean migrant’s perceptions of “Norwegian-ness”?
- 4 To what extent do they feel that their colour affects the way they are met, by Norwegians and by other migrants?

As I have only just started my master-programme, these question must be seen as suggestions, not as finally fixed. The main focus will remain, however, on how Sierra Leonean migrants experience their arrival and stay in Norway.

I can be contacted through the following e-mail: serine.blitzner@student.uib.no